

19

௨௪

พระสูตรตันตปิฎก

เล่ม ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. มัคคสังยุต

อวิชาวรรคที่ ๑

อวิชาสูตร

ว่าด้วยอวิชา และวิชาเป็นหัวหน้าแห่งอกุศลและกุศล

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-
*เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้
ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า.

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชาเป็นหัวหน้าในการยังอกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วม
กับความไม่ละอายบาป ความไม่สะดุ้งกลัวบาป ความเห็นผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ไม่รู้แจ้ง ประกอบ
ด้วยอวิชา ความดำริผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นผิด เจริญผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริผิด
การงานผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญผิด การเลี้ยวซีกผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานผิด พยายามผิดย่อมเกิด
มีแก่ผู้เลี้ยวซีกผิด ระลึกผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามผิด ตั้งใจผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกผิด.

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนวิชา เป็นหัวหน้าในการยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิด
ร่วมกับความละอายบาป ความสะดุ้งกลัวบาป ความเห็นชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้รู้แจ้ง ประกอบด้วย
วิชา ความดำริชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นชอบ เจริญชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริชอบ
การงานชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญชอบ การเลี้ยวซีกชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานชอบ พยายาม
ชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เลี้ยวซีกชอบ ระลึกชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามชอบ ตั้งใจชอบย่อมเกิด
มีแก่ผู้ระลึกชอบ แล.

จบ สูตรที่ ๑

อุปัฏฐกสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวศักกะชื้อสักระ ในแคว้น
สักกะของชาวศากยะทั้งหลาย ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์
เทียวนะ พระเจ้าข้า.

[๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น เธออย่างใด กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูกรอานนท์ อันภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๖] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ ... สัมมาวาจา ... สัมมากัมมันตะ ... สัมมาอาชีวะ ... สัมมาวายามะ ... สัมมาสติ ... สัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๗] ดูกรอานนท์ ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายแม้ว่า ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรอานนท์ ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สาริปุตตสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๘] สาวัตถิโกทาน ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น เทียบนะ พระเจ้าข้า.

[๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ลูกละ ลูกละ สารีบุตร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๐] ดูกรสารีบุตร ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๑๑] ดูกุรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหม-
*จรรย์ทั้งสิ้น นั้นพึงทราบโดยปริยายแม้นี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจาก
ชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มี
โสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปรีทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกุรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

พราหมณสูตร

อริยมรรคเรียกชื่อได้ ๓ อย่าง

[๑๒] สาวัตถิยาน. ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ ได้เห็นชาณุสโสนีพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถิ ด้วยรถ
เทียมด้วยม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถ
ขาว เชือกขาว ด้ามประดักขาว ร่มขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่
ด้ามพดักขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดยังนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูป
ของยานประเสริฐหนอ ดังนี้.

[๑๓] ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิแล้ว เวลาปัจฉาภัต
กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ของประทาน
พระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ
ข้าพระองค์เห็นชาณุสโสนีพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถิ ด้วยรถม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่
เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ด้ามประดักขาว ร่มขาว
ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่ด้ามพดักขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดยังนี้ว่า
ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยานประเสริฐหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระองค์อาจทรงบัญญัติยานอันประเสริฐในธรรมวินัยนี้ได้ไหมหนอ?

[๑๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุรอนนท์ อาจบัญญัติได้ คำว่ายานอันประเสริฐ
เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รด
พิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง.

[๑๕] ดูกุรอนนท์ สัมมาทิฏฐิบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๖] ดูกุรอนนท์ สัมมาสังกัปปะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๗] ดูกุรอนนท์ สัมมาวาจาที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๘] ดูกุรอานนท์ สัมมากัมมันตะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๙] ดูกุรอานนท์ สัมมาอาชีวะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๐] ดูกุรอานนท์ สัมมาวายามะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๑] ดูกุรอานนท์ สัมมาสติที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๒] ดูกุรอานนท์ สัมมาสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๓] ดูกุรอานนท์ ข้อนั้นว่า ยานอันประเสริฐ เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ นั้นเอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง นั้น
พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปนี้ว่า

[๒๔] อริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นเอก มีศรัทธา
เป็นทวน มีhiriเป็นจน มีใจเป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารถิผู้ควบคุม
รถนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีญาณเป็นเพลา มีความเพียรเป็นล้อ
มีอุเบกขากับสมาธิเป็นทวน ความไม่ย่อภาคได้เป็นประทุน กุลบุตร
ใดมีความไม่พยาบาท ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ
มีความอดทนเป็นเกราะหนัง กุลบุตรนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเกษม
จากโยคะ พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้ เกิดแล้วในตนของบุคคล
เหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ ย่อมออกไปจากโลกโดย
ความแน่ใจว่า มีชัยชนะโดยแท้.

จบ สูตรที่ ๔

กัมมัตถสูตร

ประพจน์พรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้ทุกข์

[๒๕] สาวัตถินิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ถามพวกข้าพระองค์
อย่างนี้ว่า ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านอยู่ประพจน์พรหมจรรย์ในพระสมณโคตมเพื่อประโยชน์
อะไร? พวกข้าพระองค์ทูลถามอย่างนี้แล้ว จึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น
อย่างนี้ว่า ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเราอยู่ประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนด

รู้ทุกข์ พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พยากรณ์อย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ไม่กล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ละหรือ.

[๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างเถิด พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พยากรณ์อย่างนั้น ชื่อว่ากล่าวตามคำที่เรากล่าวไว้แล้ว ไม่กล่าวดูเราด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ จะไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ เพราะพวกเธออยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพื่อกำหนดรู้ทุกข์.

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก พึงถามพวกเธออย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็หนทางมีอยู่หรือ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมียู่หรือ? พวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หนทางมีอยู่ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมียู่.

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็หนทางเป็นไฉน ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์เป็นไฉน. อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เป็นหนทาง นี่เป็นปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพรหมจรรย์และที่สุดพรหมจรรย์

[๒๙] สาวัตถิยาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน?

[๓๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี่เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตรที่ ๒

ความกำจัดราคะ เป็นชื่อนิพพานธาตุ

[๓๑] สาวัตถิยาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ความกำจัดราคะ ความกำจัดโทสะ ความกำจัดโมหะ ดังนี้ คำว่า ความกำจัดราคะ ความกำจัดโทสะ ความกำจัดโมหะ นี่เป็นชื่อแห่งอะไรหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ คำว่า ความกำจัดราคะ ความกำจัดโทสะ ความกำจัดโมหะ นี่เป็นชื่อ

แห่งนิพพานธาตุ เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่าธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ.

ความสิ้นราคะ ชื่อว่าอมตะ

[๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อมตะๆ ดังนี้ อมตะเป็นไฉน? ทางที่จะให้ถึงอมตะเป็นไฉน?

พ. ดูกรภิกษุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่าอมตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่าทางที่จะให้ถึงอมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตร

อริยมรรค ๘

[๓๓] สาวตถิณีทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง จักจำแนกอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง อริยมรรคนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุพวกนั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาทิฐิเป็นไฉน? ความรู้ในทุกข์ ในทุกขสมุทัย ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ.

[๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสังกัปปะเป็นไฉน? ความดำริในการออกจากกาม ความดำรินอนไม่พยาบาท ความดำรินอนไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่าสัมมาสังกัปปะ.

[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาวาจาเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา.

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมากัมมันตะเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากปาณา-
*ติบาต อทินนาทาน จากอพรหมจรรย์ นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ.

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการ เลี้ยงชีพที่ผิดเสีย ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ.

[๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาวายามะเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะ ให้เกิด พยายาม ปรารัณความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามก ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด บังเกิดขึ้น พยายาม ปรารัณความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน เพิ่มพูน ใพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ.

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสติเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา เห็นกายในกายเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน โลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึง

กำจัดอกิขณาและโถมน์สไนโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกิขณาและโถมน์สไนโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
เนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกิขณาและโถมน์สไนโลกเสีย นี้
เรียกว่า สัมมาสติ.

[๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม
สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ เชอบรรลุตติย-
*ฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตก
วิจารณ์ลงไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เชอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วย
นามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มี
อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เชอบรรลุตตตณณ ฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์
และดับโสมนัสโถมน์สก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธอยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ.

จบ สูตรที่ ๘

สุภสูตร

มรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิดและตั้งไว้ถูก

[๔๒] สาวตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลี หรือเดือยข้าว
ยวະที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด
ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ผิด ฉนใดก็ดี ภิกษุนั้นแล
ก็ฉนนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็น
ที่ตั้งไว้ผิด ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ผิด ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
ความเห็นตั้งไว้ผิด.

[๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลี หรือเดือยข้าวยวະที่บุคคลตั้ง
ไว้ถูก มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะที่มี
ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ถูก ฉนใดก็ดี ภิกษุนั้นแล ก็ฉนนั้นเหมือนกัน
จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการ
เจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเห็นตั้งไว้ถูก.

[๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุจักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพาน
ให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูกอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุจักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้
ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

นันทียสูตร

ธรรม ๘ ประการ เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน

[๔๕] สาวตถิณีทาน. ครั้งนั้นแล นันทิยปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ธรรมเท่าไรหนอแล ที่บุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องต้น มินิพพานเป็นที่สุด?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องต้น มินิพพานเป็นที่สุด ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องต้น มินิพพานเป็นที่สุด.

[๔๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นันทิยปริพาชกได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ ปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกถึงสรณะจนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อวิขารวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชาสูตร ๒. อุปาถมสูตร ๓. สารีปุตตสูตร ๔. พราหมณสูตร ๕. กัมมต-
*ถิยสูตร ๖. ภิกขุสูตรที่ ๑ ๗. ภิกขุสูตรที่ ๒ ๘. วิภังคสูตร ๙. สุกสูตร ๑๐. นันทิยสูตร

วิหารวรรคที่ ๒

วิหารสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๗] สาวตถิณีทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอดถึงเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปให้รูปเดียว ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ในถึงเดือนนี้ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว.

[๔๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่องไปถึงเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม

อันใด เราอยู่แล้วโดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ช้อย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความเห็นผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความดำริผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความดำริชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเจราผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเจราชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะการงานผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะการงานชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเล็งชีพผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเล็งชีพชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะพยายามผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะพยายามชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความระลึกผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความระลึกชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันท*วิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะมีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

วิหารสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๕] สาวัตถินิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอด ๓ เดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำนิมิตบาตไปให้รูปเดียว ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วใน ๓ เดือนนี้ ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำนิมิตบาตไปถวายรูปเดียว.

[๕๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไป ๓ เดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันใด เราอยู่แล้วโดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ช้อย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความเห็นผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นสงบชอบเป็นปัจจัยบ้าง ฯลฯ เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะมีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

องคคุณ ๘ ของพระเสขะ

[๕๑] สาวัตถินิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระเสขะๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? จึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุ

ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิอันเป็นของพระเสาะ ๆ๑ ประกอบด้วยสัมมาสมาธิอันเป็นของพระเสาะ ๆ๑ ดูกฤณด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล จึงจะเชื่อว่าเป็นพระเสาะ.

จบ สูตรที่ ๓

อุปาทาสสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะการปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๒] สาวัตถินิทาน. ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ๆ๑ สัมมาสมาธิ ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๔

อุปาทาสสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะพระวินัยของพระสุคต

[๕๓] สาวัตถินิทาน. ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ สัมมาทิฏฐิ ๆ๑ สัมมาสมาธิ ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๕

ปริสฺสุทฺธิสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดเพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๔] สาวัตถินิทาน. ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺสุทฺธิผู้ผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ๆ๑ สัมมาสมาธิ ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺสุทฺธิผู้ผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๖

ปริสฺสุทฺธิสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมบริสฺสุทฺธิเพราะพระวินัยของพระสุคต

[๕๕] สาวัตถินิทาน. ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺสุทฺธิผู้ผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ๆ๑ สัมมาสมาธิ ดูกฤณทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺสุทฺธิผู้ผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิด

ย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๗

กุกกุฏารามสูตรที่ ๑

มิจฉามรรค ว่าด้วยอพรหมจรรย์

[๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้นครปาฏลิบุตร
ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ได้ปราศรัยกับท่าน
พระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไฉน
หนอ? ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม
ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ?

อา. มิจฉามรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิณฺณิ ๗๑ มิจฉาสมาธิ นี้แล
เป็นอพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพรหมจรรย์

[๕๗] ปาฏลิปุตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์
เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้
หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของ
พรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิณฺณิ ๗๑ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็น
พรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี่เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๙

กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยพรหมจรรย์และพรหมจारी

[๕๘] ปาฏลิปุตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์
เป็นไฉนหนอ? พรหมจारीเป็นไฉน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้
หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? พรหมจारी
เป็นไฉน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แล
เป็นพรหมจรรย์ บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เรียกว่าเป็นพรหมจารี
ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี้เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วิหารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิหารสูตรที่ ๑ ๒. วิหารสูตรที่ ๒ ๓. เสขสูตร ๔. อุปปาทสูตรที่ ๑
๕. อุปปาทสูตรที่ ๒ ๖. ปริสุทฺธิสูตรที่ ๑ ๗. ปริสุทฺธิสูตรที่ ๒ ๘. กุกกุฏารามสูตรที่ ๑
๙. กุกกุฏารามสูตรที่ ๒ ๑๐. กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

มิจฉัตตวรรคที่ ๓

มิจฉัตตสูตร

ความเห็นผิด-ความเห็นถูก

[๕๕] สตฺถีธนินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงมิจฉัตตะ (ความผิด) และ
สัมมัตตะ (ความถูก) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉัตตะเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด
นี้เรียกว่า มิจฉัตตะ.

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมัตตะเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ นี้เรียกว่า สัมมัตตะ.

จบ สูตรที่ ๑

อกุศลธรรมสูตร

อกุศลธรรม-กุศลธรรม

[๖๒] สตฺถีธนินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอกุศลธรรมและกุศลธรรมแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อกุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจ
ผิด นี้เรียกว่า อกุศลธรรม.

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ นี้เรียกว่า กุศลธรรม.

จบ สูตรที่ ๒

ปฏิปทาสูตรที่ ๑

มิจฉาปฏิปทา-สัมมาปฏิปทา

[๖๕] สตฺถีธนินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิปทาและสัมมาปฏิปทา

แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติทาเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ.

[๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติทาเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๓

ปฏิบัติสูตรที่ ๒

ว่าด้วยฉุยธรรม

[๖๘] สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟังฉุยธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นสาเหตุ ก็มิจฉาปฏิบัติทาเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟังฉุยธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นสาเหตุ.

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมฟังฉุยธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นสาเหตุ ก็สัมมาปฏิบัติทาเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมฟังฉุยธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นสาเหตุ.

จบ สูตรที่ ๔

อัสสปุริสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอัสตบุรุษ-สัตบุรุษ

[๗๐] สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบุรุษและสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อัสตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด เจริจผิด ทำการงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบุรุษ.

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริชอบ เจริจชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ.

จบ สูตรที่ ๕

อัสสปุริสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอสังตบุรุษและสังตบุรุษที่ยิ่งกว่า

[๗๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังตบุรุษและอสังตบุรุษที่ยิ่งกว่า
อสังตบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย จักแสดงสังตบุรุษและสังตบุรุษผู้ยิ่งกว่าสังตบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสังตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
เห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด บุคคลเหล่านี้เรียกว่า อสังตบุรุษ.

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสังตบุรุษผู้ยิ่งกว่าสังตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด รู้ผิด พ้นผิด บุคคลนี้เรียกว่า อสังตบุรุษผู้ยิ่ง
กว่าสังตบุรุษ.

[๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิสังตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
เห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สังตบุรุษ.

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิสังตบุรุษผู้ยิ่งกว่าสังตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ รู้ชอบ พ้นชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สังตบุรุษผู้ยิ่ง
กว่าสังตบุรุษ.

จบ สูตรที่ ๖

กุมภสูตร

ธรรมเครื่องรองรับจิต

[๗๘] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อม
กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนใด จิตก็ฉนนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่อง
รองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

[๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเป็นเครื่องรองรับจิต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ นี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เป็นเครื่องรองรับจิต.

[๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย
ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนใด จิตก็ฉนนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อม
กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

จบ สูตรที่ ๗

สมาธิสูตร

ว่าด้วยสัมมาสมาธิอันประเสริฐ

[๘๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อม
ทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่อง
ประกอบเป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ.

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความที่จิตมีเครื่องประกอบ

ด้วยองค์ ๓ ประการเหล่านั้นนั้น เรียกว่าสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุบัง พร้อมทั้ง
เครื่องประกอบบัง.

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อกำหนดรู้เวทนา

[๘๔] สตฺถ์ธินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน?
คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ
ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อุตตยสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อละกามคุณ ๕

[๘๖] สตฺถ์ธินิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอุตตยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้า
พระองค์ลึกลับออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า กามคุณ ๕ พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้แล้ว กามคุณ ๕ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วเป็นไฉนหนอ?

[๘๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ อุตตยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ เรากล่าวไว้แล้ว
กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปที่จจะพึงรู้แจ้งได้ด้วยจักขุ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่
น่ารัก ยั่ววน ขวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้แจ้ง
ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่ววน
ขวนให้กำหนด ดูกรอุตตยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้แล้ว.

[๘๘] ดูกรอุตตยะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ
๕ เหล่านี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ ๕ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มิจฉัตตวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มิจฉัตตสูตร ๒. อกุศลธรรมสูตร ๓. ปฏิปทาสูตรที่ ๑ ๔. ปฏิปทาสูตรที่ ๒
๕. อสัปปริสสูตรที่ ๑ ๖. อสัปปริสสูตรที่ ๒ ๗. กุมภสูตร ๘. สมาธิสูตร
๙. เวทนาสูตร ๑๐. อุตตยสูตร.

ปฏิบัติวรรคที่ ๔

ปฏิบัติสูตร

ว่าด้วยมิจฉาปฏิบัติ-สัมมาปฏิบัติ

[๘๕] สาวัตถีนิทาน. อูกริกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๘๖] อูกริกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ.

[๘๗] อูกริกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิบัติสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติผิด-ปฏิบัติชอบ

[๘๘] สาวัตถีนิทาน. อูกริกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้ปฏิบัติผิด และบุคคลผู้ปฏิบัติชอบ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๘๙] อูกริกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติผิดเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติผิด.

[๙๐] อูกริกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติชอบเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

วิริยสูตร

ผลของผู้พลาดและผู้ปรารภอริยมรรค

[๙๑] สาวัตถีนิทาน. อูกริกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๙๒] อูกริกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ปรสูตร

ธรรมเป็นเครื่องให้ถึงฝั่ง (นิพพาน)

[๕๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง (นิพพาน) จากที่มีไช้ฝั่ง (วัฏฏะ) ธรรม ๘ ประการ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ ธรรม ๘ ประการนี้แล ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไช้ฝั่ง.

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ ต่อไปอีกว่า

[๕๘] ในพวกมนุษย์ คนที่ถึงฝั่งมีจำนวนน้อย แต่หมู่สัตว์นอกนี้ ย่อม
วิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง ส่วนชนเหล่าใดประพฤติดุจตามในธรรมที่พระผู้มี
พระภาคตรัสดีแล้ว ชนเหล่านั้นข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามไปถึง
ฝั่งได้ บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายดำเสียเจริญธรรมฝ่ายขาว ออกจากความ
อาลัย อาศัยธรรมอันไม่มีความอาลัยแล้ว พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มี
กิเลสเป็นเครื่องกังวล ปราศจากความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก
บัณฑิตพึงยังตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต ชนเหล่าใดอบรม
จิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุให้ตรัสรู้ไม่ถ้อยมั่น ยินดีแล้วในความ
สลесความถ้อยมั่น ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง
ปรีนิพพานแล้วในโลกนี้.

จบ สูตรที่ ๔

สามัญญสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสามัญญะและสามัญญผล

[๕๙] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ (ความเป็นสมณะ)
และสามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล
อนาคามีผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า สามัญญผล.

จบ สูตรที่ ๕

สามัญญสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสามัญญะและประโยชน์แห่งสามัญญะ

[๑๐๒] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ และประโยชน์แห่ง
สามัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งสามัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งสามัญญะ.

จบ สูตรที่ ๖

พรหมัญญสูตรที่ ๑

ความเป็นพรหมและเป็นพรหมัญญผล

[๑๐๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ (ความเป็นพรหม) และพรหมัญญผล (ผลแห่งความเป็นพรหม) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า พรหมัญญผล.

จบ สูตรที่ ๗

พรหมัญญสูตรที่ ๒

ความเป็นพรหมและประโยชน์แห่งความเป็นพรหม

[๑๐๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ และประโยชน์แห่งพรหมัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมัญญะ.

จบ สูตรที่ ๘

พรหมจริยสูตรที่ ๑

พรหมจรรย์และผลแห่งพรหมจรรย์

[๑๑๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และผลแห่งพรหมจรรย์ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผลแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า ผลแห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๙

พรหมจริยสูตรที่ ๒

พรหมจรรย์และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์

[๑๑๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และประโยชน์

แห่งพรหมจรรย์ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? ความสิ้นราคะ
ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปฏิบัติตวัตรรกที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิบัติตวัตรรก ๒. ปฏิปันนสูตร ๓. วิรทสูตร ๔. ปารสูตร
๕. สามัญญสูตรที่ ๑ ๖. สามัญญสูตรที่ ๒ ๗. พรหมัญญสูตรที่ ๑ ๘. พรหมัญญ
สูตรที่ ๒ ๙. พรหมจริยสูตรที่ ๑ ๑๐. พรหมจริยสูตรที่ ๒

อัญญตติยวรรคที่ ๕

วิราคสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการละ

[๑๑๗] สาวัตถิโกทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ฟังถามเธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระสมณโคตม
เพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก
เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อ
สํารอการละ.

[๑๑๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ฟังถามเธอทั้งหลายอย่าง
นี้ว่า ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการละมีอยู่หรือ? เธอทั้งหลาย
ถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการละมีอยู่.

[๑๑๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไฉน? ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการละ เป็นไฉน?
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เป็นทาง นี้
เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการละ ดูกฤกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังชี้แจงแก่
พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๑

สังโยชนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละสังโยชน

[๑๒๐] สาวัตถิโกทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ฟังถาม

เธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติ พรหมจรรย์ในพระสมณ-
*โคดมเพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อละสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๒

อนุสยสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อถอนอนุสย

[๑๒๑] ... ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อถอนอนุสย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อัทธานสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏ

[๑๒๒] ... ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏอันยืดยาว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อาสวสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๒๓] ... ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

วิชาวิมุตติสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อให้แจ้งซึ่งวิชาและวิมุตติผล

[๑๒๔] ... ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชา และวิมุตติผล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

ญาณทัตถสนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อญาณทัตถสนะ

[๑๒๕] ... ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อญาณทัตถสนะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อนุปาทาปรินิพพานสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

[๑๒๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังถามเธอทั้งหลายอย่างนี้

ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคตม เพื่อประโยชน์
อะไร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า
ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่ออนุपाทาปรินิพพาน.

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกพินิจถามเธอทั้งหลายอย่างนี้
ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุपाทาปรินิพพานมีอยู่หรือ? เธอ
ทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่ออนุपाทาปรินิพพานมีอยู่.

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไฉน? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุपाทาปรินิพพานเป็น
ไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ
นี้เป็นข้อปฏิบัติเพื่ออนุपाทาปรินิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึง
ชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๘

จบ อัญญตัตถียวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิราคสูตร ๒. สังโยชนสูตร ๓. อนุสยสูตร ๔. อัฏฐานสูตร ๕. อาสวสูตร
๖. วิชขวิมุตติสูตร ๗. ญาณทัสสนสูตร ๘. อนุपाทาปรินิพพานสูตร

สุริยเปยยาลที่ ๖

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

มิตรดีเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๒๙] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่ง
ที่เป็นนิमितมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้นเป็นนิमितมาก่อน เพื่อความบังเกิด
แห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
การสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๑] สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล พึงหวังข้อนี้ได้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อิตตสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๓] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน (ความถึงพร้อมแห่งจิต) ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทัญญุสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญุสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๔] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญุ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๕] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๖] สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ โดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจ โดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง

ไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน การสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒

มิตรดีเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๓๘] สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๔๐] สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๔๑] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อตตสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

[๑๔๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทฎฐิธัมปะทาสูตรที่ ๒

ทฎฐิธัมปะทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๓] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทฎฐิ ๗๑

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปะทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๔] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ๗๑

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปะทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๕] สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่จะขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทฎฐิมิอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ๗๑ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ สุริยเปยยาที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาที่ ๖

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สิลสัมปะทาสูตรที่ ๑
๓. นันทสัมปะทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปะทาสูตรที่ ๑
๕. ทฎฐิธัมปะทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปะทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปะทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สิลสัมปะทาสูตรที่ ๒	๑๐. นันทสัมปะทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปะทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทฎฐิธัมปะทาสูตรที่ ๒

๑๓. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๔๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๑

ศีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๙] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๐] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อิตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๑] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญูสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปมาทสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๓] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๔] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๖] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่จัตราจะเป็นที่สุด มีอันก่จัตโทสะเป็นที่สุด มีอันก่จัตโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่จัตราจะเป็นที่สุด มีอันก่จัตโทสะเป็นที่สุด มีอันก่จัตโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

สืลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๘] ศาสดิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๙] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๐] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญุสสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญุสสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๑] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญุ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๓] ศาสดิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้แจ้งซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทัญญุ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘

ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สีสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. จันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สีสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. จันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒
-

นาหันทเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นมิตรดีเลย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดีพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๖๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สีลสัมปทาสูตรที่ ๑

สีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๘] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๙] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทักขิณสัมปทาสูตรที่ ๑

ทักขิณสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๐] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งทักขิณเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๑] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๒] สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๔] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๗๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๗] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๘] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญุสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญุสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๙] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งทัญญุเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๐] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๑] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ โดยแยบคายเลย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๘๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ นานัตถเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สิลสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. จันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สิลสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. จันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

คังคาเปยยาลที่ ๙

คังคาปาจินนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน

เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราย

[๑๘๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โน้มไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โน้มไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรวฐปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวฐไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวฐไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มहीปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๘] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่

ทิศปราชญ์ บำไปสู่ทิศปราชญ์ แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... จัน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปราชญ์นินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน

เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราชญ์

[๑๘๕] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมहीทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปราชญ์
หลังไปสู่ทิศปราชญ์ บำไปสู่ทิศปราชญ์ แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่
นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน.

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฐิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็น
ผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

กังคาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๑๘๗] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร
บำไปสู่สมุทร แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริย-
มรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน
จันนั้นเหมือนกัน.

[๑๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฐิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็น
ผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมนาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๑๕๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๑๕๔] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรวุสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวุไหลไปสู่สมุทร

[๑๕๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวุไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มहीสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร

[๑๕๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

[๑๕๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใด สายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๕๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็กฤกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน

อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

วาระแห่งคังคาเปยยาละที่เขียนไว้โดยย่อ พึงให้พิสดารในเปยยาละ.

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการอาศัยวิเวก (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมา
ด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปรายจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๕๕] สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่
ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน
โอนไปสู่ นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โน้ม
ไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ
สัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๐๑] สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไป
สู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปรายจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๐๒] สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไป
สู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๓] สวรรัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มหิปปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๔] สวรรัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมโน้มไปสู่निพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๕] สวรรัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหิ ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

กังคาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๖] สวรรัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน.

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่จัดราคาเป็นที่สุด มีอันก่จัดโทษเป็นที่สุด มีอันจำกัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่จัดราคาเป็นที่สุด มีอันก่จัดโทษเป็นที่สุด มีอันจำกัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมนาสมุททินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๘] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุททินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๙] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรวาสุมุททินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวาไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๐] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มहीสมุททินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๑] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุททินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๒] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวา แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม

ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ สัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการกำจัดราคะ (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตร แรกอุปมา ด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปรายจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

กังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๑๔] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่ อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่ อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ยอมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปรายจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๑๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๑๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลัง ไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรุปรำจันนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรำจัน

[๒๑๘] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรำจัน หลังไป
สู่ทิศปรำจัน บำไปสู่ทิศปรำจัน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

[๒๑๙] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรำจัน หลังไป
ทิศปรำจัน บำไปสู่ทิศปรำจัน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉ
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มहीปรำจันนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรำจัน

[๒๒๐] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมहीทั้งหมดไหลไปสู่ทิศปรำจัน หลัง
ไปสู่ทิศปรำจัน บำไปสู่ทิศปรำจัน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๑] สāvātthīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร
บำไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ยอมไปสู่निพพาน โนมไปสู่निพพาน โอนไปสู่निพพาน
ฉนั้นเหมือนกัน.

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ยอมไปสู่निพพาน โนม
ไปสู่निพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมา-
*ทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมนาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๓] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๔] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สราญสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสราญไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๕] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสราญไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสุมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหิไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๖] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหิไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๗] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสราญ แม่น้ำมหิ ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๒๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่ง

ลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล เป็นผู้
น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยการหยั่งลงสู่อมตะ รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำ
ไหลไปสู่ทิศปราจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

คังคาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๒๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลัง
ไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๓๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไป
สู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๒] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลัง
ลงสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรวฐปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๓๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไป
สู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มหิปรายจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๓๔] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไป
ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันทัน
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปรายจีนนินนสูตร

มหานทีไหลไปสู่ทิศปรายจีนเหมือนผู้เจริญอริยมรรคยอมไปสู่निพพาน

[๒๓๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปรายจีน
หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็ยอมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันทันเหมือนกัน.

[๒๓๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ
อันยอมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันยอม
ไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันยอมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอน
ไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสุมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๓๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไป
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ฉันทันเหมือนกัน.

[๒๓๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมนาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๓๙] สาวัตถิยาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๐] สาวัตถิยาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรวฐสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวฐไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๑] สาวัตถิยาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวฐไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มहीสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๒] สาวัตถิยาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีปราชินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปรายจีน
[๒๔๓] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวฐ แม่น้ำมหิที่ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลัง
ไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอน
ไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๔๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการน้อมไปสู่นิพพาน รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตร แรกอุปมาด้วย
แม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปรายจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่สมุทร ฯ

อัปมาทวรรคที่ ๑๐

ตลาคตสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปในการสละ

[๒๔๕] สาวัตถินิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท่ากดี มี ๒ เท่ากดี
มี ๔ เท่ากดี มีเท่ามากกดี มีรูปกดี ไม่มีรูปกดี มีสัญญากดี ไม่มีสัญญากดี มีสัญญากมีไข
ไม่มีสัญญากมีไขกดี มีประมาณเท่าใด พระตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า
ผู้เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันทใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาณเป็น
มูล รวมลงในความไม่ประมาณ ความไม่ประมาณ บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น
ฉันทนั้นเหมือนกัน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาณแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๔๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาณ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาณ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑
(อีก ๓ สูตรข้างหน้า พึงให้พิสดารอย่างนี้)

ตลาคสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นที่สุด

[๒๔๗] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีแทกัฏฐิ มี ๒ แทกัฏฐิ มี ๔ แทกัฏฐิ มีแทกัฏฐิ ... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ตลาคสูตรที่ ๓

ผู้เจริญอริยมรรคอันยังลงสู่อมตะ

[๒๔๙] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีแทกัฏฐิ มี ๒ แทกัฏฐิ มี ๔ แทกัฏฐิ ... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันยังลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันยังลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

ตลาคสูตรที่ ๔

ความไม่ประมาทเลิศกว่ากุศลธรรม

[๒๕๑] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีแทกัฏฐิ มี ๒ แทกัฏฐิ มี ๔ แทกัฏฐิ มีแทกัฏฐิ มีรูปกัฏฐิ ไม่มีรูปกัฏฐิ มีสัญญากัฏฐิ ไม่มีสัญญากัฏฐิ มีสัญญาภิมีไซ์ ไม่มีสัญญาภิมีไซ์กัฏฐิ มีประมาณเท่าใด พระตลาคตรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้เลศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันทใด กุศลธรรมเหล่านี้หนึ่ง ทั้งหมดนั้นมีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันทนั้น

เหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

ปทสูตร

กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล

[๒๕๓] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ผู้สัญจรไปบนแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งหมดนั้นย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้าง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

ภูฏสูตร

ว่าด้วยเรือนยอด

[๒๕๕] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนแห่งเรือนยอดอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งหมดนั้นไปสู่ยอด น้อมไปสู่ยอด ประชุมเข้าที่ยอด ยอดแห่งเรือนยอดนั้น บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

มูลคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ราก

[๒๕๖] ศาวัตถินิทาน. ดุรริกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากชนิดใดชนิดหนึ่ง ไม่กัลม-
*พัก บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

สารคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่แก่น

[๒๕๗] ศาวัตถินิทาน. ดุรริกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์
แดง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่แก่นเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

บุปผคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ดอก

[๒๕๘] ศาวัตถินิทาน. ดุรริกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง มลิ
บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมด
นั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

กุณฐราชาสูตร

ว่าด้วยพระราชผู้เลิศ

[๒๕๙] ศาวัตถินิทาน. ดุรริกษุทั้งหลาย พระราชาผู้น้อย (ชั้นต่ำ) เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้ตามเสด็จพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าพระ-
*ราชาผู้น้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาท
เป็นมูล ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จันทิมสูตร

ว่าด้วยพระจันทร์

[๒๖๐] ศาวัตถินิทาน. ดุรริกษุทั้งหลาย แสงสว่างแห่งดวงดาวชนิดใดชนิดหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แสงสว่างของพระจันทร์ แสงสว่างของพระจันทร์ บัณฑิต
กล่าวว่าเลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมด
นั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

สุริยสูตร

ว่าด้วยพระอาทิตย์

[๒๖๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสราทสมัยท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ พระอาทิตย์ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผดแสงไฟโรจน์ กำจัดความมืดอันมีอยู่ในอากาศ ทั่วไป แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

วัตถุสูตร

ว่าด้วยผ้า

[๒๖๒] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าที่ทอดด้วยด้ายชนิดใดชนิดหนึ่ง ผ้าของ ชาวเกสี บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าผ้าที่ทอดด้วยด้ายเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิต กล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอุริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ อัปมาทวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑ ๒. ตถาคตสูตรที่ ๒ ๓. ตถาคตสูตรที่ ๓ ๔. ตถาคตสูตร
ที่ ๔ ๕. ปทสูตร ๖. ภูฏสูตร ๗. มูลคันธสูตร ๘. สารคันธสูตร ๙. ปุพผคันธสูตร
๑๐. ภูฏฐาขาสสูตร ๑๑. จันทิมสูตร ๑๒. สุริยสูตร ๑๓. วัตถุสูตร

พลกรณีวรรคที่ ๑๑

พลกรณีสูตรที่ ๑

อาศัยศีลเจริญอุริยมรรคน้อมไปในการสละ

[๒๖๔] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การ
งานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล

ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

พลกรรมสูตรที่ ๒

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคมีกรำจัดราคะ

[๒๖๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

พลกรรมสูตรที่ ๓

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่อมตะ

[๒๖๘] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้ง-

*หลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันยังลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิอันยังลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
ดูกรภิขุทั้งหลาย ภิขุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

ผลกรรมสูตรที่ ๔

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

[๒๗๐] สาวตถิณีทาน. ดูกรภิขุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การ
งานที่พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิขุอาศัยศีล ตั้ง
อยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๑] ดูกรภิขุทั้งหลาย ก็ภิขุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิขุ
ทั้งหลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอน
ไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ดูกรภิขุทั้งหลาย ภิขุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พืชสูตร

พืชอาศัยแผ่นดินผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๗๒] สาวตถิณีทาน. ดูกรภิขุทั้งหลาย พืชคามและภุตคามชนิดใดชนิดหนึ่ง
ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและภุตคาม ทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน
จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและภุตคามเหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต
ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิขุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โตใน
ธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๓] ดูกรภิขุทั้งหลาย ภิขุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงถึงความเจริญ
งอกงามใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิขุทั้งหลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิขุทั้งหลาย ภิขุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ

ด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเจริญอกงามใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

นาคสูตร

นาคอาศัยขุนเขาผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๗๔] สāvattihīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นมีกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้นย่อมถึงความโตใหญ่ทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความใหญ่ใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ย่อมถึงความใหญ่ใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความใหญ่ใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

รูกขสูตร

ต้นไม้ล้มลงทางที่โอน ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพาน

[๒๗๖] สāvattihīทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ล้มลงไปสู่ทิศปราจีน โนมไปสู่ทิศปราจีน โอนไปสู่ทิศปราจีน ต้นไม้นั้นเมื่อถูกตัดรากเสียแล้ว จักล้มลงทางทิศที่มันน้อม โนม โอนไป แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

กุมภสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมระบายนอกอุตตรธรรม

[๒๗๘] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อที่คว่ำย่อมทำให้น้ำไหลออกอย่างเดียว ไม่ทำให้กลับไหลเข้า แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมระบายนอกอุตตรธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมระบายนอกอุตตรธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมระบายนอกอุตตรธรรมอันลามกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้.

จบ สูตรที่ ๘

สุกกสูตร

ทฤษฎีที่ตั้งไว้ชอบย่อมทำลายอวิชชา

[๒๘๐] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เตื่อยข้าวสาลีหรือเตื่อยข้าวยวะ ตั้งไว้เหมาะ มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนี้นี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเตื่อยตั้งไว้เหมาะ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังอวิชชาให้เกิด จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะทฤษฎีที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรค-
*ภาวนาตั้งไว้ชอบ ข้อนี้นี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะทฤษฎีที่ตั้งไว้ชอบ.

[๒๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยอมทำลายอวิชชา ย่อมยังอวิชชาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะทฤษฎีที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมทำลายอวิชชา ย่อมยังอวิชชาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะทฤษฎีที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อากาศสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์

[๒๘๒] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมหลายชนิดพัดไปในอากาศ คือ ลมตะวันออกบ้าง ลมตะวันตกบ้าง ลมเหนือบ้าง ลมใต้บ้าง ลมมีธุลีบ้าง ลมไม่มีธุลีบ้าง ลม

หนาวบ้าง ลมร้อนบ้าง ลมพัดเบาๆ บ้าง ลมพัดแรงบ้าง แม้นั้นใด เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ ย่อม
ถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อธิธัมม ๔ ย่อมถึงความ
เจริญบริบูรณ์บ้าง อินทริย์ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง พละ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
บ้าง โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สติปัฏฐาน ๔ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง
สัมมปธาน ๔ ... อธิธัมม ๔ ... อินทริย์ ๕ ... พละ ๕ ... โพชฌงค์ ๗ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์
บ้าง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญ
บริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔ ... อธิธัมม ๔ ... อินทริย์ ๕ ... พละ ๕ ... โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึง
ความบริบูรณ์บ้าง.

จบ สูตรที่ ๑๐

เมฆสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคทำอุกตธรรมให้สงบโดยพลัน

[๒๙๔] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฝุ่นละอองอันตั้งขึ้นในเดือนท้ายแห่งฤดู
ร้อน เมฆก้อนใหญ่ที่เกิดในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังฝุ่นละอองนั้นให้หายราบไปได้โดยพลัน แม้
ฉนั้นใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ ย่อมยังอุกตธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้อุกตธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว
หายสงบไปได้โดยพลัน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้อุกต
ธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๑

เมฆสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคทำอุกตธรรมให้สงบในระหว่างโดยพลัน

[๒๙๖] สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมแรงย่อมยังมหาเมฆอันเกิดขึ้นแล้วให้
หายหมดไปได้ในระหว่างนั่นเอง แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘

กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอุกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ใ้
หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำ
ใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงใ้ห้กุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว
หายสงบไปในระหว่างได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงใ้ห้กุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๒

นาวาสูตฺร

ผู้เจริญอริยมรรคทำให้สังโยชน์สงบหมดไป

[๒๔๘] สาวตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกด้วยเครื่องผูก คือ
หวาย แห่อยู่ในน้ำตลอด ๖ เดือน เขายกขึ้นบกในฤดูหนาว เครื่องผูกต้องลมและแดดแล้ว
อันฝนตกครดแล้ว ย่อมจะเสียไป ฟูไป โดยไม่ยากเลย แม้ฉันทใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สังโยชน์ทั้งหลายย่อมสงบ
หมดไป โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำใ้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สังโยชน์ทั้งหลาย จึงจะสงบหมดไป โดย
ไม่ยากเลย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สังโยชน์ทั้งหลายจึง
สงบหมดไปโดยไม่ยากเลย.

จบ สูตรที่ ๑๓

อาคันตุกาคารสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริญ

[๒๕๐] สาวตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้มาจากทิศบูรพาที่ดี จากทิศปัจฉิมที่ดี
จากทิศอุดรที่ดี จากทิศทักษิณที่ดี ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขก ถึงกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์
สูตรที่ดี ที่มาแล้วก็ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขกนั้น แม้ฉันทใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควร
กำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมกระทำใ้แจ้งซึ่งธรรมที่
ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมเจริญธรรมที่ควรใ้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ฉะนั้นเหมือนกัน.

พ. ดุรภิกษุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร สหาย หรือญาติ
 ตาโหลหิต จะพึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำผิดมากซึ่งอริยมรรค
 อันประกอบด้วยองค์ ๘ ด้วยโทษะทั้งหลาย เพื่อนำไปตามใจว่า ดุรบรรพผู้เจริญ เชิญท่านมาเถิด

ท่านจะนุ่งห่มผ้ากาสาเยะเหล่านี้ทำไม? ท่านจะเป็นคนโล้นถึอกระเบื้องเทียวไปทำไม? ท่านจงสัก
มาบริโศคโศกะและกระทำบุญเถิด ภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้น จักลาสิกขาสิกขาออกเป็นคฤหัสถ์ ข้อนี้นี้มีฐานะที่จะมี
ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก
ตลอดกาลนานนั้น จักสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนี้นี้มีฐานะที่จะมีได้.

[๒๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๕

จบ พลกรณียวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลกรณียสูตรที่ ๑ ๒. พลกรณียสูตรที่ ๒ ๓. พลกรณียสูตรที่ ๓
๔. พลกรณียสูตรที่ ๔ ๕. พีชสูตร ๖. นาคสูตร ๗. รุกขสูตร ๘. กุมภสูตร
๙. สุกกสูตร ๑๐. อาภาสสูตร ๑๑. เมฆสูตรที่ ๑ ๑๒. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๓. นาวาสูตร
๑๔. อาคันตุกาคารสูตร ๑๕. นทีสูตร

เอสนาวรรคที่ ๑๒

เอสนาสสูตรที่ ๑

การแสวงหา ๓

[๒๕๘] สāvattihītan. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็น
ไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๒๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความ
รู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งด้วยการ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

เอสนาสูตที่ ๒

การแสวงหา ๓

[๓๐๐] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
โทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล

จบ สุตที่ ๒

เอสนาสูตที่ ๓

การแสวงหา ๓

[๓๐๒] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างซึ่งการแสวงหา ๓
อย่างนี้แล.

จบ สุตที่ ๓

เอสนาสูตที่ ๔

การแสวงหา ๓

[๓๐๔] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็น
ไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่निพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อบรรลุซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔
เอสนาสสูตรที่ ๕
การแสวงหา ๓

[๓๐๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕
เอสนาสสูตรที่ ๖
การแสวงหา ๓

[๓๐๘] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖
เอสนาสสูตรที่ ๗
การแสวงหา ๓

[๓๐๙] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความ
สิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗
เอสนาสสูตรที่ ๘
การแสวงหา ๓

[๓๑๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อละการ

แสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิสาสูตร

การถือตัว ๓

[๓๑๓] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การถือตัวว่า เราประเสริฐกว่าเขา ๑ เราเสมอเขา ๑ เราเลวกว่าเขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังใจ เพื่อบรรเทาการถือตัว ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังใจ เพื่อบรรเทาการถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อาสาสูตร

อาสาละ ๓

[๓๑๕] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสาละ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ กามาสละ ๑ ภวาสละ ๑ อวิชชาสละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสาละ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังใจ เพื่อบรรเทาอาสาละ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

ภพสูตร

ภพ ๓

[๓๑๗] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ
กามภพ ๑ รูปภพ ๑ อรูปภพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังใจ เพื่อบรรเทาภพ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทุกขตาสูตร

ความเป็นทุกข์ ๓

[๓๑๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ ความเป็นทุกข์เกิดจากความไม่สบายกาย ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากสังขาร ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากความแปรปรวน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

ชีลสูตร

เสาเชื่อน ๓

[๓๒๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเชื่อน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่เสาเชื่อนคือราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเชื่อน ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเสาเชื่อน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

มลสูตร

มลทิน ๓

[๓๒๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่กมลทิน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละมลทิน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๔

นิมสูตร

ทุกข์ ๓

[๓๒๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ทุกข์ คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๕

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๓๒๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?

คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๖

ตัณหาสูตรที่ ๑

ตัณหา ๓

[๓๒๙] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?

คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๗

ตัณหาสูตรที่ ๒

ตัณหา ๓

[๓๓๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ฯลฯ

[๓๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมา-
*ทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๘

จบ เสนาบรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เสนาสูตรที่ ๑ ๒. เสนาสูตรที่ ๒ ๓. เสนาสูตรที่ ๓ ๔. เสนาสูตรที่ ๔
๕. เสนาสูตรที่ ๕ ๖. เสนาสูตรที่ ๖ ๗. เสนาสูตรที่ ๗ ๘. เสนาสูตรที่ ๘
๙. วิสาสูตร ๑๐. อาวาสสูตร ๑๑. ภวสูตร ๑๒. พุทธชาสูตร ๑๓. ชีลสูตร ๑๔. มลสูตร
๑๕. นิฆสูตร ๑๖. เวทนาสูตร ๑๗. ตัณหาสูตรที่ ๑ ๑๘. ตัณหาสูตรที่ ๒

โอมวรรคที่ ๑๓

โอมสูตร

โอมะ ๔

[๓๓๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้
แกโอมะคือกาม ๑ โอมะคือภพ ๑ โอมะคือทิฏฐิ ๑ โอมะคืออวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โอมะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละโอมะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑

โยคสูตร

โยคะ ๔

[๓๓๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้
แกโยคะคือกาม ๑ โยคะคือภพ ๑ โยคะคือทิฏฐิ ๑ โยคะคืออวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โยคะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละโยคะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อุปาทานสูตร

อุปาทาน ๔

[๓๓๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน?
ได้แก่อุปาทานคือกาม ๑ อุปาทานคือทิฏฐิ ๑ อุปาทานคือศีลและพรต ๑ อุปาทานคืออสังสภาวะ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

เพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทาน ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

กัณณสูตร

กัณณะ ๔

[๓๓๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัณณะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่กายกัณณะคืออภิชฌา ๑ กายกัณณะคือพยาบาท ๑ กายกัณณะคือสัลลพตปรามาส ๑ กายกัณณะคืออิตังสัจจา ๑- ภินิเวส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัณณะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกัณณะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อนุสยสูตร

อนุสย ๗

[๓๔๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้ ๗ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่อนุสยคือกามราคะ ๑ อนุสยคือปภินิมะ ๑ อนุสยคือทิฏฐิ ๑ อนุสยคือวิจิกิจฉา ๑ อนุสยคือมานะ ๑ อนุสยคืออภิวาตะ ๑ อนุสยคืออวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้แล.

[๓๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอนุสย ๗ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

@๑. ความยึดมั่นว่าสิ่งนี้จริง

กามคุณสูตร

กามคุณ ๕

[๓๔๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือรูปที่พึงรู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ยั่วชวน ขวนให้กำหนด เสี่ยงที่พึงรู้ด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น ... โสภณวัตถุที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ยั่วชวน ขวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกามคุณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

นิวรรณสูตร

นิวรรณ ๕

[๓๔๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรรณ ๑ พยาบาทนิวรรณ ๑ ถีนมิทธนิวรรณ ๑ อุทธัจจกุกกุกจนิวรรณ ๑ วิจิกิจฉานนิวรรณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อบละนิวรรณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อุปาทานขันธสูตร

อุปาทานขันธ ๕

[๓๔๗] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือเวทนา ๑ อุปาทานขันธคือสัญญา ๑ อุปาทานขันธคือสังขาร ๑ อุปาทานขันธคือวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อบละอุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

โอรัมภาคียสูตร

โอรัมภาคียสังโยชน ๕

[๓๔๙] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สิลัพพตปรามาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อบละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

อุทัมมภาคียสูตรที่ ๑

อุทัมมภาคียสังโยชน ๕

[๓๕๑] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

เพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

อุทัมมภาคียสูตรที่ ๒

ว่าด้วยวิธีกำจัดอุทัมมภาคียสังโยชน์ ๕

[๓๕๓] สāvātthīnītaṇa. ดูกุรภิกขุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ รูปปราคะ ๑ อรูปปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชา ๑ ดูกุรภิกขุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๔] ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ โอมวรรคที่ ๑๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอมสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร ๕. อนุสยสูตร
๖. กามคุณสูตร ๗. นิเวธสูตร ๘. อุปาทานขันธสูตร ๙. โอรัมภาคียสูตร ๑๐. อุทัมมภาคีย-
*สูตรที่ ๑ ๑๑. อุทัมมภาคียสูตรที่ ๒

๒. โพชฌงค์ยังุต

ปัพพตวรรค ที่ ๑

หิมวันตสูตร

ผู้เจริญโพชนงค์ถึงความเป็นใหญ่ในธรรมทั้งหลาย

[๓๕๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึงความโตใหญ่ทางกาย ในมหาสมุทรสาครนั้น แม่น้ำใด กฤกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชนงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ ย่อมถึงความใหญ่ใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๓๕๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็กฤกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชนงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างไร จึงถึงความใหญ่ใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย? ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชนงค์ ... วิจยสัมโพชนงค์ ... ปิตติสัมโพชนงค์ ... ปัสสัทธิสัมโพชนงค์ ... สมาริสัมโพชนงค์ ... อุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชนงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างนี้แล จึงถึงความใหญ่ใหญ่พลูในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

กายสูตร

อาหารของนิรณ ๕

[๓๕๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม่น้ำใด นิรณ ๕ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๓๕๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้กามฉันทที่ตัวยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญใหญ่ยิ่งขึ้น? ดูกฤกษุทั้งหลาย สุกนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง อโยนิโสมนสิการในสุกนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้กามฉันทที่ตัวยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญใหญ่ยิ่งขึ้น.

[๓๕๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้พยาบาทที่ตัวยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญใหญ่ยิ่งขึ้น? ดูกฤกษุทั้งหลาย ปฏินิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง อโยนิโสมนสิการในปฏินิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ตัวยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญใหญ่ยิ่งขึ้น.

[๓๖๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้ฉันทมิถที่ตัวยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญใหญ่ยิ่งขึ้น? ดูกฤกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดเบี้ยว ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่ง

เหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สันนิษฐานที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไปพลอยยิ่งขึ้น.

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไปพลอยยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไปพลอยยิ่งขึ้น.

[๓๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้วิกิจจาทิที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไปพลอยยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิกิจจาทิมิอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิกิจจาทิที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไปพลอยยิ่งขึ้น.

[๓๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้นฉันใด นิรณฺโณ ๕ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

อาหารของโพชฌงค์ ๘

[๓๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้นฉันใด โพชฌงค์ ๘ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัม-
*โพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัม-
*โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศลที่มีโทษ และไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาว มีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านี้ นี่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนั้น นี่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยัคคินิมิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่ง อุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท โชชนงค์ ๗ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

สิลสูตร

การหลีกออก ๒ วิธี

[๓๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัศนะ การได้เห็นภิกษุเหล่านั้นก็ดี การได้ฟังภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การระลึกถึงภิกษุเหล่านั้นก็ดี การบวชตามภิกษุเหล่านั้นก็ดี แต่ละอย่างๆ เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าผู้ที่ได้ฟังธรรมของภิกษุเห็นปานนั้นแล้ว ย่อมหลีกออกอยู่ด้วย ๒ วิธี คือ หลีกออกด้วยกาย ๑ หลีกออกด้วยจิต ๑ เธอหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น.

[๓๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญ สติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอมีสตียุ่อย่างนั้น ย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๓๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุมีสตียุ่อย่างนั้น ย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เมื่อภิกษุเลือกเฟ้น ตรวจตรา พิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อ

หย่อนเป็นอันภิกษุปรารภแล้ว.

๑๑ หมายถึงนิมิตแห่งจิตที่มีอารมณ์ไม่พึงชาน

[๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อภิกษุเลือกเฟ้น ตรวจตรา พิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อน อันภิกษุปรารภแล้ว สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ปิตีที่ไม่มีอารมณ์สย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.

[๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ปิตีที่ไม่มีอารมณ์สย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร สมัยนั้น ปิตีสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญปิตีสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ กายก็ดี จิตก็ดี ของภิกษุผู้มีใจก่อปรด้วยปีติ ย่อมสงบระงับ.

[๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด กายก็ดี จิตก็ดี ของภิกษุผู้มีใจก่อปรด้วยปีติ ย่อมสงบระงับ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๓๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้วอย่างนั้น ด้วยดี.

[๓๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้น ด้วยดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

อานิสงส์การเจริญโพชฌงค์

[๓๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก แล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการ อันเธอพึงหวังได้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน?

[๓๘๒] คือ (๑) ในปัจจุบัน จะได้บรรลุหรือหลุดพ้นโดยพลัน (๒) ในปัจจุบันไม่ได้บรรลุ ที่นั่นจะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย (๓) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๔) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ที่นั่น จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจบนิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๕) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน และได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจบนิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๖) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน ไม่ได้เป็น

พระอนาคามีผู้อุปหัจจบปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี ที่นั่น จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๗) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อนตรปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระ-
*อนาคามีผู้อุปหัจจบปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุทฺธงฺโสโตกนิภฺฐคามิ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชนงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ อันเชอพึงหวังได้.

จบ สูตรที่ ๓

วัตถุสูตร

การอยู่ด้วยโพชนงค์ ๗

[๓๘๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ๑ รัชมวิยัสสัม-
*โพชนงค์ ๑ วิริยสัมโพชนงค์ ๑ ปีติสัมโพชนงค์ ๑ ปัสสัทธิสัมโพชนงค์ ๑ สมာธิสัมโพชนงค์ ๑ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ ประการนี้แล.

[๓๘๔] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาโพชนงค์ ๗ ประการนี้ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ.

[๓๘๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสติสัมโพชนงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าสติสัมโพชนงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารภดีแล้ว สติสัมโพชนงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่อสติสัมโพชนงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

[๓๘๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอุเบกขาสัมโพชนงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าอุเบกขาสัมโพชนงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารภดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชนงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่ออุเบกขาสัมโพชนงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

[๓๘๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หีบผ้าของพระราชาหรือของราชมหาอำมาตย์ เต็มด้วยผ้าสีต่างๆ พระราชาหรือราชมหาอำมาตย์ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเช้า ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเย็น ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ แม้ฉันทิ เราก็นั้นนั้นเหมือนกัน บรรดาโพชนงค์ทั้ง ๗ นี้ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วย

โพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ.

[๓๘๘] ถ้าสติสัมโพชนงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าสติสัมโพชนงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว สติสัมโพชนงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่สติสัมโพชนงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

[๓๘๙] ถ้าอุเบกขาสัมโพชนงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าอุเบกขาสัมโพชนงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชนงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่อุเบกขาสัมโพชนงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตร

ที่เรียกว่าโพชนงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๓๙๐] ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าโพชนงค์ๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า โพชนงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

[๓๙๑] ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๙๒] ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๙๓] เมื่อภิกษุนั้นเจริญโพชนงค์ ๗ ประการนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๕

กุณฑลียสูตร

ตลาคคมีวิชาและวิมุติเป็นผลานิสงส์

[๓๙๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมฤคทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้นแล กุณฑลียปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไปสู่บริษัท เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจฉิมกัต ข้าพเจ้าเดินไปเรื่อยๆ เทียวไปเรื่อยๆ สู่อารามจากอาราม สู่อุทยานจากอุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าวถ้อยคำมีวาทะและการเปลื้องวาทะว่าดังนี้เป็นอนานิสงส์ และมีความขุ่นเคืองเป็นอนานิสงส์ ส่วนท่านพระโคตมมีอะไรเป็นอนานิสงส์อยู่เล่า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกุณฑลียะ ตลาคค

มีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์อยู่.

[๓๕๕] ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์?

พ. อุดรคุณทลียะ โพชนงค์ ๑ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชนงค์ ๑ ให้บริบูรณ์?

พ. อุดรคุณทลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชนงค์ ๑ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์?

พ. อุดรคุณทลียะ สุจิริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์?

[๓๕๖] พ. อุดรคุณทลียะ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์? อุดรคุณทลียะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปที่ขอบใจด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่จึงเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่ขอบใจด้วยจักขุแล้ว ก็ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ที่ขอบใจ ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่จึงเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอรู้ธรรมารมณ์ ที่ไม่ขอบใจด้วยใจแล้ว ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

อุดรคุณทลียะ เพราะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้คงที่ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท เพราะรูปทั้งที่ขอบใจและไม่ขอบใจ กายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้ว เป็นผู้คงที่ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท เพราะธรรมารมณ์ ที่ขอบใจและไม่ขอบใจ และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อุดรคุณทลียะ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล

ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์.

[๓๕๗] ดูกรกุนทลียะ ก็สุจริตเหล่านั้นอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญกายสุจริตเพื่อละกายทุจริต
เจริญวจีสุจริตเพื่อละวจีทุจริต เจริญมโนสุจริตเพื่อละมโนทุจริต สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๓๕๘] ดูกรกุนทลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร
ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเนืองๆ อยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นจิตเนืองๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสียได้ ดูกรกุนทลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๓๕๙] ดูกรกุนทลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร
ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรกุนทลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้สมบูรณ์.

[๔๐๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว กุนทลียปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือน
บุคคลหลายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยห้วงว่า
ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์
ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
จำเดิมแต่นี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๖

กุกกุสุต

ผู้เจริญโพชฌงค์ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน

[๔๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนเรื่อนยอดทั้งหมดน้อมไปสู่ยอด โนมไปสู่ยอด
โอนไปสู่ยอด แม้ฉันใด ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไป
สู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๔๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างไร ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่निพพาน น้อมไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

อุปวาณสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารถดีแล้วย่อมอยู่ผาสุก

[๔๐๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอุปวาณะและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ โฉมิตาราม ใกล้
เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็นแล้ว เข้าไปหาท่านพระ-
*อุปวาณะถึงที่อยู่ได้ปราศรัยกับท่านพระอุปวาณะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอุปวาณะว่า ท่านอุปวาณะผู้มีอายุ ภิกษุจะ
พึงรู้หรือไม่ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะ
ตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก ท่านพระอุปวาณะตอบว่า ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุ
พึงรู้ได้ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจ โดยแยบคายเฉพาะตน
ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

[๔๐๔] สา. ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุปรารถสติสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเรา
หลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมิตะเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารถ
แล้ว เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน ฯลฯ.

[๔๐๕] ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุด
พ้นดีแล้ว ถิ่นมิตะเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารถแล้ว
เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน.

[๔๐๖] อ. ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้อย่างนี้แล้ว โพชฌงค์อันเราปรารถ
ดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกจากการปรากฏแห่งตาคต

[๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตาคตอรหัตตสัมมาสัมพุทธเจ้า
แล้ว โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่
เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตาคตอรหัตตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โพชฌงค์ ๗
ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น.

จบ สูตรที่ ๙

อุปาทสูตรที่ ๒

โพชนงค์ ๗ ไม่เกิดนอกวินัยของพระสุคต

[๔๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ๗ อุเบกขาสัมโพชนงค์ โพชนงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปัพพตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิมวันตสูตร	๒. กายสูตร
๓. สีสสูตร	๔. วัตตสูตร
๕. ภิกขุสูตร	๖. กุณฑลียสูตร
๗. ภูฏสูตร	๘. อุปาณสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒

คิลานวรรคที่ ๒

ปาณูปมสูตร

อาศัยศีลเจริญโพชนงค์ ๗

[๔๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอริยาบถ ๔ คือ บางคราวก็เดิน บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงสำเร็จอริยาบถ ๔ นั้น อย่างนั้นแหละ แม้นักใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๔๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญ อุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สุริยูปมสูตรที่ ๑

อาศัยกัลยาณมิตรเจริญโพชนงค์ ๗

[๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉะนั้น สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่ง

โพชนงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตติ จันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตติ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชนงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗.

[๔๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตติ ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-สัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตติ ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สุริยปมสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเบื้องต้นแห่งโพชนงค์

[๔๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง จันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งโพชนงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย จันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชนงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗.

[๔๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

กิลานสูตรที่ ๑

พระมหากัสสปหาพาธด้วยโพชนงค์ ๗

[๔๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปหาพาธไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ที่ปัพพลิดูหา.

[๔๑๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-มหากัสสปถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหากัสสปว่า ดูกรกัสสป เธอพอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลงไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูลาย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกเวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ยังไม่คลายไป ความกำเริบขึ้นย่อมปรากฏ ความทูลาย่อมปรากฏ.

[๔๑๗] พ. ดุรภักตสพ โพนงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพนงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๑๘] ดุรภักตสพ สติสัมโพชงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา-
*สัมโพชงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดุรภักตสพ โพนงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๑๙] ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพนงค์ดีนัก ข้าแต่พระสุคต โพนงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยกรณภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสปปลื้มใจ ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปหายจากอาพาธนั้นแล้ว และอาพาธนั้น อันท่านพระมหากัสสปละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

กิลานสูตรที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานะหายอาพาธด้วยโพนงค์ ๗

[๔๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะอาพาธ ไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ.

[๔๒๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-
*มหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดุรโมคคัลลานะ เธอพออดทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้แลหรือ ทุกขเวทนาคลายลงไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์ย่อมกำเริบหนัก ยังไม่คลายลง ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

[๔๒๒] พ. ดุรโมคคัลลานะ โพนงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพนงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๒๓] ดุรโมคคัลลานะ สติสัมโพชงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา-
*สัมโพชงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดุรโมคคัลลานะ โพนงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้

ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๒๔] ท่านพระโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดีนัก ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภยิตน์แล้ว ท่านพระมหา*โมคคัลลานะปลื้มใจ ชื่นชมภยิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหาโมคคัลลานะหายจากอาพาธนั้นแล้ว และอาพาธนั้นอันท่านพระมหาโมคคัลลานะละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

กิลานสูตรที่ ๓

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประจวบ ไม่สบาย เป็นไข้หนัก.

[๔๒๖] ครั้นนั้น ท่านพระมหาจุณฑะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระจุณฑะว่า ดูกรจุณฑะ โพชฌงค์จงแจ่มแจ้งกะเธอ.

จ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๒๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สติสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๒๘] ดูกรจุณฑะ โพชฌงค์ดีนัก ดูกรจุณฑะ โพชฌงค์ดีนัก ท่านพระมหาจุณฑะ ได้กล่าวไวยากรณ์ภยิตน์แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย พระผู้มีพระภาคทรงหายจากประชวรนั้น และอาพาธนั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงละแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

ปารคามสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง

[๔๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไข้ฝั่ง โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไข้ฝั่ง.

[๔๓๐] ในหมู่มนุษย์ คนที่ไปถึงฝั่งมีจำนวนน้อย แต่หมูสัตว์นอกนี้ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ชนเหล่านั้นจักข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามได้ บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายดำเสีย เจริญธรรมฝ่ายขาว ออกจากความอาลัยอาศัยความไม่มีอาลัยแล้ว พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล ปราศจากความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก บัณฑิต พึงชำระตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุตรัสรู้ไม่ถ้อยมั่น ยินดีแล้วในความสละคืน ซึ่งความยึดถือ ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ประณีตแล้วในโลก.

จบ สูตรที่ ๗

วิริยสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภผิปปารภภูก

[๔๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิปปารภภูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิปปารภภูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภภูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภภูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์.

[๔๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิปปารภภูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิปปารภภูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภภูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภภูกแล้ว.

จบ สูตรที่ ๘

อริยสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมนำตนออกจากทุกข์

[๔๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำ ซึ่งโพชฌงค์ ๗ นั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำซึ่งโพชฌงค์ ๗ นั้น.

จบ สูตรที่ ๙

นิพพานสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย

[๔๓๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย โขชนงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ ระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โขชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดูกฤกษุทั้งหลาย โขชนงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายความกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ คิลานวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณูปมสูตร	๒. สุริยสมสูตรที่ ๑
๓. สุริยูปมสูตรที่ ๒	๔. คิลานสูตรที่ ๑
๕. คิลานสูตรที่ ๒	๖. คิลานสูตรที่ ๓
๗. ปารคามีสสูตร	๘. วิรทสูตร
๙. อริยสูตร	๑๐. นิพพานสูตร

อุทายีวรรคที่ ๓

โพชนสูตร

ที่เรียกว่าโพชนงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๔๓๕] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า โพชนงค์ โพชนงค์ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า โพชนงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุ ที่เรียกว่า โพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

[๔๓๖] ดูกฤกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกฤกษุ ที่เรียกว่าโพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

เทศนาสูตร

โพชนงค์ ๗

[๔๓๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย เราจักแสดงโพชนงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจง ฟังเรื่องนั้น ก็โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดูกฤกษุ ทั้งหมด โพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ฐานียสูตร

นิวรรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งนิวรรณ์

[๔๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะ.

[๔๓๙] พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาท.

[๔๔๐] ถีนมิทษะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งถีนมิทษะ.

[๔๔๑] อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทธัจจกุกกุจจะ.

[๔๔๒] วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉา.

[๔๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์.

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสสูตร

นิวรรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการโดยไม่แยกคาย

[๔๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง พยาบาท ... ถีนมิทษะ ... อุทธัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

[๔๔๕] สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป.

[๔๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาย่อมละเสียได้ พยาบาท ... ถีนมิทษะ ... อุทธัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาย่อมละเสียได้.

[๔๔๗] สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๔

อภิธานียสูตร

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗

[๔๔๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗ ประการ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้น ก็ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗ ประการ เป็นไฉน? คือ โภชณฺคํ ๗ โภชณฺคํ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสํโภชณฺคํ ๗ อุเบกขา สัมโภชณฺคํ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

ขยสูตร

ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสันตทานคือโภชณฺคํ

[๔๔๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิปทาใด ย่อมเป็นไปเพื่อความสันตทาน เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความสันตทานเป็น ไฉน? คือ โภชณฺคํ ๗ โภชณฺคํ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสํโภชณฺคํ ๗ อุเบกขาสัมโภชณฺคํ.

[๔๕๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ โภชณฺคํ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร? ย่อมเป็นไปเพื่อ ความสันตทาน.

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสํโภชณฺคํ อันอาศัยวิเวก อาศัย วิจารณ์ระ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้น เจริญสติสํโภชณฺคํ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิจารณ์ระ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมรรคต หา ประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ ๗ อุเบกขาสัมโภชณฺคํ อัน อาศัยวิเวก อาศัยวิจารณ์ระ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียด- *เบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโภชณฺคํ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิจารณ์ระ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้ จึง ละกรรมได้ เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้ ดูกุรอุทายี เพราะสันตทาน จึงสันกรรม เพราะ สันกรรม จึงสันทุกข์ ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

นิโรธสูตร

ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อดับตัณหาคือโภชณฺคํ

[๔๕๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิปทาใด ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความดับตัณหาเป็น ไฉน? คือ โภชณฺคํ ๗ โภชณฺคํ ๗ โภชณฺคํ เป็นไฉน? คือ สติสํโภชณฺคํ ๗ อุเบกขา สัมโภชณฺคํ.

[๔๕๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย โภชณฺคํ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ

สัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญ
อุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ดับตัณหา.

จบ สูตรที่ ๗

นิพเพชสูตร

มรรคอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดคือโพชนงค์

[๔๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอด แก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคนั้น ก็มรรคอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดเป็นไฉน? คือ
โพชนงค์ ๗ โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์.

[๔๕๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระ-
*องค์ผู้เจริญ โพชนงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความ
แทงตลอด?

พ. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เขมิจิต
อันสติสัมโพชนงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่
เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลาย
เสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมรรคต
หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เขมิจิตอันอุเบกขาสัมโพชนงค์ อบรมแล้ว ย่อมแทง
ทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อม
ทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ
ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ดูกรอุทายี โพชนงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด.

จบ สูตรที่ ๘

เอกธัมมสูตร

โพชนงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมเป็นที่ตั้งสังโยชน์

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้ข้อหนึ่ง ที่บุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เหมือนโพชนงค์ ๗ นี้เลย
โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์.

[๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ

ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อม
เป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

[๔๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไฉน? จักขุเป็นธรรม
เป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น ย่อมเกิดที่จักขุนี้ หู ...
จมูก ... ลิ้น ... ๑- ใจเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น
ย่อมเกิดที่ใจนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เรียกว่าธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๕

@๑. บาลีเป็นอย่างนี้ ภายหายไป

อุทายสูตร

พระผู้มีพระภาครับรองมรรคที่พระอุทายีได้แล้ว

[๔๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชนชาวสุมมะ ชื่อเสตกะ
ในแคว้นสุมมะ ครั้นนั้น ท่านพระอุทายีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า.

[๔๕๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรยนัก พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา มีขึ้น ความ
รัก ความเคารพ ความละเอียด และความเกรงกลัว ของข้าพระองค์ซึ่งมีอยู่ในพระผู้มีพระภาค
มากเพียงไร ด้วยว่า ข้าพระองค์เมื่อเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนอยู่ในกาลก่อน ก็ได้กระทำความ
คุ้นเคยกับพระธรรมมากนัก มิได้กระทำความคุ้นเคยกับพระสงฆ์มากนัก ข้าพระองค์เห็นความรัก
ความเคารพ ความละเอียด ความเกรงกลัว ในพระผู้มีพระภาค จึงออกบวชเป็นบรรพชิต
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดแห่งรูป อย่างนี้ความ
ดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา ... อย่างนี้สัญญา ... อย่างนี้สังขาร ... อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความ
เกิดแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญาณ.

[๔๖๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยู่ในเรือนว่าง พิจารณาถึงความเกิดและ
ความเสื่อมแห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ได้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกข-
*นิโรธนี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

[๔๖๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่ข้าพระองค์บรรลุแล้วและมรรคที่ข้าพระองค์ได้
แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำ ข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการ
อย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ขาดิฉันแล้ว พรหมจรรย์อยู่
จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี คือ สติสัมโพชฌงค์ ที่
ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้
อยู่โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ขาดิฉันแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ฯลฯ อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำ

ข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จรรู้ชัดว่า ชาตินั้น
แล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี มรรค
ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนี้แล อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่
โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จรรู้ชัดว่า ชาตินั้นแล้ว พรหม-
*จรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๔๖๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละฯ อุทายี มรรคที่เธอได้แล้วนั้นแล อันเธอ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำเธอผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น
โดยที่เธอจรรู้ชัดว่า ชาตินั้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อุทายีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โพนนสูตร	๒. เทสนาสสูตร
๓. ฐานิยสูตร	๔. อโยนิโสสูตร
๕. อปริหานิยสูตร	๖. ขยสูตร
๗. นิโรธสูตร	๘. นิพเพชสูตร
๙. เอกธัมมสูตร	๑๐. อุทายีสูตร

นิรณวรรคที่ ๔

กุศลสูตรที่ ๑

ธรรมที่เป็นกุศลมีความไม่ประมาณเป็นมูล

[๔๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่ง
กุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีความไม่ประมาณเป็นมูล ประชุมลงใน
ความไม่ประมาณ ความไม่ประมาณ เรากล่าวว่า เป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อันภิกษุผู้ไม่ประมาณแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาณแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ
สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาณแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

กุศลสูตรที่ ๒

ธรรมที่เป็นกุศลมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล

[๔๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่งกุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีโยนิโสมนสิการเป็นมูล ประชุมลงในโยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชนงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗.

[๔๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อุปกิเลสสูตร

อุปกิเลสของทอง ๕ อย่าง

[๔๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี อุปกิเลส ๕ อย่างนี้เป็นไฉน?

[๔๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล็กเป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๖๙] โลหะ เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๐] ดินบุก เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๑] ตะกั่ว เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๒] เงิน เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนิมิต ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ.

อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไฉน?

[๔๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนิมิต ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๔๗๖] พยาบาทเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนํ้าหนัก ไม่ให้ควรแก่
การทำงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้งัดมันด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

[๔๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้
มีนํ้าหนัก ไม่ให้ควรแก่การทำงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้งัดมันด้วยดีเพื่อความสิ้น
อาสวะ.

[๔๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็น
อุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล
คือ วิชาและวิมุตติ ฯลฯ

[๔๘๐] อุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ฯลฯ ย่อมเป็นไป
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

[๔๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชาและวิมุตติ.

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสสูตร

มนสิการโดยไม่แยกคาย นิ वर्ณ ๕ ย่อมเกิด

[๔๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด
ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ

[๔๘๓] พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๔] ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๕] อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๖] วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

จบ สูตรที่ ๔

โยนิโสสูตร

มนสิการโดยแยกคายย่อมเกิดโพชฌงค์

[๔๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกคาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่

เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ

[๔๘๘] อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๕

วาทติสูตร

โพชฌงค์เป็นไปเพื่อความเจริญ

[๔๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๖

อาวรรณาวรรณสูตร

นิวรรณ ๕ เป็นอุปกิเลสของจิต

[๔๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม พยาบาท ... ถีนมิทชะ ... อุทธัจจ-
*กุกกุจจะ ... วิจิกิฉา เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม.

[๔๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้แล ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

[๔๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เยียโสตกลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวรรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

นิวรรณาวรรณสูตร

นิวรรณ ๕ โพชฌงค์ ๗

[๔๕๓] ในสมัยนั้น นิวรรณ์ ๕ เป็นไฉน? ย่อมไม่มีแก่เธอ คือกามฉันทนิวรรณ์
ย่อมไม่มี พยาบาทนิวรรณ์ ... ถีนมิทนิวรรณ์ ... อุทัจจกุกกุจจนิวรรณ์ ... วิจิกิจฉานนิวรรณ์ ย่อมไม่มี
ในสมัยนั้นนิวรรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ.

[๔๕๔] ในสมัยนั้น โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์? คือ สติ
สัมโพชนงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
โพชนงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด
เจียโสตลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวรรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชนงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญ
บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๘

รูกขสูตร

ธรรมเป็นเครื่องกัน ๕ อย่าง

[๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมไม้ต้น
ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๕๗] ก็ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้น ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ ปกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็น
เครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไปเป็นไฉน? คือ ต้นโพธิ์ใบ
ต้นไทร ต้นมัลลิกขุ ต้นมะเดื่อ ต้นกัจจกะ ต้นมะลั่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้แล
ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้
ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกัน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ละกามเช่นใด
แล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต กุลบุตรนั้นย่อมเป็นผู้เสียหายวิบัติไปด้วยกามเช่นนั้น หรือที่เลว
กว่านั้น.

[๔๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ๕ อย่างเหล่านี้
ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราโม ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ กามฉันทะ เป็นธรรมเครื่องกัน เป็น
ธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราโม พยาบาท ... ถีนมิทชะ ... อุทัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉา
เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราโม ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราโม ๕ อย่างเหล่านี้แล.

[๕๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชชา
และวิมุตติ โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชชา
และวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ไม่เป็นธรรมกัน ... ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือ
วิชชาและวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม

ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชา
และวิมุติ.

จบ สูตรที่ ๕

นิวรรณสูตร

นิวรรณ์ทำให้มืด

[๕๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มืด กระทำให้ไม่มีจักขุ
กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน นิวรรณ์ ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรรณ์ กระทำให้มืด กระทำให้ไม่มีจักขุ
กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน พยาบาทนิวรรณ์ ... ถีนมิทธนิวรรณ์ ... อุทธัจจกุกกุจจนนิวรรณ์ ... วิจิกิจฉานิวรรณ์ กระทำ
ให้มืด กระทำให้ไม่มีจักขุ กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่าย
แห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้แล กระทำให้มืด
กระทำให้ไม่มีจักขุ กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความ
คับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

[๕๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ
เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน
โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่ง
ความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปใน
ฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล
กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความ
คับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นิวรรณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุสลดสูตรที่ ๑ ๒. กุสลดสูตรที่ ๒ ๓. อุปกิเลสสูตร ๔. อโยนิโสสูตร
๕. โยนิโสสูตร ๖. วุฑฒิสสูตร ๗. อวรรณาวนिरณสูตร ๘. นิวรรณาวรรณสูตร ๙. รุกขสูตร
๑๐. นิวรรณสูตร

จกกัฏฐวรรคที่ ๕

วิชาสูตร

ละมานะ ๓ เพราะโพชฌงค์

[๕๐๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้แล้วก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

[๕๐๔] โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ๗ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว ... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักละมานะ ๓ อย่างได้ ... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

จักกวัตติสูตร

รัตนะ ๗ อย่าง

[๕๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างจึงปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเป็นไฉน? คือ จักรแก้ว ๑ ข้างแก้ว ๑ ม้าแก้ว ๑ แก้วมณี ๑ นางแก้ว ๑ คหบดีแก้ว ๑ ปริณายกแก้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเหล่านี้จึงปรากฏ.

[๕๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ จึงปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ได้แก่รัตนะ คือ สติสัมโพชฌงค์ ๗ รัตนะ คือ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้จึงปรากฏ.

จบ สูตรที่ ๒

มารสูตร

โพชฌงค์เป็นมรรคาเครื่องย่ำยีมาร

[๕๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาเป็นเครื่องย่ำยีมารและเสนามารแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาเป็นเครื่องย่ำยีมารและเสนามารเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ๗ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมรรคาเครื่องย่ำยีมาร และเสนามาร.

จบ สูตรที่ ๓

ทูปปัญญสูตร

เหตุที่เรียกว่าคนโง่คนบ้า

[๕๐๘] สาวคตินิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนโกงคนใบ้ คนโกงคนใบ้ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนโกงคนใบ้?

[๕๐๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโง่ คนใบ้ ก็เพราะ โขชนงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โขชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโง่ คนใบ้ ก็เพราะ โขชนงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๔

ប័ណ្ណបញ្ជាក់

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนมีปัญญา

[๕๑๐] สาวตถีนันทน. ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไร้ปัญญา ไม่ใช่คนไร้ปัญญา ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไร้ปัญญา?

[๕๑๑] พ. ดุรภิกขุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้ ก็เพราะโพชนงค์ ๗
 อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชนงค์ ๗ เป็นइन? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ
 อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดุรภิกขุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้ ก็เพราะโพชนงค์ ๗ เหล่านี้
 แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

ทพิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนจน

[๕๑๒] สาวตณีนันทน. ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนจน คนจน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนจน?

[๕๑๓] พ. ดุรฉิกษุ ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชนงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชนงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดุรฉิกษุทั้งหลาย ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

บทพิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนไม่จน

[๕๔] สาวตณีนันท. ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนไม่จน คนไม่จน
ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนไม่จน?

[๕๑๕] พ. ดุรรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชนงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว
 กระทำให้มากแล้ว โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์
 ดุรรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มาก

แล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

อาทิจสูตร

ความเป็นผู้มีมิตติเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๕๑๖] สāvātthīnaṃ. อภิภูทุกหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉ่นไค สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตติ ฉ่นนั้นเหมือนกัน อภิภูทุกหลาย อันภิกษุผู้มีมิตติ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๗] อภิภูทุกหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ อภิภูทุกหลาย ภิกษุผู้มีมิตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อังคสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๑๘] อภิภูทุกหลาย ทำปัจจัยภายในให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่งเพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนโยนิโสมนสิการเลย อภิภูทุกหลาย โยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๙] อภิภูทุกหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ อภิภูทุกหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อังคสูตรที่ ๒

ความเป็นผู้มีมิตติเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๒๐] อภิภูทุกหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่ง เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนความเป็นผู้มีมิตติเลย อภิภูทุกหลาย อันภิกษุผู้มีมิตติ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๒๑] อภิภูทุกหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์

อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชนงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชนงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ จักกวัตติวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิชาสูตร	๒. จักกวัตติสูตร
๓. มารสูตร	๔. ทุปปัญญสูตร
๕. ปัญญาสูตร	๖. ทพิททสูตร
๗. อทพิททสูตร	๘. อาทิจจสูตร
๙. อังคสูตรที่ ๑	๑๐. อังคสูตรที่ ๒

หมวด ๖ แห่งโพชนงค์ที่ ๖

อาหารสูตร

อาหารของนิรณ

[๕๒๒] สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาหารและสิ่งที่มีใช่ออาหารของนิรณ ๕ และโพชนงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๕๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศุภนิมิตมียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในศุภนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏินิมิตมียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏินิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุกจะ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุกจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๗] ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้วิจิจิกฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่ง วิจิจิกฉามีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิจิจิกฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

อาหารของโพชนงค์

[๕๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่า เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๒๕] ดูกิริยาทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ธัมมวชิยสัมโพชนงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและ
อกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การกระทำ
ในมากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ธัมมวชิยสัมโพชนงค์ที่ยังไม่เกิด เกิด
ขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเล่า เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม
ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสการในสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิริย-
*สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กิเลสไรเล่า เป็นอาหารให้ปิตัมภพมงคลที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปิต-
*สัมภพมงคล มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ปิต-
*สัมภพมงคลที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่า เป็นอาหารให้ปัสัทธิสัมโพชนกัที่ตัยังัไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่่เกิดแล้วัให้เจริณับริบรูณั? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำัให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนี้ นี่เป็นอาหารให้ปัสัทธิสัมโพชนกัที่ตัยังัไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่่เกิดแล้วัให้เจริณับริบรูณั.

[๕๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยคณนิมิต (นิมิตแห่งจิตอันมีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน) มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๔] ดูกุณทุกขทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่า เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุณทุกขทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้

อุเบกขาสัมโพชนกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

มีอาหารของนิรณ

[๕๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุภนิมิตมียอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งโยนิโสมนสิการในอสุภนิมิตนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจโตวิมุตติมียอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งโยนิโสมนสิการในเจโตวิมุตตินั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้ฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบใจมียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบใจนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มียอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

มีอาหารของโพชนก

[๕๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้สติสัมโพชนกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติ สัมโพชนก มียอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้สติ สัมโพชนกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใด ไม่เป็นอาหารให้ฉมมวិทยสัมโพชนกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล และอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มียอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ฉมมวิทยสัมโพชนกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเล่า ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมโนการในสิ่งเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติ-สัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมโนการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ปีติ-สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมโนการในความสงบนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเล่า ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยคณินิมิต มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมโนการในนิมิตนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสใดเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมโนการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๑

ปริยายสูตร

ปริยายนิวรรณ์ ๕

[๕๔๗] ครั้งนั้น ภิกษุมารูป เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญ-เดียรธีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณ-โคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายเหล่านี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้ แม้พวกเรา ก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ในการแสดงธรรมของเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ระหว่างธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๔๘] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชกพวกนั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไปด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค.

[๕๔๙] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี เวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้าวันนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายมุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชนงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้ แม้พวกเราแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชนงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา คือว่าธรรมเทศนาของพวกเรา กับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๕๐] ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย ไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความของคำพูดนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค.

[๕๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มิวาทะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลาย พึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง ที่โพชนงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง มีอยู่หรือ? พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาลำนี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง เป็นไฉน?

[๕๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้กามฉันทะในภายในก็เป็นนิวรรณ์ แม้กามฉันทะในภายนอกก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า กามฉันทนิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ กามฉันท*นิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้พยาบาทในภายในก็เป็นนิวรรณ์ แม้พยาบาทในภายนอกก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า พยาบาทนิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ พยาบาทนิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อธิษะก็เป็นนิวรรณ์ แม้มัทธะก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า อธิษท*นิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อธิษทนิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อุทธัจจะก็เป็นนิวรรณ์ แม้อุกกัจจะก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า อุทธัจจกุกกัจจนิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุทธัจจกุกกัจจนิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่วิจิกิจฉานในธรรมทั้งหลายภายในก็เป็นนิวรรณ์ แม่วิจิกิจฉานในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า วิจิกิจฉานนิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ วิจิกิจฉานนิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่างนี้.

[๕๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่โพชนงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง เป็นไฉน?

[๕๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อสตีในธรรมทั้งหลายภายในก็เป็นสติสัมโพชนงค์ แม้อสตีในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นสติสัมโพชนงค์ คำว่า สติสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สติสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๑] แม้ธรรมทั้งหลายในภายใน ที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชนงค์ แม้ธรรมทั้งหลายในภายนอกที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชนงค์ คำว่า ธัมมวิจยสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ธัมมวิจยสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความเพียรทางกายก็เป็นวิริยสัมโพชนงค์ แม้ความเพียรทางจิตก็เป็นวิริยสัมโพชนงค์ คำว่า วิริยสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ วิริยสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อปติที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปีติสัมโพชนงค์ แม้อปติที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปีติสัมโพชนงค์ คำว่า ปีติสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ปีติสัมโพชนงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความสงบกายก็เป็นปัสสัทธสัมโพชนงค์ แม้ความสงบจิตก็เป็นปัสสัทธสัมโพชนงค์ คำว่า ปัสสัทธสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ปัสสัทธสัมโพชนงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย แม้สมาธิที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ แม้สมาธิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ ก็เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ คำว่า สมาธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สมาธิสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายใน ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายนอก ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ คำว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๒

อัคคิสูตร

เจริญโพชฌงค์ตามกาล

[๕๖๘] ครั้นนั้น ภิกษุเป็นอันมาก เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปปิณฑบาต ยังพระนครสาวัตถี (ความต่อไปเหมือนปริยายสูตรข้อ ๕๔๗-๕๕๐) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลายพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มีไช้กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าใด เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มีไช้กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกฤกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๖๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มีไช้กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าสด ใค้มัดสด ไม้สด ฟันน้ำ และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มีไช้กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

[๕๗๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญธัมม-

*วิจยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้น

เพราะเหตุไร? เพราะจิตหุดหู่ จิตที่หุดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือน
บุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่า
และไม่โรยฝุ่นในไฟนั้น บุรุษนั้นสามารถจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภ. ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหุดหู่ สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อเจริญ
สัมมวियสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหุดหู่ จิตที่หุดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น.

[๕๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มีไช้กาลเพื่อเจริญ
สัมมวियสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อ
นั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยกรรมเหล่านั้น เปรียบ
เหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่า และ
ไม่โรยฝุ่นลงไปในกองไฟใหญ่ นั้น บุรุษนั้นสามารถจะดับไฟกองใหญ่ได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มีไช้กาลเพื่อเจริญ
สัมมวियสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มีไช้กาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยกรรมเหล่านั้น.

[๕๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญ
ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น เปรียบ
เหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด ฟ่นน้ำ และโรยฝุ่น
ลงในกองไฟใหญ่ นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่ นั้นได้หรือหนอ?

ภ. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อ
เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขา
สัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยกรรม
เหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสติแล้ว มีประโยชน์ในที่ทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๓

เมตตสูตร

พรหมวิหาร ๔

[๕๗๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกถิยะ ชื่อ หลัททว-
*สัณณะ ในโกถิยชนบท ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป
ไปบิณฑบาตยังหลัททวสัณณนิคม ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น มีความดำริว่า เวลานั้นเราจะเที่ยวไป
บิณฑบาตยังหลัททวสัณณนิคมก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญ-

*เดิรยัปริพาชกเิด.

[๕๗๔] ครั้ันนั้ ฤิษุเหล่านั้ ใ้ไปยัอารามของพวกอัญญเดิรยัปริพาชก ใ้
ปราศรัยกับอัญญเดิรยัปริพาชกเหล่านั้ ครั้ันผ่านการปราศรัยพอใ้ระลึกถึงกันไปแล้ว จั้ณั้
ณั้ที่ควรรส่วนขั้างหนั้ พวกอัญญเดิรยัปริพาชกใ้พูดกะฤิษุเหล่านั้ว่า

[๕๗๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
มาเิด ฤิษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิรรณั้ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลั้งปัญญา แล้ว
จมีใจประกอบด้วยเมตตา แ้ไปตลอดทิสที่ ๑ อยู่เิด ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓ ทิสที่ ๔ ก็เหมือนกัน
โดยนั้ ทั้เบ้องบน เบ้องล่าง เบ้องขวาง จมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไ้บุญลั้ เป็นมหรคต
หาประมาณมิไ้ ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียน แ้ไปทั้โลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุก
หมู่เหล่า อยู่เิด.

[๕๗๖] จมีใจประกอบด้วยกรุณา แ้ไปตลอดทิสที่ ๑ อยู่เิด ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓
ทิสที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนั้ ทั้เบ้องบน เบ้องล่าง เบ้องขวาง จมีใจประกอบด้วยกรุณา
อันไ้บุญลั้ เป็นมหรคต หาประมาณมิไ้ ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียน แ้ไปทั้โลก ใน
ที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เิด.

[๕๗๗] จมีใจประกอบด้วยมุทิตา แ้ไปตลอดทิสที่ ๑ อยู่เิด ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓
ทิสที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนั้ ทั้เบ้องบน เบ้องล่าง เบ้องขวาง จมีใจประกอบด้วยมุทิตา
อันไ้บุญลั้ เป็นมหรคต หาประมาณมิไ้ ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียน แ้ไปทั้โลก ใน
ที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เิด.

[๕๗๘] จมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แ้ไปตลอดทิสที่ ๑ อยู่เิด ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓
ทิสที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนั้ ทั้เบ้องบน เบ้องล่าง เบ้องขวาง จมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไ้บุญลั้ เป็นมหรคต หาประมาณมิไ้ ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียน แ้ไปทั้โลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เิด.

[๕๗๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเรากั้แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มา
เิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละนิรรณั้ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลั้งปัญญา
แล้วจมีใจประกอบด้วยเมตตา แ้ไปตลอดทิสที่ ๑ อยู่เิด ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓ ทิสที่ ๔ ก็เหมือน
กัน ฯลฯ

[๕๘๐] จมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แ้ไปตลอดทิสที่ ๑ อยู่เิด ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓
ทิสที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนั้ ทั้เบ้องบน เบ้องล่าง เบ้องขวาง จมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไ้บุญลั้ เป็นมหรคต หาประมาณมิไ้ ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียน แ้ไปทั้โลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เิด.

[๕๘๑] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานั้ อะไรเป็นควมเปลล
กัน อะไรเป็นประโยชน์อันยั้ อะไรเป็นควมแตกต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา คือ
ว่า ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสนั้ของพวกเรา

อนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๔๒] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชก เหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๔๓] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในหลัทธิวาสันนิคม เวลาปัจฉิมกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๕๔๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายหุงแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลัทธิวาสันนิคม ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้ เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลัทธิวาสันนิคมก่อน ก็ยังเข้าอยู่ ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด.

[๕๔๕] ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า.

[๕๔๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพศาล เป็นมรรคหาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.

[๕๔๗] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา ...

[๕๔๘] จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา ...

[๕๔๙] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพศาล เป็นมรรคหาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.

[๕๕๐] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเราแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ เหมือนกัน ฯลฯ

[๕๕๑] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา ...

[๕๕๒] จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา ...

[๕๕๓] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓

ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เกิด.

[๕๕๔] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมของหรือพวกเรา คือว่า ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๕๕] ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

เมตตเจโตวิมุตติ มีอะไรเป็นคติ

[๕๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลายพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เมตตเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด กรณเจโตวิมุตติ ... มุทิตาเจโตวิมุตติ ... อุเบกขาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหา ที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่แลเห็นบุคคลในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคต.

[๕๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมตตเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยเมตตา ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยเมตตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลอยู่ เขาก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและสิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและในสิ่งไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกุศลและปฏิกุศลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉยมีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เขอย่อมเข้าถึงสุกวิโมกข์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตเจโตวิมุตติว่า มีสุกวิโมกข์เป็น

อย่างยิ่ง เพราะภิกษุเหล่านั้นยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัย ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.

[๕๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรุณาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร เป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม เจริญสติสัมโพชฌงค์ ๗๑ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยกรุณา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิทูลใน สิ่งไม่ปฏิทูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิทูลในสิ่งไม่ปฏิทูลนั้นอยู่ ๗๑ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึง แยกสิ่งไม่ปฏิทูลและปฏิทูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ในสิ่งทั้งสองนั้น หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงรูปสัญญาเสียโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิมุตสัญญาดับไป เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัญญา เธอค้ำนั่งอยู่ว่า อากาศไม่มีที่สุด ย่อมบรรลุดูกาธานัญญาจนตะนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติ ว่ามีอากาศาณัญ-
*จนตะนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุผู้ยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอ จึงยังเป็นโลกีย์.

[๕๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มูทิตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร เป็นคต มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ๗๑ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยมูทิตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญ ว่าปฏิทูลในสิ่งไม่ปฏิทูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิทูลในสิ่งไม่ปฏิทูลนั้นอยู่ ๗๑ ถ้าหวัง อยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิทูลและปฏิทูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉยมีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงอากาศาณัญญาจนตะนะ เสียโดยประการทั้งปวง เธอค้ำนั่งอยู่ว่า วิญญาณไม่มีที่สุด ย่อมบรรลุดูกาธานัญญาจนตะนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมูทิตาเจโตวิมุตติว่า มีวิญญาณัญญาจนตะนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุ นั้น ยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่ง ในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.

[๖๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเบกขาเจโตวิมุตติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร เป็นคต มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ๗๑ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยอุเบกขา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญ ว่าปฏิทูลในสิ่งไม่ปฏิทูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิทูลในสิ่งไม่ปฏิทูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิทูลในสิ่งปฏิทูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิทูลในสิ่งปฏิทูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิทูลในสิ่งไม่ปฏิทูลและสิ่งปฏิทูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่า ปฏิทูลในสิ่งที่ไม่ปฏิทูลและสิ่งปฏิทูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิทูลในสิ่ง ปฏิทูลและไม่ปฏิทูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิทูลในสิ่งปฏิทูลและในสิ่งไม่ปฏิทูลนั้นอยู่ ถ้า หวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิทูลและปฏิทูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่

ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะลวงวิญญูณัญญายตนะ เสียโดยประการทั้งปวง เธอคำนึงอยู่ว่า อะไรชนิดหนึ่งไม่มี ย่อมบรรลุดูกัญญายตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุติว่า มีอาภิญญายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้น ยังไม่แทงตลอดวิมุติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงเป็นโลกีย์.

จบ สูตรที่ ๔

สการวสูตร

นิรนต์เป็นปัจจัยให้มนต์ไม่แจ่มแจ้ง

[๖๐๑] สาวตถิณีทาน. ครั้งนั้น พราหมณ์ชื่อว่าสการวะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า.

[๖๐๒] ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่บุคคล กระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็น เวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยใดแล บุคคลมีใจฟุ้งซ่าน ด้วยกามราคะ อังการาคะเหี้ยมร้างไปและไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งกามราคะที่ บังเกิดแล้ว ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์ แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๔] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งระคนด้วยสิครั้ง สีเหลือง สีเขียว สีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตาม ความเป็นจริงได้ ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังการาคะ เหี้ยมร้างไป และไมู่้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความ เป็นจริง ในสมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองนั้นตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการ สาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๕] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหี้ยมร้างไป และย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้น แล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๖] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งร้อนเพราะไฟเดือดพล่าน มี ใอพลุ่งขึ้น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหี้ยมร้างไป และย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๓] ดูกุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ อันถีนมิทธะเหนียวรั้งไป ย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้น แล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๔] ดูกุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใสน้ำ อันสาหร่ายและจอกแหนปกคลุมไว้ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ อันถีนมิทธะเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๕] ดูกุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกจะ อันอุทธัจจกุกกจะเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๖] ดูกุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใสน้ำ อันลมพัดต้องแล้ว หวั่นไหว กระเพื่อม เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกจะ อันอุทธัจจกุกกจะเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๗] ดูกุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ในสมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๘] ดูกุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใสน้ำที่ขุนมัวเป็นเปือกตม อันบุคคลวางไว้ในที่มืด บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๙] ดูกุรพราหมณ์ นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๐] ดูกุรพราหมณ์ ส่วนสมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกาม-
*ราคะเหนียวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่

มิได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๑๕] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำอันไม่ระคนด้วยสีครั้ง สีเหลือง สีเขียว หรือสีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกามราคะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๖] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๗] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำที่ไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เกิดไอ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๘] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ไม่ถูกถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๙] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกแหนไม่ปกคลุมไว้ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ไม่ถูกถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๐] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกุงจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกุงจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุงจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๑] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำ อันลมไม่พัดต้องแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่กระเพื่อม ไม่เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกุงจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกุงจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุงจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๒] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา ไม่ถูกวิจิกิจฉาเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๓] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำอันใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว อัน

บุคคลวางไว้ในที่แจ้ง บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทิด ฉันทันเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่พึงชานด้วยวิจิกิจฉา ไม่ถูกวิจิกิจฉาเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๒๔] ดูกรพราหมณ์ นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งได้ในบางครั้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๒๕] ดูกรพราหมณ์ โพชนงค์แม่ทั้ง ๗ นี้ มิใช่เป็นธรรมกัน มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุติ โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? ก็อสตัสโพชนงค์ ๗ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดูกรพราหมณ์ โพชนงค์ ๗ นี้แล มิใช่เป็นธรรมกัน มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชา และวิมุติ.

[๖๒๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สตาวพราหมณ์ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

อภยสูตร

ความไม่รู้ความไม่เห็นมีเหตุมีปัจจัย

[๖๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อุทกนิคมภูฏา ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น อภัยราชกุมารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๖๒๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณกัสปกล่าวอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ดังนี้ในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร?

[๖๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราชกุมาร เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย.

[๖๓๐] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความไม่รู้

เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย อย่างไร?

[๖๓๑] พ. ดุรราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังการาคะ เหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ไม่เห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย แม้ด้วยประการดังนี้.

[๖๓๒] ดุรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ...

[๖๓๓] ดุรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิตตะ ...

[๖๓๔] ดุรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-

*กุกกจะ ...

[๖๓๕] ดุรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ไม่เห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการดังนี้.

[๖๓๖] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดุรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อนิรณ.

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิรณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต นิรณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลถูกนิรณแม้อย่างเดียว ครอบงำแล้ว ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการถูกนิรณทั้ง ๕ ครอบงำเล่า.

[๖๓๗] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัยอย่างไร?

[๖๓๘] พ. ดุรราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เสด็จเจริญสติสัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการดังนี้.

[๖๓๙] ดุรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง ฯลฯ ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เสด็จเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการนี้.

[๖๔๐] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดุรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อโพชฌงค์.

อ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์แม้อย่างเดียว พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการที่ประกอบด้วยโพชฌงค์ทั้ง ๗ เล่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้า

พระองค์ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏ แม้ความเหน็ดเหนื่อยกาย ความเหน็ดเหนื่อยใจ ของข้าพระองค์ ก็
สงบระงับแล้ว และธรรมอันข้าพระองค์ก็ได้บรรลุแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร ๒. ปริยายสูตร ๓. อัคคิสูตร
๔. เมตตสูตร ๕. สคารวสูตร ๖. อภยสูตร

จบ หมวด ๖ แห่งโพชนกค์ โพชนกค์แห่งสังยุต

อานาปานทิเปยยาที่ ๗ แห่งโพชนกค์

อฏฐิณิสัญญามีผล ๒ อย่าง

[๖๔๑] สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อฏฐิณิสัญญาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อฏฐิณิสัญญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชนกค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิณิสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนกค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิณิสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อฏฐิณิสัญญา อันบุคคลเจริญ
แล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๖๔๒] สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออฏฐิณิสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
เมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ก็เมื่ออฏฐิณิสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร
กระทำให้มากแล้วอย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน
หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชนกค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิณิสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนกค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิณิสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออฏฐิณิสัญญา อันบุคคล
เจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

[๖๔๓] สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อฏฐิณิสัญญาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก ก็อฏฐิณิสัญญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้
มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชนกค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิณิสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนกค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิณิสัญญา อาศัยวิเวก

อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสสญญา อันบุคคลผู้เจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก.

[๖๔๔] สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ก็อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอัญญิกัสสญญา อาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วย
อัญญิกัสสญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษม
จากโยคะใหญ่.

[๖๔๕] สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก ก็อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำ
ให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์อันสหระคตด้วยอัญญิกัสสญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอัญญิกัสสญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก.

[๖๔๖] สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระ
ทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอัญญิกัสสญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอัญญิกัสสญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสสญญา อันบุคคลเจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุพพกัสสญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วินิลกัสสญญา ฯลฯ

[๖๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิจจิตกตัสสญญา ฯลฯ

[๖๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทฺธูมาตกัสสญญา ฯลฯ

[๖๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมตตา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรุณา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มุทิตา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุเบกขา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุภสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว ๑๘๑

[๖๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว ๑๘๒

[๖๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาหารเปฏฐสังขยา ๑๘๓

[๖๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัพพโลเก อนภิตตสังขยา ๑๘๔

[๖๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสังขยา ๑๘๕

[๖๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิเจะ ทุกขสังขยา ๑๘๖

[๖๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกเข อนัตตสังขยา ๑๘๗

[๖๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปหานสังขยา ๑๘๘

[๖๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิราคสังขยา ๑๘๙

[๖๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ-
*สัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสังขยา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ๑๘๑ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสังขยา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้
แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๖๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือ
เหลืออยู่เป็นพระอนาคามี เมื่อนิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
๑๘๑. ตั้งแต่ข้อ ๖๔๗ ถึงข้อ ๖๖๔ มีเนื้อความเหมือนข้ออัฏฐิกสังขยา

อย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึด
ถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
อันสหระคด้วยนิโรธสังขยา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ๑๘๑
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสังขยา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
เมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

[๖๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็น
ผาสุกมาก ก็นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสังขยา
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ๑๘๑ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์

อันสหรรคด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไป
สู่ทิศปราจีน ฉันทใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่निพพาน โนม้ไปสู่निพพาน
โอนไปสู่निพพาน ฉันทนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีไปจนกระทั่งถึงการแสวงหา)

สังโยชน์ ๕

[๖๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ
เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล

[๖๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่า
ไปสู่ทิศปราจีน ฉันทใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-
*โพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลี ตั้งแต่การกำจัดราคะเป็นที่สุดเช่นนี้ไปจนถึงการแสวงหา)

[๖๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น
ไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕

ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โขณงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โขณงค์ ๗ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌังค์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌังค์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย โขณงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

(พึงขยายความโพชฌังคสังยุต เหมือนมคคสังยุต)

เรื่องในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญิกสังยุต ๒. ปุพพสังยุต ๓. วินิลกสังยุต ๔. วิจจิตกสังยุต
๕. อุทฐมาตกสังยุต ๖. เมตตา ๗. กรุณา ๘. มุทิตา ๙. อุเบกขา ๑๐. อานาปานสติ.

จบ อานาปานวรรคที่ ๗ แห่งโพชฌังคสังยุต

๑. อสุภสังยุต ๒. มรณสังยุต ๓. อาหารปฏิภูมสังยุต ๔. สัพพโลเกอนภิต-
*สังยุต ๕. อนิจจสังยุต ๖. อนิจเจทุกขสังยุต ๗. ทุกเขอนัตตสังยุต ๘. ปหานสังยุต
๙. วิราคะสังยุต ๑๐. นิโรธสังยุต.

จบ นิโรธวรรคที่ ๘ แห่งโพชฌังคสังยุต

[๖๗๒] สวตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไป
สู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีนฉันใด ฯลฯ

แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒ อย่างๆ
ละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค.

จบ คังคาเปยยาเลที่ ๕

[๖๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่มีเท้าก็ดี ๒ เท้าก็ดี ๔ เท้าก็ดี เท้ามากก็ดี มี
ประมาณเท่าใด พึงขยายเนื้อความอย่างนี้กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. ญญสูตร ๔. มุลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสสิก
สูตร ๗. ราชสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สุริยสูตร ๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอุปมาทวารวรรค ด้วยสามารถโพชฌังค์ แห่งโพชฌังคสังยุต)

จบ อุปมาทวารวรรคที่ ๑๐ แห่งโพชฌังคสังยุต

[๖๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำ
อยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้
ฉันใด.

(พึงขยายเนื้อความอย่างนี้กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร ๒. พีชสูตร ๓. นาคสูตร ๔. รุกขสูตร ๕. กุมภสูตร ๖. สุก-
*สูตร ๗. อากาศสูตร ๘. เมฆสูตรที่ ๑ ๙. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๐. นาวาสูตร ๑๑. อาคันตุก
สูตร ๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายความพลกรณียวรรค ด้วยสามารถโพชนงค์ แห่งโพชนคสังยุต)

จบ พลกรณียวรรคที่ ๑๑

[๖๗๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การ
แสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ (พึงขยายเนื้อความที่กล่าวนี้เป็น
ตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร ๒. วิชาสูตร ๓. อาสวสูตร ๔. ภวสูตร ๕. ทุกขสูตรที่ ๑
๖. ทุกขสูตรที่ ๒ ๗. ทุกขสูตรที่ ๓ ๘. ชีลสูตร ๙. มลสูตร ๑๐. นิมสูตร ๑๑. เวทนา
สูตร ๑๒. ตัณหาสูตร.

(เอสนาเปยยาแลแห่งโพชนคสังยุต บัณฑิตพึงให้พิสดารโดยอาศัยวิเวก)

จบ เอสनावรรคที่ ๑๒

โอฆะ ๔

[๖๗๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย โอฆะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? ได้แก่โอฆะ
คือกาม โอฆะคือภพ โอฆะคือทิฏฐิ โอฆะคืออวิชชา (พึงขยายเนื้อความดังที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง).

[๖๗๗] สาวัตถิสีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วน
เบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกฤกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ อันกฤษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนด
รู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โพชนงค์ ๗ เป็น
ไฉน? ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ มีอันกัจัดราคะ
เป็นที่สุด มีอันกัจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัม-
*โพชนงค์ มีอันกัจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกัจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจัดโมหะเป็นที่สุด ย่อม
เจริญสติสัมโพชนงค์ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อม
เจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ย่อม
เจริญสติสัมโพชนงค์ อันน้อมไปสู่निพพาน โนม้ไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อม
เจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกฤกษุ
ทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล อันกฤษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป
เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอมสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร ๕. อนุสยสูตร
๖. กามคุณสูตร ๗. นิเวธสูตร ๘. ขันธสูตร ๙. อุทกัมภากิยสูตร

จบ โอมวรรคที่ ๑๓

แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒
อย่างนั้น อย่างละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค
(คังคาเปยยาละแห่งโพชนกคังยุต พึงขยายความด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๔

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. ภูมสูตร ๔. มลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสถิก-
*สูตร ๗. ราชสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สุริยสูตร ๑๐. วัตถสูตร
(อัปมาทวรรค พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๕

๑. พลสูตร ๒. พีชสูตร ๓. นาคสูตร ๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร ๖. สุกสูตร ๗. อากาศสูตร ๘. เมฆสูตรที่ ๑
๙. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๐. นาวาสูตร ๑๑. อาคันตุกสูตร ๑๒. นทีสูตร

(พลกรณียวรรคแห่งโพชนกคังยุต พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๖

๑. เอสนาสูตร ๒. วิชาสูตร ๓. อาสวสูตร ๔. ภูวสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๑ ๖. ทุกขสูตรที่ ๒ ๗. ทุกขสูตรที่ ๓ ๘. ชีลสูตร
๙. มลสูตร ๑๐. นิฆสูตร ๑๑. เวทนาสูตร ๑๒. ตัณหาสูตร.

จบ เอสนาวรรคแห่งโพชนกคังยุตที่ ๑๗

๑. โอมสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร ๖. กามคุณสูตร ๗. นิเวธสูตร ๘. ขันธสูตร
๙. อุทกัมภากิยสูตร.

(โอมวรรคพึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งการกำจัดราคะเป็นที่สุด การ
กำจัดโทสะเป็นที่สุด และการกำจัดโมหะเป็นที่สุด)

จบ วรรคที่ ๑๘

(มรรคคังยุตแม่โค ขยายเนื้อความให้พิสดารแล้ว โพชนกคังยุต แม่นั้น ก็พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดาร)

จบ โพชนกคังยุต

๓. สติปัฏฐานคังยุต

อัมพปาลีวรรคที่ ๑

อัมพปาลีสูตร

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๖๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาค แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตว่า

[๖๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุขรรคม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

[๖๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุขรรคม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ฉะนั้นแล.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชม ยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑

สติสูตร

ว่าด้วยสติ

[๖๘๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี้เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

[๖๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ๑๘๑ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ๑๘๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างนี้แล.

[๖๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ กระทำความรู้สึกตัวในการเหยี้ยว การแล กระทำความรู้สึกตัวในการก้าวเข้าและเหยียดออก กระทำการรู้สึกตัวในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร

และจิ๋ว กระทบการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิ้ม กระทบการรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระ
ปัสสาวะ กระทบการรู้สึกตัวในการเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
เป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างนี้แล ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับ
เธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓

[๖๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า

[๖๘๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
แสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว พึงเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็โมฆบุรุษบางพวกในโลกนี้ ย่อมเชื่อเชียวเราอย่างนี้เหมือนกัน
และเมื่อเรากล่าวธรรมแล้ว ย่อมสำคัญเราว่า เป็นผู้ควรติดตามไปเท่านั้น

ภิกษุนั้นทูลวิงวอนว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดย
ย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ แม้ไหน ข้าพระองค์พึงรู้
ทั่วถึงเนื้อความแห่งภษิตของพระผู้มีพระภาค แม้ไหน ข้าพระองค์พึงเป็นทายาทแห่งภษิตของ
พระผู้มีพระภาค.

[๖๘๗] พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุนี้แหละ เธอจงยังเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์
ก่อน เบื้องต้นของกุศลธรรมคืออะไร? คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นตรง เมื่อใด ศีล
ของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว
พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๘] ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายใน
กายทั้งภายในกายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลก
เสีย ๑ จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในอยู่ ... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนามากนออยู่ ...
จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในกายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ ... จง
พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในกายนอกอยู่ ... จงพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัส
ในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึง

กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑.

[๖๘๕] ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ โดยส่วน ๓ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว ตลอดคืนหรือวันอันจักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย.

[๖๘๖] ครั้นนั้น ภิกษุนั้น ชื่นชม ยินดีภาวนิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองใน ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลภิกษุนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวน พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓

โกศลสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๖๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พราหมณคามชื่อโกศล ในแคว้น โกศล ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๘] มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้เวทนาตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้จิตตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรมตามความเป็นจริง.

[๖๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุลอรหัตต์ ปราศจากความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้เวทนา ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้จิต ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรม.

[๖๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์

ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากกายแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พราจากเวทนาแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พราจากจิตแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากธรรมแล้ว.

[๖๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่น ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

อภิสลราติสูตร

กองอภิสล ๕

[๖๕๖] สวัตถิณิกาน. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธภาษิตนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทกองอภิสล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เพราะว่ากองอภิสลทั้งสิ้นนี้ได้แก่นิรณ ๕ นิรณ ๕ เป็นไฉน? คือกามฉันทนิรณ ๑ พยาบาทนิรณ ๑ ถีนมิทธนิรณ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะนิรณ ๑ วิจิกิจฉานิรณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทกองอภิสล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เหล่านี้ เพราะกองอภิสลทั้งสิ้นนี้ได้แก่นิรณ ๕.

[๖๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทกองอภิสล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองอภิสลทั้งสิ้นนี้ได้แก่สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทกองอภิสล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองอภิสลทั้งสิ้นนี้ได้แก่สติปัฏฐาน.

จบ สูตรที่ ๕

สกุณคัมภีสูตร

ว่าด้วยอารมณ์โคจร

[๖๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีแล้ว เหยี่ยวโฉบลงจับนกมุลไธ โดยรวดเร็ว ครั้งนั้น นกมุลไธกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้รำพันอย่างนี้ว่า เราเป็นคนอับโชค มีบุญน้อย ที่เที่ยวไปในถิ่นของผู้อื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ถ้าวันนี้เราไปเที่ยวในถิ่นอันเป็นของบิดาตน ซึ่งควรเที่ยวไปไฉริ์ เหยี่ยวตัวนี้เราอาจต่อสู้ได้.

เหยี่ยวจึงถามว่า แน่ะนกมุลไธ ถิ่นซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นที่หากินของเจ้าเป็น

เช่นไร?

นกุลมฺโถตอบว่า คือ ที่ๆ มีก้อนดิน ซึ่งเขาทำการไถไว้.

ครั้งนั้น เหยี่ยวหยิ่งในกำลังของตน อวดอ้างกำลังของตน ปล่อนนกุลมฺโถไป พร้อมด้วยบอกว่า เจ้าจงไปเถิดนกุลมฺโถ เจ้าจะไปแม้ในที่นั้นก็ไม่พ้นเราได้ นกุลมฺโถจึงไปยังที่ๆ มีก้อนดินซึ่งเขาทำการไถไว้ ขึ้นสู่ก้อนดินก้อนใหญ่ ยืนทำเหยี่ยวอยู่ว่า แนะเหยี่ยว บัดนี้ท่านจงมาจับเราเถิด ครั้งนั้น เหยี่ยวหยิ่งในกำลังของตน อวดอ้างในกำลังของตน จึงห่อปีกทั้ง ๒ โลบนกุลมฺโถโดยรวดเร็ว ครั้งใด นกุลมฺโถรู้ว่าเหยี่ยวนี้โฉบลงมาเร็วจะจับเรา ครั้งนั้น ก็หลบเข้าซอกดินนั่นเอง เหยี่ยวยังอกให้กระแทกดิน (ตาย) ในที่นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องนกุลมฺโถเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ย่อมเป็นเช่นนี้แล.

[๖๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณฺ์อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณฺ์อื่น อันมิใช่โคจร มารจักได้ช่อง มารจักได้ อารมณฺ์ ก็อารมณฺ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปอันพึงรู้ด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ขวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ขวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือนามอารมณฺ์อื่น มิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณฺ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณฺ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้ช่อง มารจักไม่ได้ อารมณฺ์ ก็อารมณฺ์อันเป็นของบิดา อันเป็นของโคจร คืออะไร? คือสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือนามอารมณฺ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๖

มกฺกญฺสูตร

ว่าด้วยอารมณฺ์อันมิใช่โคจร

[๗๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ ไม้เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์มีอยู่ ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ เป็นที่เที่ยวของฝูงลิงเท่านั้น ไม้ไผ่ของหมู่มนุษย์มีอยู่ ภูมิภาคแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ราบเรียบ น้ำรินรมย์ เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกพรานวางดั่งไว้ในทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง ในลิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่โง่ ไม่ลอกแลก ลิงเหล่านั้น เห็นดั่งนั้น ย่อมหลีกออกห่าง ส่วนลิงใดโง่ ลอกแลก ลิงตัวนั้นเข้าไปใกล้ดั่งนั้น เอา

มือจับ มือก็ติดตัว มันจึงเอามือข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือออก มือข้างที่สองก็ติดตัว
อีก มันจึงเอาเท้าจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองออกเท้าก็ติดตัวอีก มันจึงเอาเท้าข้างที่สองจับ
ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าออก เท้าที่สองก็ติดตัวอีก มันจึงเอาปากกัด ด้วยคิดว่า
จักปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก ปากก็ติดตัวอีก ลิงตัวนั้นถูกรัง ๕ ประการอย่างนี้แล
นอนถอนใจ ถึงความพินาศ ยวบยับแล้ว อันพรานจะพึงกระทำได้ตามความปรารถนา พรานแทง
ลิงตัวนั้นแล้วจึงยกขึ้นไว้ในที่นั่นเอง ไม่ละทิ้ง หลีกไปตามความปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรื่องลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ที่ควรเที่ยวไป ย่อมเป็นเช่นนั้นแหละ.

[๗๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณ
อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณอื่น อันมิใช่โคจร มารได้ช่อง มารจักได้
อารมณ ก็อารมณอื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไฉน?
คือ รูปที่พึงรู้ด้วยจักขุ อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ขวนให้กำหนด
เสียงที่พึงรู้ด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น ... โภกฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกายอันนำ
ปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ขวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้ คือ
อารมณอื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตน อัน
เป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้
อารมณ ก็อารมณอันเป็นของบิดาตนอันเป็นโคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ สติปัฏฐาน ๔ สติ-
*ปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้ คือ อารมณซึ่งเป็นของ
บิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๗

สุทตฺต

ว่าด้วยการสำเนียงและไม่สำเนียงกนิมิต

[๗๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาดเจียบแหลม บำรุง
พระราชหรือมหาอำมาตย์ของพระราชด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัด
บ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเผ็ดบ้าง ไม่เผ็ดบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นไม่สังเกตรสอาหาร
ของตนว่า วันนี้ ภัตและสุปะของเรานั้นท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้มาก หรือท่านชม
สุปะนี้ วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสเปรี้ยวจัด ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสเปรี้ยวจัด
หรือท่านหยิบเอาสุปะมีรสเปรี้ยวจัดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสเปรี้ยวจัด วันนี้ ภัตและสุปะ
ของเรา มีรสขมจัด ... มีรสเผ็ดจัด ... มีรสหวานจัด ... มีรสเผ็ด ... มีรสไม่เผ็ด ... มีรสเค็ม ...
วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่านหยิบเอาสุปะ

มีรสจืดมาก หรือท่านชมรสมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมไม่ได้เครื่องนุ่งห่ม ไม่ได้คำจ้าง ไม่ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนเขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่สังเกตเครื่องหมายอาหารของตน ฉันทไค

[๗๐๕] ฉันทนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมไม่ตั้งมั่น ยังละอุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมไม่ตั้งมั่น ยังละอุป-
*กิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเหนียกนิมิตนั้น ภิกษุนั้นย่อมไม่ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่สำเหนียกนิมิตแห่งจิตของตน.

[๗๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้มีปัญญาฉลาด เฉียบแหลม บำรุง พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยรสต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัด บ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเผือกบ้าง ไม่เผือกบ้าง มีรสเค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นย่อมสังเกต รสอาหารของตนว่า วันนี้ ภัตและรสของเรานชนิดนี้ ท่านชอบใจ หรือท่านรับรสปะนี้ หรือ หยิบเอารสปะนี้มาก หรือท่านชมรสปะนี้ วันนี้ ภัตและรสของเรามีรสเปรี้ยวจัด ... วันนี้ ภัต และรสของเรามีรสขมจัด ... มีรสเผ็ดจัด ... มีรสหวานจัด ... มีรสเผือก ... มีรสไม่เผือก ... มีรสเค็ม ... วันนี้ ภัตและรสของเรามีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับรสมีรสจืด หรือท่าน หยิบเอารสมีรสจืดมาก หรือท่านชมรสมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมได้เครื่องนุ่งห่ม ได้คำ จ้าง ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนมีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม สังเกตรสอาหารของตนฉันทไค.

[๗๐๗] ฉันทนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อมสำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อม สำเหนียกนิมิตนั้น ภิกษุนั้นย่อมได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม สำเหนียกนิมิตแห่ง จิตของตน.

จบ สูตรที่ ๘
กิลานสูตร

ว่าด้วยมีตนเป็นเกาะ

[๗๐๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ) เถิด เราจะเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคามนี้แล ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ).

[๗๐๙] ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคาม นั้นแหละ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว อาพาธกล้าบังเกิดขึ้น เวทนาอย่างหนักโกลัมภณะเป็นไปอยู่ ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำรงสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่ทรงพรันพรัง ครั้งนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า การที่เรายังไม่บอกภิกษุผู้อุปัฏฐาก ยังไม่อำลาภิกษุสงฆ์ แล้วปรินิพพานเสีย นั้น หาสสมควรแก่เราไม่ โฉนหนอ เราพึงขับไล่อาพาธนี้เสียด้วยความเพียร แล้วดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประชวรนั้นด้วยความเพียร แล้วทรงดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประชวรแล้ว ทรงหายจากความไข้ไม่นาน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ในร่มแห่งวิหาร.

[๗๑๐] ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงอดทน ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงยังอัธยาภิให้เป็นไป ภายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะจ่อมระงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะความประชวรของพระผู้มีพระภาค แต่ข้าพระองค์มาเบาใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพระพุทฺพจน์อันใดอันหนึ่ง จักยังไม่เสด็จปรินิพพานก่อน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ กัณฑ์นี้ ภิกษุสงฆ์จะยังมาหวังอะไรในเราเล่า ธรรมอันเราแสดงแล้วกระทำไม่ให้มีในภายใน ไม่ให้มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่ตถาคต ผู้ใดพึงมีความดำริจะเห็นว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์ยังมีตัวเราเป็นที่เชิดชู ผู้นั้นจะพึงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งแน่นอน ดูกรอานนท์ ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์มีตัวเราเป็นที่เชิดชู ดังนี้ ตถาคตจักปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งทำไมอีกเล่า บัดนี้เราก็ก่แก่เต่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว เกวียนเก่ายังจะใช้ไปได้ก็เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันทิใด ภายของตถาคตก็ฉันทิใดเหมือนกัน ยังเป็นไปได้อีกคล้ายกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมแล้วด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น.

[๗๑๑] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนิमितทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น ภายของตถาคตย่อมผาสุก เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ จง

มีธรรมมีเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๑๒] ดูกุรอานนท์ ก็ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌา และโสมนัสในโลกละเสีย ดูกุรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะมีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล.

[๗๑๓] ดูกุรอานนท์ ก็ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้ที่ดี ในเวลาที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุณีสูตร

ผู้มีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษ

[๗๑๔] สาวตถิณีทาน. ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนทน์ุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีมากรูปเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ไหว้ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว จึงพูดกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณพิเศษในกาลก่อน ท่านพระอานนท์ ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนี้ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณพิเศษในกาลก่อน ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้สำเร็จด้วยธรรมมีกถา แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป.

[๗๑๕] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวตถิแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเข้านี้ ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีมากรูปเข้ามาหาข้าพระองค์ ไหว้ข้าพระองค์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พูดกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณพิเศษในกาลก่อน เมื่อภิกษุณีทั้งหลายพูดอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณพิเศษในกาลก่อน.

[๗๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวัง

ข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน สติปัญฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๗๑๗] ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ความร่าร้อนมีกายเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่านไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะคุมจิตไว้ เธอคุมจิตไว้ และไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๑๘] ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ความร่าร้อนมีธรรมเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่านไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้น สำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะคุมจิตไว้ เมื่อเธอคุมจิตไว้ และไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก เราไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ ดูกรอานนท์ ภิกษุย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ ด้วยประการฉะนี้แล.

[๗๑๙] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุย่อมมีเพราะไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอกอย่างไร? ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้วมิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๐] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไป ข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๑] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไป ข้างหลังและข้างหน้า พ้น

แล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๒] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตของเรามิได้ ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหลัง พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๓] ดูกรอานนท์ ภิกษุย่อมมีเพราะมิได้ตั้งจิตไว้อย่างนี้แล ดูกรอานนท์ ภิกษุย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ เราแสดงแล้ว ภิกษุย่อมมีเพราะมิได้ตั้งจิตไว้ เราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล ดูกรอานนท์ กิจอันใดอันศาสดา ผู้แสวงหาประโยชน์ ผู้อนุเคราะห์ มุ่ง ความอนุเคราะห์จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เรากระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย อานนท์ นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลัง นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์ปลื้มใจชื่นชมภษิตของพระผู้ มีพระภาคแล้วแล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อัมพปาลิวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพปาลิสูตร ๒. สติสูตร ๓. ภิกขุสูตร ๔. โกสลสูตร
๕. อุกุสลาสิสูตร ๖. สกุนคัมมิสูตร ๗. มกกฏสูตร ๘. สุทสูตร ๙. คิลานสูตร
๑๐. ภิกขุณีสูตร

นาพันทวรรคที่ ๒

มหาปฐิสสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นมหาบุรุษ

[๗๒๔] สาวัตถินิทาน. ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้ มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มหาบุรุษๆ ดังนี้ บุคคลจะเป็นมหาบุรุษได้ด้วย เหตุเท่าไรหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้ มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

[๗๒๕] ดูกรสารีบุตร ก็บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน โลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ ทั้งหมดเพราะไม่ถือมั่น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนามในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...

ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัส
ในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอสวะ
ทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ดูกรสารีบุตร บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้แล เราเรียกว่า มหานุรุษ
เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหานุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

จบ สูตรที่ ๑

นาฬันทสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยาย

[๗๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปาวาริกอัมพวัน ใกล้เมืองนาฬันทา
ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า
พระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้
มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรสารีบุตร นี่เป็นอสาวิกาจาอย่างสูงที่เชือกแล้วแล้ว เธอถือเอาแต่วาตะอย่างเดียว
บันลือสีหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค อย่างนี้ว่า สมณะหรือ
พราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี
และย่อมไม่มีในบัดนี้.

[๗๒๗] ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล
พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเรือกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น
ทรงมีดีอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาย่างนี้ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้น
แล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๒๘] พ. ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่จักมีในอนาคต
กาล และพระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเรือกำหนดซึ่งใจด้วยแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาค
เหล่านั้น ทรงมีดีอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาย่างนี้ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่า
หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๒๙] พ. ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ คือเรา อันเร
กำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีดีอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาย่างนี้
มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๓๐] พ. ดูกรสารีบุตร ก็ในข้อนี้ เธอไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมา-
*สัมพุทธเจ้าทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุอะไร? เธอจึง
กล่าวอสาวิกาจาอย่างสูงนี้ เธอถือเอาวาตะแต่อย่างเดียบบันลือสีหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้า

พระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาค ในทางพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้.

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะมีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ-
*เจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันก็หาไม่ได้ แต่ว่า ข้าพระองค์รู้ได้ตามกระแสพระธรรม.

[๗๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนปัจเจกตนครของพระราชาเมฆเทินมั่งคั่ง มีกำแพงและหอรบหนาแน่น มีประตูเดียว คนเฝ้าประตูของพระราชาในนครนั้น มีปัญญาเฉลียวฉลาด ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ให้คนที่รู้จักเข้าไป เขาเดินตรวจตามทางรอบนครนั้น ไม่พบที่ต่อหรือช่องแห่งกำแพงโดยที่สุด แม้เพียงแมวอาจลอดออกไปได้ เขาจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ตัวเล็กๆ ชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเข้านครนี้หรือจะออกไป สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้าหรือออกโดยประตูนี้เท่านั้น แม้นั้นใด ข้าพระองค์รู้ตามกระแสพระธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พระอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล ... จักตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิ-
*ญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ.

[๗๓๒] พ. ดีละๆ สารีบุตร เพราะเหตุนี้แหละ เธอจึงกล่าวธรรมปริยายนี้เรื่อยๆ แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วยว่า โฆษบุรุษเหล่าใด จักมีความเคลือบแคลงหรือความสงสัยในตถาคต โฆษบุรุษเหล่านั้น จักละความเคลือบแคลงหรือความสงสัยนั้นเสีย เพราะได้ฟังธรรมปริยายนี้.

จบ สูตรที่ ๒

จุนทสูตร

ว่าด้วยการปรินิพพานของพระสารีบุตร

[๗๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร อยู่ ณ บ้านนาฬกคาม ในแคว้นมคธ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา สามเณรจุนทะเป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานด้วยอาพาธนั้นแหละ.

[๗๓๔] ครั้งนั้น สามเณรจุนทะถือเอาบาตรและจีวรของท่านพระสารีบุตร เข้าไปหา พระอานนท์ยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี นมัสการ ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดูกรอาวุโสจุนทะ นี่เป็นมูลเรื่องที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีอยู่ มาไปกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระองค์ สามเณรจนท่รับคำของท่านพระอานนท์แล้ว.

[๗๓๕] ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์กับสามเณรจนท่ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามเณรจนท่รูปนี้ ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะงอมงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะได้ฟังว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว.

[๗๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ สารีบุตรพาเอาศีลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ หรือวิมุตติญาณทัสสนขันธ ปรินิพพานไปด้วยหรือ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรมิได้พาศีลขันธ ปรินิพพานไปด้วย ฯลฯ มิได้พาวิมุตติญาณทัสสนขันธปรินิพพานไปด้วย ก็แต่ว่าท่านพระสารีบุตรเป็นผู้กล่าวแสดงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ไม่เกียจคร้านในการแสดงธรรม อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายมาตามระลึกถึง โอชะแห่งธรรม ธรรมสมบัติ และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้น ของท่านพระสารีบุตร.

[๗๓๗] พ. ดูกรอานนท์ ข้อนั้น เราได้บอกเธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า จักต้องมีความจาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปังจยปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารธนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้

[๗๓๘] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ตั้งอยู่ ลำต้นใดซึ่งใหญ่กว่าลำต้นนั้นพึงทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปังจยปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารธนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๓๙] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรอานนท์ ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างนี้แล.

[๗๔๐] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่เราล่วงไปก็ดี

จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ พวกภิกษุเหล่านั้นที่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๓

เจตสูตร

ว่าด้วยการมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง

[๗๔๑] สมัยหนึ่ง เมื่อพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แทบฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้อุกกเจตนคร ในแคว้นวัชชี กับพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่งที่กลางแจ้ง ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงขำเลื่องดูภิกษุสงฆ์ผู้หนึ่งอยู่ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย กับบริษัทของเรานี้ปรากฏเหมือนว้างเปล่า เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัลลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเราย่อมไม่ว้างเปล่า ความไม่ห้วงใยย่อมมีในทิศนั้น.

[๗๔๒] ดูภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เหล่าใด ได้มีมาแล้ว ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคแม้เหล่านั้น ก็มีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เหล่าใด จักมีในอนาคตกาล พระผู้มีพระภาคแม้เหล่านั้น ก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา.

[๗๔๓] ดูภิกษุทั้งหลาย เป็นความอัศจรรย์ของสาวกทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมี มาของสาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายจักกระทำตามคำสอน และกระทำตามโอวาทของพระศาสดา และจักเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและสรรเสริญของบริษัท ๔ เป็นความอัศจรรย์ของตถาคต เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของตถาคต เมื่อคู่สาวกแม้เห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว ความโสกหรือความรำไรก็มีได้มีแก่พระตถาคต เพราะฉะนั้น จะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บังคับปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายเลย ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้.

[๗๔๔] ดูภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ มีแก่นตั้งอยู่ ลำต้นที่ใหญ่กว่า พึ่งทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรและโมคคัลลานะปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บังคับปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๔๕] ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก

เสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างนี้แล.

[๗๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่ล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นนั้น ที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๔

พาหิยสูตร

ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม

[๗๔๗] สาวัตถิณีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพาหิยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

[๗๔๘] ดูกรพาหิยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรพาหิยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายได้ทีเดียว ตลอดราตรีหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย.

[๗๔๙] ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระพาหิยะ หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็กระทำให้งั่ง ซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระพาหิยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

อุตติยสูตร

อาศัยศีลเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๗๕๐] สาวัตถิณีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ๗๑ ครั้งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลักออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุตติยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

[๗๕๑] ดูกรอุตติยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรอุตติยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดเธออาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ดังนี้ เมื่อนั้น เธอจักไปพ้นฝั่งแห่งบ่วงมาร.

[๗๕๒] ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะ ชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระอุตติยะหลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำตามเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระอุตติยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

อริยสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นอริยะ

[๗๕๓] สาวัตถิณีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำตาม สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบ แก่ผู้กระทำตาม.

จบ สูตรที่ ๗

พรหมสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางอันเอก

[๗๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ อดิปาลนิโครธ เทพ
ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความรู้สึก
ขึ้นในพระหฤทัยอย่างนี้ว่า ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วง
ความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลुธรรมที่ถูกต้อง เพื่อ
ทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์
และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๕] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความรู้สึกในพระหฤทัยของพระผู้มีพระ-
ภาคแล้วด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เหมือน
บุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำฝ่าเจียงปา
ข้างหนึ่งประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลว่า.

[๗๕๖] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคตข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความ
โศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำ
นิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นทางไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของ
สัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุ
ธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๗] ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว ครั้นแล้วได้กราบทูลนิคมคาถาต่อ
ไปอีกว่า

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสันชาติและที่สุดแห่งชาติ ทรงอนุเคราะห์ด้วย
ประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก ในกาลก่อน ชนทั้งหลาย
ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้ ในอนาคตก็จักข้ามด้วยทางนี้ และในบัดนี้
ก็ข้ามอยู่ด้วยทางนี้.

จบ สูตรที่ ๘

เสทกสูตรที่ ๑

ผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาดน

[๗๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุมทะชื่อเสทกะ ใน
สุมทชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมี
มาแล้ว คนจันทาลผู้เป็นนักไถ่ราว ยกไม้ไผ่ขึ้นตั้งไว้แล้ว เรียกศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะมาบอกว่า
ดูกรเมทกถาลิกะผู้เป็นสหาย มาเถิด มาขึ้นไม้ไผ่ แล้วยืนอยู่บนคอกของเรา เมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์
รับคำของนักไถ่ราวแล้ว ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอกของอาจารย์ ครั้นนั้นแล คนจันทาลนักไถ่ราว
จึงพูดกะเมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ว่า ดูกรเมทกถาลิกะผู้เป็นสหาย ท่านจงรักษาเรา เราจักรักษาท่าน
เราทั้งสองต่างคุ้มครองกันและกัน ต่างรักษากันและกันอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจัก
ลงจากราวไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์.

[๗๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ได้
กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้จักเป็นอย่างนั้นหาไม่ ได้ ท่านจงรักษาดน ผมก็จักรักษา
ตน เราทั้งสองต่างคุ้มครองตน ต่างรักษาดนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจาก
ไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหตุผลในข้อนี้มีดังนี้ เหมือนศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะ
ได้พูดกะอาจารย์ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น
บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาดน.

[๗๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างไร? ที่ชื่อว่า
รักษาผู้อื่น ด้วยการส้องเสพ ด้วยการเจริญ ด้วยการกระทำให้มาก บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่า
รักษาผู้อื่น อย่างนี้แล.

[๗๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาดนอย่างไร ที่ชื่อว่า
รักษาดน ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีจิตประกอบด้วยเมตตา ด้วยความ
เอ็นดู บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาดน อย่างนี้แล.

[๗๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาดน พึงเสพ
สติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น
ย่อมชื่อว่ารักษาดน.

จบ สูตรที่ ๕

เสทกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกายคตาสติ

[๗๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุมทะ ชื่อเสทกะ ในสุมท-
*ชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า:-

[๗๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหมุ่มหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามใน
ชนบท พึงประชุมกัน ถิ่นางงามในชนบทนั้น นำดูอย่างยิ่งในการฟ้อนรำ นำดูอย่างยิ่งในการ
ขับร้อง หมุ่มหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะฟ้อนรำขับร้อง พึงประชุมกันยิ่งขึ้นกว่า

ประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้ยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุข เกลียดทุกข์ พึงมา
กล่าวจะหม่อมหาชนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านพึงนำภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ไปใน
ระหว่างที่ประทุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเจ็ดคนตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไป
ข้างหลังๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม้หน้อยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไป
ในที่นั้นทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? บุรุษผู้นั้นจะไม่
ใส่ใจภาชนะน้ำมันนั้น แล้วพึงประมาทในภายนอกเทียวหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เป็น
อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๗๖๕] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำอุปมานี้ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดเจน เนื้อ
ความในข้อนี้มีอย่างนี้แล คำว่า ภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม เป็นชื่อของกายกตาสติ.

[๗๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กาย-
*กตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดั่งยาน กระทำให้เป็น
ที่ตั้ง กระทำให้ไม่หยุด สัมสมแล้ว ปรารถดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นาทันตวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริสสูตร	๒. นาทันตสูตร
๓. จุนทสูตร	๔. เจลสูตร
๕. พาหิยสูตร	๖. อุตติยสูตร
๗. อริยสูตร	๘. พรหมสูตร
๙. เสทกสูตรที่ ๑	๑๐. เสทกสูตรที่ ๒

ศีลัทธิวัตรวรรคที่ ๓

ศีลสูตร

ว่าด้วยกุศลศีล

[๗๖๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้เมืองปาณินทร
ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัย
กับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้พูดกะท่านพระอานนท์ว่า:-

[๗๖๘] ดูกรท่านอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่
เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภิกษุ ท่านช่างคิด ช่างเจียบแหลม ช่างได้
ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกุระอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาค
ตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๖๕] อา. ดูกุระท่านภิกษุ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีล
ที่เป็นกุศลเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็น
ไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ดูกุระท่านภิกษุ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว
ศีลที่เป็นกุศลเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

ฉัตติสูตร

ว่าด้วยการตั้งอยู่แห่งพระสัทธรรม

[๗๗๐] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ท่านพระภิกษุหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ถามพระอานนท์ว่า:-

[๗๗๑] ดูกุระท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่
ไม่ได้ไม่นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระ-
*สัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภิกษุ ท่านช่างคิด ช่างเจียบแหลม ช่างได้ถาม
เหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกุระท่านอานนท์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระ-
*สัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้ไม่นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๗๒] อา. ดูกุระท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ-
*ปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้ไม่นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะ
บุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคต
เสด็จปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุระท่านผู้มีอายุ เพราะ
บุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้ไม่นาน
ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ

ปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสังฆธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

ปริหานสูตร

ว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระสังฆธรรม

[๗๗๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้ เมืองปาฏลิบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึง ที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์ว่า:-

[๗๗๔] ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรม เสื่อม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรมไม่เสื่อม?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเลียบแหลม ช่างได้ ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้ พระสังฆธรรมเสื่อม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรมไม่เสื่อม.

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๗๗๕] อ. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ ปฏิฐาน ๔ พระสังฆธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ พระสังฆธรรมจึงไม่เสื่อม สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณา เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้ เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสังฆธรรมจึงเสื่อม เพราะบุคคลได้ เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสังฆธรรมจึงไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๓

สุททกสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปฏิฐาน ๔

[๗๗๖] สาวัตถิโกทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ นี้ สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน จิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยพระสังฆธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน

[๗๗๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-
*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกะพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า:-

[๗๗๘] ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระ-
*สัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตลาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตลาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

[๗๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำ
ให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อตลาคตปรินิพพานแล้ว และ
เพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตลาคต
ปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกละเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกละเสีย ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้
เจริญ ไม่ได้กระทำมาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้ไม่นาน ในเมื่อ
ตลาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล
พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตลาคตปรินิพพานแล้ว.

[๗๘๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหลงหายของที่คิดว่า
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่บุคคลผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักแลเห็น
ได้ ฉะนั้น ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

ปทสสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ

[๗๘๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนูรุทธะ
อยู่ ณ กัณฐกีวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านมหาโมคคัลลานะออกจาก
ที่พักผ่อนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอนูรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนูรุทธะ ครั้นผ่าน
การปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้ถามท่านพระอนูรุทธะว่า:-

[๗๘๒] ดูกรท่านอนูรุทธะ ที่เรียกว่า พระเสขะ พระเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร-
*หนอ บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ? ท่านพระอนูรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็น

พระเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้เป็นส่วนๆ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ได้เป็นส่วนๆ.

จบ สูตรที่ ๖

สมัตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ

[๗๘๓] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว ได้ถามท่านพระอนูรุทธะว่า:-

[๗๘๔] ดูกรท่านอนูรุทธะ ที่เรียกว่าพระอเสขะ พระอเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร-
*หนอ บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ? ท่านพระอนูรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ได้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

ว่าด้วยผู้รู้โลก

[๗๘๕] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว ได้ถามท่านพระอนูรุทธะว่า:-

[๗๘๖] ท่านพระอนูรุทธะถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่าไหน? ท่านพระอนูรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล และเพราะได้เจริญ ได้ทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ผมจึงรู้โลกได้ตั้งพัน.

จบ สูตรที่ ๘

สิริวัตนสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนามิผล

[๗๘๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกัลลทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น สิริวัตนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น สิริวัตนคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี้แนะบุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัตนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ ด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัตนคฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำสิริวัตนคฤหบดี แล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัตนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัตนคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับคำด้วยคหณิภาพ.

[๗๘๘] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัตนคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามสิริวัตนคฤหบดีว่า:-

[๗๘๙] ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? สิริวัตนคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๗๙๐] อ. ดูกรคฤหบดี เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย จักพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... จักพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... จักพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๗๙๑] ส. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปัฏฐาน ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในกระผม และกระผมย่อมเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ก็กระผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๒] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน.

อ. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนามิผลอันท่านกระทำให้แจ้ง

แล้ว.

จบ สูตรที่ ๘

มานทินนสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามิผล

[๗๕๓] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ก็สมัยนั้น มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น มานทินนคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี่แน่ะ บุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาพระอานนที่ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนที่ด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนที่จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำมานทินนคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาพระอานนที่ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนที่แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนที่ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนที่ด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนที่อาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนที่รับคำด้วยดูณภาพ ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนที่รุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามมานทินนคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทูลาปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? มานทินนคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปได้ไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมยังกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบยังปรากฏอยู่ ความทูลาไม่ปรากฏ.

[๗๕๔] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอันทุกขเวทนาเห็นปานนี้กระทบแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๕๕] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องต่ำ ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน ท่านพระอานนที่กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคามิผลอันท่านกระทำให้แจ้งแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สัตถุจิวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสสูตร	๒. จูติสูตร
๓. ปริหานสูตร	๔. สุทธกสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. ปเทสสูตร
๗. สมัตตสูตร	๘. โลกสูตร
๙. สิริวัฑฒสูตร	๑๐. มานทีนสูตร

อนนุสสุตวรรคที่ ๔

อนนุสสุตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

[๗๕๖] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นกายในกาย ... การพิจารณาเห็นกายในกายนี้นั้นอันเราควรเจริญ ... การพิจารณาเห็นกายในกายอันเราเจริญแล้ว.

[๗๕๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้ที่อันเราควรเจริญ ... การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอันเราเจริญแล้ว.

[๗๕๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นจิตในจิต ... การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้นั้นอันเราควรเจริญ ... การพิจารณาเห็นจิตในจิตอันเราเจริญแล้ว.

[๗๕๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นธรรมในธรรม ... การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้นั้นอันเราควรเจริญ ... การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

วิราคสูตร

เจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความหน่าย

[๘๐๐] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกฤกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว.

จบ สูตรที่ ๒

วิริยสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ปรารถนาและปรารถนาริยมรรค

[๘๐๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนาริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนาริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกัสนาและโทมนัสในโลกละเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกัสนาและโทมนัสในโลกละเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนาริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนาริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ภาวนาสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานเพื่อถึงฝั่ง

[๘๐๒] สาวัตถิโกทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มีไข้ฝั่ง สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกัสนาและโทมนัสในโลกละเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกัสนาและโทมนัสในโลกละเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มีไข้ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๔

สติสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าผู้มีสติ

[๘๐๓] สาวัตถิโกทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี้เป็นอนุศาสนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงชื่อว่าผู้มีสติ? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกัสนาและโทมนัสในโลกละเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกัสนาและโทมนัสในโลกละเสีย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าผู้มีสติ.

[๘๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร ภิกษุจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เวทนาอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่
ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ วิตกอันภิกษุทราบชัดแล้ว ย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัด
แล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ ปัญญาอันภิกษุทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น
ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้
มีสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ อยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

อัญญสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๘๐๕] สวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ความที่ได้เจริญ ได้กระทำนี้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พึงหวังผลได้ ๒ ประการ อย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๖

ฉันทสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ เชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมละความ
พอใจในกายนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันเชื่อว่าทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๗] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมละความพอใจ
ในเวทนานั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันเชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๘] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมละความพอใจในจิตนั้นได้
เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันเชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๙] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมละความพอใจ
ในธรรมนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันเชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

ปริณฺญาสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๑๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมกำหนดรู้กายได้ เพราะกำหนดรู้กายได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๑] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมกำหนดรู้เวทนาได้ เพราะกำหนดรู้เวทนาได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๒] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมกำหนดรู้จิตได้ เพราะกำหนดรู้จิตได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๓] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมกำหนดรู้ธรรมได้ เพราะกำหนดรู้ธรรมได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๘

ภาวนาสูตร

การเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง การเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย นี้คือการเจริญสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตร

ปฏิบัติอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน

[๘๑๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสติปัฏฐาน การเจริญสติปัฏฐาน และปฏิบัติ อันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็สติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด

อภิขมาและโถมน์สไนโลกเสย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสติปัฏฐาน.

[๘๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมใน
กาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปนกายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชมาและโถมน์สไนโลกเสย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น
ในเวทนา ... พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิต ... พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิด
ขึ้นในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น
และความเสื่อมไปในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชมาและโถมน์สไน
โลกเสย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการเจริญสติปัฏฐาน.

[๘๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติให้งการเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? อริย-
*มรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ... สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่า ปฏิบัติให้งการเจริญ
สติปัฏฐาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อนนุสสุตวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร	๒. วิราคสูตร
๓. วิวัฏฐสูตร	๔. ภาวนาสูตร
๕. สติสูตร	๖. อัญญสูตร
๗. ฉันทสูตร	๘. ปริญญาสูตร
๙. ภาวนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

อมตวรรคที่ ๕

อมตสูตร

ว่าด้วยจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน

[๘๖๘] สาวตถีนันทน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในสติ
ปัฏฐาน ๔ อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชมาและโถมน์สไนโลกเสย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่
... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชมาและโถมน์สไนโลกเสย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้
อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

สมุทฺยสูตร

ว่าด้วยการเกิดดับแห่งสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๕] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเกิดและความดับแห่งสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งกายเป็นอย่างไร? ความเกิดแห่งกายย่อมมี เพราะความเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งกายย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร ความเกิดแห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ ความเกิดแห่งจิตย่อมมี เพราะความเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งจิตย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป ความเกิดแห่งธรรมย่อมมี เพราะความเกิดแห่งมนสิการ ความดับแห่งธรรมย่อมมี เพราะความดับแห่งมนสิการ.

จบ สูตรที่ ๒

มัลลสูตร

ว่าด้วยทางเป็นที่ไปอันเอก

[๘๒๐] สาวัตถิณีทาน. ดูกฤกษุทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ควงไม้ อดปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา เมื่อเราหลับใหลในที่ลับ ได้เกิดความรู้สึกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า:-

[๘๒๑] ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? กฤษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ หรือพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอกนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๘๒๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความรู้สึกในใจของเราด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏเบื้องหน้าเรา เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่ยื หรือ คู้แขนที่ยืด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือมาทางเราแล้ว ได้กล่าวว่า:-

[๘๒๓] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กฤษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย ... ในเวทนา ... ในจิต ... หรือในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์

และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๘๒๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวดังนี้แล้ว ครั้นแล้ว ได้กล่าว
นิคมคาถาต่อไปอีกว่า:-

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสันชาติ และที่สุดแห่งชาติ ทรงอนุเคราะห์
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก ในกาลก่อนชนทั้งหลาย
ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้ (ในอนาคต) จักข้ามด้วยหนทางนี้ (ในบัดนี้)
ก็ข้ามอยู่ด้วยหนทางนี้.

จบ สูตรที่ ๓

สติสูตร

ทรงเตือนภิกษุให้เป็นผู้มีสติ

[๘๒๕] สาวตถิณิทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสนี
ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ในเวทนาอยู่ ... ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย อย่างนี้
แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสนีของ
เราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔

กุสละราสีสูตร

ว่าด้วยกองกุศล

[๘๒๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติ
ปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นใจน ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและ
โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสใน
โลกเสีย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองกุศลจะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔
 เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๕

ปาฏิโมกขสูตร

ว่าด้วยปาฏิโมกขสังวร

[๘๒๗] ครั้งนั้น พระภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้น
แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มี-
*พระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีก
ออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจงสำรวมในปาฏิโมกข-
*สังวร จงถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขา
บาททั้งหลาย.

[๘๒๙] ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักสำรวมในปาฏิโมกขสังวร จักถึงพร้อมด้วย
มารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบาททั้งหลาย เมื่อนั้น
เธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ
เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ในเวทนาอยู่ ... ในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธอจักอาศัย
ศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญใน
กุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อม.

[๘๓๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้น ชื่นชม อนุโมทนา พระภาสิตของพระผู้มีพระภาค แล้ว
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุนั้นเป็นผู้ผู้เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลภิกษุนั้นเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

ทุจจริตสูตร

ว่าทุจจริต-สุจจริต

[๘๓๑] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ แล้วกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อ
แก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มี
ความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจักละกายทุจจริตเจริญ
กายสุจจริต จักละวจีทุจจริตเจริญวจีสุจจริต จักละมโนทุจจริตเจริญมโนสุจจริต.

[๘๓๓] ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักละกายทุจจริตเจริญกายสุจจริต จักละวจีทุจจริต
เจริญวจีสุจจริต จักละมโนทุจจริตเจริญมโนสุจจริต เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว
เจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ในเวทนาอยู่ ...
ในจิตอยู่ ... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดแล เธอจักอาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔

เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย ฯลฯ ก็แล ภิกษุรูปนั้น เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๗

มิตตสูตร

การชักชวนให้เจริญสติปัฏฐาน

[๘๓๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใดพึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลายพึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใดพึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลายพึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๘๓๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

आสวสูตร

आสวะ ๓

[๘๓๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย आสวะ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ กามาสวะ ๑ ภาวาสวะ ๑ อวิชาสวะ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย आสวะ ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น

ภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อม
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุรภิกขุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อมตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อมตสูตร ๒. สมุทยสูตร ๓. มัคคสูตร ๔. สติสูตร ๕. กุสลาสูตร
๖. ปาฏิโมกขสูตร ๗. ทุจริตสูตร ๘. มิตตสูตร ๙. เวทนาสูตร ๑๐. อาสวสูตร.

กัณฺฐกปิเปยยาถแห่งสติปัฏฐานสังยุตที่ ๖

ว่าด้วยผลของการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๓๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุรภิกขุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราย
หลังไปสู่ทิศปราย บ่าไปสู่ทิศปราย แม่น้ำใด ภิขุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำ
มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้น
เหมือนกัน.

[๘๔๐] ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ก็ภิขุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำมากซึ่งสติ
ปัฏฐาน ๔ อย่างไร จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกุ
ภิขุทั้งหลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิขุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำมาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน
ฯลฯ

[๘๔๑] ดูกุรภิกขุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้ สังโยชน ๕
เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกุรภิกขุทั้งหลาย
สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล.

[๘๔๒] ดูกุรภิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อ
กำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน? ดูกุรภิกขุทั้งหลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุรภิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔

เหล่านี้ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
เหล่านี้แล (สติปัฏฐานสังยุต พึงให้พิสดารเหมือนมคคสังยุต)

แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่สมุทรทั้งสองอย่างๆ ละ ๖
รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่ามรรค.

จบ สติปัฏฐานสังยุต

๔. อินทริยสังยุต

สุทธกัณฐกที่ ๑

สุทธกัณฐก

อินทริย์ ๕

[๘๔๓] สาวัตถินิทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ๑ วิริยินทริย์ ๑
สตินทริย์ ๑ สมามินทริย์ ๑ ปัญญินทริย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสดาสูตรที่ ๑

รู้คุณโทษของอินทริย์ ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ๑
วิริยินทริย์ ๑ สตินทริย์ ๑ สมามินทริย์ ๑ ปัญญินทริย์ ๑ เมื่อใดแล อริยสาวก รู้ชัดซึ่ง
(ความเกิด ความดับ) คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย์ ๕ ประการนี้ ตาม
เป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็น
ผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

โสดาสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทริย์ ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? ฯลฯ เมื่อใด
แล อริยสาวก รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก ... เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓

อรหัตสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับของอินทริย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-
*ทริย์ ๑ วิริยินทริย์ ๑ สตินทริย์ ๑ สมามินทริย์ ๑ ปัญญินทริย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย์ ๕ ประการนี้ ตามความ

เป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า เป็นพระอรหันต-
*ชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว
สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๔

อรหันตสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-
*ทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินอินทรีย์ ๑ สมาธิอินทรีย์ ๑ ปัญฺญินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตาม
ความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า พระอรหันตชีณาสพ
อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้น
สังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ผู้ไม่รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ ไม่นับว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ์

[๘๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-
*ทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินอินทรีย์ ๑ สมาธิอินทรีย์ ๑ ปัญฺญินทรีย์ ๑ ก็สมณะหรือพราหมณ์พวก
ใดพวกหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕
ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ
หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความ
เป็นสมณะ หรือของความ เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดซึ่งความเกิด ความ
ดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความ เป็นสมณะ และของความ เป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๖

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ผู้รู้ชัดถึงความเกิดของอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๘๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสัทธิน-
*ทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่ง
สัทธินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งวิริยอินทรีย์ ฯลฯ สตินอินทรีย์ ฯลฯ สมาธิอินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งปัญฺญิน-
*ทรีย์ ความเกิดแห่งปัญฺญินทรีย์ ความดับแห่งปัญฺญินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่ง

ปัญญินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้งั่ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง สัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสัทธินทรีย์ รู้ชัดซึ่งวิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธิินทรีย์ ... รู้ชัดซึ่งปัญญินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับแห่งปัญญินทรีย์ และปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งปัญญินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้งั่ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๗

ทักขิปปสูตร

ว่าด้วยการเห็นอินทรีย์ ๕ ในธรรมต่างๆ

[๘๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์

[๘๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จะมีเห็นสัทธินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในโสตปตติยังคะ ๔ มีเห็นสัทธินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๔] ก็จะมีเห็นวิริยินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสัมมปปธาน ๔ มีเห็นวิริยินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๕] ก็จะมีเห็นสตินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสติปัญฐาน ๔ มีเห็นสตินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๖] ก็จะมีเห็นสมาธิินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในฌาน ๔ มีเห็นสมาธิินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๗] ก็จะมีเห็นปัญญินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในอริยสัจ ๔ มีเห็นปัญญินทรีย์ในธรรมนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิภังคสูตรที่ ๑

ความหมายของอินทรีย์ ๕

[๘๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์.

[๘๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เอง โดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๖๐] กิวิริยินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราภว
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๖๑] กัสตินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ม
สติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำที่
พูดมานานได้ นี้เรียกว่า สตินทรีย์.

[๘๖๒] กัสมาชินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ
ซึ่งนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาชินทรีย์.

[๘๖๓] กิปัญญินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยหน้าที่ของอินทรีย์ ๕

[๘๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
๗๑ ปัญญินทรีย์.

[๘๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัสัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๖๖] กิวิริยินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราภว
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราภวความเพียร
ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้มั่น เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่บังเกิดขึ้น
เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่บังเกิดขึ้น
เพื่อความถึงพร้อม เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อเจริญยิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ
เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๖๗] กัสตินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
มีสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำพูด
มานานได้ อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา

และโทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สตินทริย.

[๘๖๘] ก็สมาธิทริยเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ
นิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เฝ้ากคคตจิต อริยสาวกนั้น สัจจากาม สัจจากอกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุข เกิดแต่เวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความ
ผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอก ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป
มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เขามีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสดยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติ
สิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่
เป็นสุข ชอบบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโทมนัสโสมนัส
ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า สมาธิทริย.

[๘๖๙] ก็ปัญญทริยเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์-
*นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ปัญญทริย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการ
นี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุทธิกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทธิกสูตร ๒. โสตาสูตรที่ ๑ ๓. โสตาสูตรที่ ๒ ๔. อรหันตสูตรที่ ๑
๕. อรหันตสูตรที่ ๒ ๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๘. ทัญญัพพสูตร ๙. วิภังคสูตรที่ ๑ ๑๐. วิภังคสูตรที่ ๒.

มฤตวรรคที่ ๒

ปฏิลาภสูตร

ว่าด้วยอินทริย ๕

[๘๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัททินทริย
ฯลฯ ปัญญทริย.

[๘๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัททินทริยเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระศาสดาว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัททินทริย.

[๘๗๒] ก็วิริยินทริยเป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสัมมปปธาน ๔ ย่อมได้ความเพียร
นี้เรียกว่า วิริยินทริย.

[๘๗๓] ก็สตินทริยเป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสติปัฏฐาน ๔ ย่อมได้สติ นี้เรียกว่า

สตินทรีย์.

[๘๗๔] ก็สมาธิเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ยึดหน่วงนิพพานให้เป็น
อารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอาก็คกตาจิต นี้เรียกว่า สมาธิทรีย์.

[๘๗๕] ก็ปัญญารู้เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบ
ด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดและความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์
โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สังฆิตตสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
๗๗ ปัญญาทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระ-
*สกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะ
อินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน ผู้ชัมมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๒

สังฆิตตสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
๗๘ ปัญญาทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่า อินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระ-
*สกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์
๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่า
อินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी ดังพรรณนามาฉะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความ
ต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๓

สังฆิตตสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์

๗๑๑ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ ... เป็นพระโสดาบัน
ผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी ดังพรรณนามา
จะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอหัตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอหัตผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓
ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๔

วิถวารสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
๗๑๑ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์
เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อันตรา-
*ปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้มีอสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของ
พระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เป็นอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิภูคคามิ เพราะอินทรีย์
๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิภูคคามิ เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์
ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๕

วิถวารสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
๗๑๑ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์
... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุ-
*สारी ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่ง
บุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๖

วิถีสวรรคที่ ๓

อินทรี ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ๔๑๑ ปัญญินทรี อินทรี ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรี ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีทั้ง ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอรหันต์ ... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारी ดังพรรณนามาฉะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอหัมมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอหัมมผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรี ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สุตฺตที่ ๗

ปฏิบัติอนุสฺสตร

ผู้ปฏิบัติอินทรี ๕

[๘๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ๔๑๑ ปัญญินทรี อินทรี ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรี ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำอหัมมผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอรหันต์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอรหันต์ เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอนาคามี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระโสดาบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใดเลย โดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน.

จบ สุตฺตที่ ๘

อุปสมฺมสุตฺต

ว่าด้วยผู้พร้อมด้วยอินทรี ๕

[๘๙๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีอื่นๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าใดหนอ ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้พร้อมด้วยอินทรี?

[๘๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัทธินทรี ๔๑๑ อินทรี ๕ สมานินทรี ๕ ปัญญินทรี ๕ อันให้ความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรี.

จบ สูตรที่ ๕

อาสวักขยสูตร

ผลของการปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้
ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญฺญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มหุตวารรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิลาภสูตร	๒. สังฆิตตสูตรที่ ๑
๓. สังฆิตตสูตรที่ ๒	๔. สังฆิตตสูตรที่ ๓
๕. วิตถารสูตรที่ ๑	๖. วิตถารสูตรที่ ๒
๗. วิตถารสูตรที่ ๓	๘. ปฏิปันนสูตร
๙. อุปสมสูตร	๑๐. อาสวักขยสูตร.

ฉพนทริยวรรคที่ ๓

ปุณฺณพาวสูตร

อินทรีย์ ๕

[๘๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์.

[๘๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็กังไม่ปฏิญาณตน
ว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๘๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า
ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แล ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุตติ
ของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีนที่สุด บัดนี้ ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

ชีวิตินทริยสูตร

อินทริย์ ๓

[๘๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อิตถินทริย์ ๑ ปุริสินทริย์ ๑ ชีวิตินทริย์ ๑ อินทริย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อัญญาตาวิณฑริยสูตร

อินทริย์ ๓ อีกอย่างหนึ่ง

[๘๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อัญญา-
*ตัณญูสตามิตินทริย์ ๑ อัญญินทริย์ ๑ อัญญาตาวิณฑริย์ ๑ อินทริย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เอกาภิญญาสูตร

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ๑ ปญฺญินทริย์ ๑ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้ฉันทราปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอรหันต์
เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้ฉันทรา
ปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระ-
*อนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่า
อินทริย์ของพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิฏฐคามิ เพราะ
อินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะ
อินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิฏฐคามิ เป็นพระโสดาบันผู้เอก
พิชิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เพราะ
อินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้เอกพิชิ เป็นพระโสดาบันผู้สตัดกัซตปุรมะ
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เป็นพระโสดาบันผู้ซัหมมานุสारी
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้สตัดกัซตปุรมะ เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้ซัหมมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๔

สุทธกสูตร

อินทริย์ ๖

[๘๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทริย์ ๑ โสณินทริย์ ๑ ฆานินทริย์ ๑ ชิวหินทริย์ ๑ กายินทริย์ ๑ มนินทริย์ ๑ อินทริย์ ๖
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

โศดาบันนสูตร

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระโศดาบัน

[๕๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๕๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวก รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวก
นี้ว่าเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๖

อรหัตตสูตรที่ ๑

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระอรหัต

[๕๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๕๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุ รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น
เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหัตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสัจโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้
โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๗

อรหัตตสูตรที่ ๒

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระพุทธเจ้า

[๕๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๕๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็กังขาไม่ปฏิญาณตน
ว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๕๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรา รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า
ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แหละ ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า
วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๘

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอินทรีย์ ๖

[๕๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๕๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะหรือของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๕๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้อินทรีย์ ๖

[๕๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่ง
จักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่ง
จักขุนทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์ ... ฆานินทรีย์ ... ชิวหินทรีย์ ... กายินทรีย์ ... มนินทรีย์ ความเกิดแห่ง
มนินทรีย์ ความดับแห่งมนินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมนินทรีย์ สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๕๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง
จักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่ง
จักขุนทรีย์ รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์ ... ฆานินทรีย์ ... ชิวหินทรีย์ ... กายินทรีย์ ... มนินทรีย์ ความเกิดแห่ง
มนินทรีย์ ความดับแห่งมนินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมนินทรีย์ สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะ
ท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ฉพนทริยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุณฺณพาวสุตร ๒. จีวิตินทริยสูตร ๓. อัญญาตาวิทริยสูตร
๔. เอกาภิญญาสูตร ๕. สุททกสูตร ๖. โสตาปັນนสูตร ๗. อรหัตสูตรที่ ๑
๘. อรหัตสูตรที่ ๒ ๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒.

สุชินทริยวรรคที่ ๔

สุททกสูตร

ว่าด้วยอินทรี ๕

[๕๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี ๑
ทุกจินทรี ๑ โสมนัสสินทรี ๑ โทมนัสสินทรี ๑ อุปกจินทรี ๑ อินทรี ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสตาปັນนสูตร

รู้การเกิดดับแห่งอินทรี ๕ เป็นโสดาบัน

[๕๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี
... อุปกจินทรี.

[๕๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกผู้ขัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

อรหัตสูตร

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรี ๕ เป็นพระอรหันต์

[๕๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี
... อุปกจินทรี.

[๕๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุผู้ขัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่
ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำ
เสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้น
แล้ว เพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรี ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๕๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี

... อุปกฉินทริย.

[๕๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๕๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับแห่งอินทริย ๕ เป็นสมณพราหมณ์

[๕๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย

... อุปกฉินทริย.

[๕๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสุนทรีย ความเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสุนทรีย ไม่รู้ชัดซึ่งทุกขินทริย ... โสมนัสสินทริย ... โทมนัสสินทริย ... อุปกฉินทริย ความเกิดแห่งอุปกฉินทริย ความดับแห่งอุปกฉินทริย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งอุปกฉินทริย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๕๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งสุนทรีย ความเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสุนทรีย รู้ชัดซึ่งทุกขินทริย ... โสมนัสสินทริย ... อุปกฉินทริย ความเกิดแห่งอุปกฉินทริย ความดับแห่งอุปกฉินทริย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งอุปกฉินทริย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการจำแนกอินทริย ๕

[๕๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย ... อุปกอินทรีย์.

[๕๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุนทรียเป็นไฉน? ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า สุนทรีย.

[๕๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกอินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญทางกาย เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า ทุกอินทรีย์.

[๕๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสอินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่มนัสสัมผัส นี้เรียกว่า โสมนัสอินทรีย์.

[๕๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสอินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญทางใจ เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่มนัสสัมผัส นี้เรียกว่า โทมนัสอินทรีย์.

[๕๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปกอินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ อันใจความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุปกอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ เป็นสุขทุกข์และอทุกขมสุข

[๕๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย ... อุปกอินทรีย์.

[๕๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุนทรียเป็นไฉน? ความสุขทางกาย ... นี้เรียกว่า สุนทรีย.

[๕๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกอินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ... นี้เรียกว่า ทุกอินทรีย์.

[๕๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสอินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ... นี้เรียกว่า โสมนัสอินทรีย์.

[๕๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสอินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ... นี้เรียกว่า โทมนัสอินทรีย์.

[๕๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปกอินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุปกอินทรีย์.

[๕๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุนทรียและโสมนัสอินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.

[๕๓๘] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกอินทรีย์และโทมนัสอินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็นทุกข์เวทนา.

[๕๓๙] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุปกอินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็นอทุกขมสุขเวทนา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ย่นเข้าเป็น ๓

[๕๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย ... อุปกจินทรีย.

[๕๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุนทรียเป็นไฉน? ความสุขทางกาย ... นี้เรียกว่า สุนทรีย.

[๕๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกจินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ... นี้เรียกว่า ทุกจินทรีย.

[๕๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความสุขทางใจ ... นี้เรียกว่า โสมนัสสินทรีย.

[๕๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ... นี้เรียกว่า โทมนัสสินทรีย.

[๕๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปกจินทรียเป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่ ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุปกจินทรีย.

[๕๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุนทรียและโสมนัสสินทรีย พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.

[๕๔๗] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกจินทรียและโทมนัสสินทรีย พึงเห็นว่า เป็นทุกข์เวทนา.

[๕๔๘] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุปกจินทรีย พึงเห็นว่า เป็นอทุกขมสุขเวทนา อินทรีย์มี ๕ ประการนี้ เป็น ๕ แล้วย่นเข้าเป็น ๓ เป็น ๓ แล้ว ขยายออกเป็น ๕ ก็ได้ โดยปริยาย ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อรหัตตสูตร

อินทรีย์ ๕ อาศัยผัสสะเกิดเวทนา

[๕๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย ... อุปกจินทรีย.

[๕๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่าสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ เป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ สุนทรีย ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๕๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกจินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนา

เกิดขึ้น ภิกษุ นั้นไม่สบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ ทุกขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๕๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุ นั้นสบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราสบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โสมนัสสินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๕๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุ ไม่สบายใจ ก็รู้ชัดว่า เราไม่สบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โทมนัสสินทรีย์ที่อาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๕๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุpekขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุ นั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่า เรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุpekขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ ๒ อันเสียดสีกันจึงเกิดความร้อน เกิดไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั้นเองให้ออกจากกันเสีย ความร้อนที่เกิดเพราะความเสียดสี ย่อมดับสงบไป ฉนใด สุนทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุ นั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่า เราสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะ คือ สุนทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไปสงบไป ทุกขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัส-
*สินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อุpekขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุ นั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่า เรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุpekขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ฉนนัน เหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

อุปปฏิสุตร

อินทรีย์ ๕ มีนิมิตเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่ง

[๕๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกขินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ สุนทรีย์ ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ อุpekขินทรีย์ ๑.

[๕๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ทุกขินทรีย์เกิดขึ้น เขอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ทุกขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ

ทุกขินทรีย์นั้นมียนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า ทุกขินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดทุกขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งทุกขินทรีย์ ความดับแห่งทุกขินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นลำดับโดยไม่เหลือแห่งทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม เข้าปฐมนาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวทีกอยู่ ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งทุกขินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๕๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว โทมนัสสินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า โทมนัสสินทรีย์เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และโทมนัสสินทรีย์นั้นมียนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า โทมนัสสินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโทมนัสสินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโทมนัสสินทรีย์ ความดับแห่งโทมนัสสินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นลำดับโดยไม่เหลือแห่งโทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าทุติยฌาน อันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ โทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโทมนัสสินทรีย์และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีความเด็ดเดี่ยว สุขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า สุขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และสุขินทรีย์นั้นมียนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า สุขินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดสุขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งสุขินทรีย์ ความดับแห่งสุขินทรีย์ และข้อปฏิบัติที่ดับโดยไม่เหลือแห่งสุขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็สุขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข สุขินทรีย์เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งสุขินทรีย์และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๕๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว โสมนัสสินทรีย์เกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า โสมนัสสินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และโสมนัสสินทรีย์นั้นมียนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า โสมนัสสินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโสมนัสสินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโสมนัสสินทรีย์ ความดับแห่งโสมนัสสินทรีย์

และข้อปฏิบัติเป็นลำดับโดยไม่เหลือแห่งโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข และละทุกข์ละสุขและดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ โสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโสมนัสสินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๔๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว อุpekขิณทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า อุpekขิณทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และอุpekขิณทรีย์นั้นมีนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุমানเอาว่า อุpekขิณทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีพื้นฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดอุpekขิณทรีย์ เหตุเกิดแห่งอุpekขิณทรีย์ ความดับแห่งอุpekขิณทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นลำดับโดยไม่เหลือแห่งอุpekขิณทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็อุpekขิณทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะโดยประการทั้งปวงแล้ว เข้าสัญญาเวทิตนโรชอยู่ อุpekขิณทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งอุpekขิณทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุชินทริยวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุททกสูตร	๒. โสตาปันนสูตร
๓. อรหันตสูตร	๔. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๖. วิภังคสูตรที่ ๑
๗. วิภังคสูตรที่ ๒	๘. วิภังคสูตรที่ ๓
๙. อรหันตสูตร	๑๐. อุปปฏิกสูตร.

ขราวรรคที่ ๕

ขราสูตร

ว่าด้วยความแก่

[๔๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาณมการมารดาในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เสด็จในเวลานั้นแล้วประทับนั่งฉินพระปฤษฎางค์ผิงแดดในที่ซึ่งแสงแดดส่องมาจากทิศประจิมอยู่ ครั้งนั้น ท่านพระ-
*อนนทเข้าไปด้วยเท้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว บิบนวดพระกาย

ของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลว่า

[๕๖๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานี้พระฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระสรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว พระกายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทรีย คือ พระจักขุ พระโสตะ พระฆานะ พระชีวหา พระกาย ก็ปรากฏอยู่.

[๕๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ชราธรรมย่อมมีในความเป็นหนุ่มสาว พยาธิธรรมย่อมมีในความไม่มีโรค มรณธรรมย่อมมีในชีวิต ผิพรรณไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน สรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว กายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนแห่งอินทรีย คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย ก็ปรากฏอยู่.

[๕๖๕] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิพรรณ
ทรามไป รูปอันน่าพึงใจก็คงถูกความแก่ย่ำยิอยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่
ได้ร้อยปี (ผู้นั้นก็ไม่พ้นความตายไปได้) สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้อง-
หน้า ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไรๆ ย่อมย่ำยีทั้งหมดทีเดียว.

จบ สูตรที่ ๑

อุณณภพราหฺมณสูตร

อินทรีย ๕ มีอารมณ์ต่างกัน

[๕๖๖] สาวตถิณิทาน. ครั้นนั้น อุณณภพราหฺมณเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๕๖๗] ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรีย ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย ๑ โสตินทรีย ๑ ฆานินทรีย ๑ ชิวหินทรีย ๑ กายินทรีย ๑ อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรีย ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และอะไรย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย ๕ ประการนี้?

[๕๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหฺมณ อินทรีย ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย ๑ โสตินทรีย ๑ ฆานินทรีย ๑ ชิวหินทรีย ๑ กายินทรีย ๑ ใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรีย ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และใจย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย ๕ ประการนี้.

[๕๖๙] อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจเล่า?

พ. ดูกรพราหฺมณ สติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจ.

[๕๗๐] อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก่ออะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติเล่า?

พ. ดูกรพราหมณ์ วิมุติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติ.

[๕๗๑] อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก่ออะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติเล่า?

พ. ดูกรพราหมณ์ นิพพานเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติ.

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก่ออะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งนิพพาน.

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านล่วงเลยปัญหาไปเสียแล้ว ไม่อาจถือเอาที่สุด แห่งปัญหาได้
ด้วยว่าพรหมจรรย์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพาน
เป็นที่สุด.

[๕๗๒] ครั้งนั้น อุณณาภพราหมณ์ขึ้นชมอนุโมทนาพระภคิตของพระผู้มีพระภาค ลูก
จากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

[๕๗๓] ครั้นอุณณาภพราหมณ์หลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ-
*ทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๕๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรือนยอดหรือศาลาด้ายเรือนยอด มีหน้าต่างในทิศเหนือ
หรือทิศตะวันออก เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นไป แสงส่องเข้าไปทางหน้าต่าง ตั้งอยู่ที่ฝาด้านไหน? ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ตั้งอยู่ที่ฝาด้านตะวันตก พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาในพระตถาคตของอุณณาภพราหมณ์
มันคงแล้ว มีรากเกิดแล้ว ตั้งอยู่มันแล้ว อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ
ในโลกจะพึงชักนำไปไม่ได้ ถ้าอุณณาภพราหมณ์ พึงทำกาละในสมัยนี้ไซ้ ย่อมไม่มีสังโยชนซึ่ง
เป็นเครื่องประกอบให้อุณณาภพราหมณ์ต้องมายังโลกนี้อีก.

จบ สูตรที่ ๒

สาเกตสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ พละ ๕

[๕๗๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมิกทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่
อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่หรือหนอ?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานวโรกาส ขอเนื้อ
ความแห่งภคิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้วจักทรงจำไว้.

[๕๗๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕
อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่ ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัย
แล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ เป็นไฉน?

[๕๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็น

สัทธาพะ ละงั้นเป็นสัทธาทรีย์ ละงิดเป็นวิริยาทรีย์ ละงั้นเป็นวิริยาพะ ละงิดเป็นวิริยาพะ
ละงั้นเป็นวิริยาทรีย์ ละงิดเป็นสติทรีย์ ละงั้นเป็นสติพะ ละงิดเป็นสติพะ ละงั้นเป็น
สติทรีย์ ละงิดเป็นสมาธิทรีย์ ละงั้นเป็นสมาธิพะ ละงิดเป็นสมาธิพะ ละงั้นเป็นสมาธิทรีย์
ละงิดเป็นปัญญาทรีย์ ละงั้นเป็นปัญญาพะ ละงิดเป็นปัญญาพะ ละงั้นเป็นปัญญาทรีย์.

[๔๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำ ซึ่งไหลไปทางทิศตะวันออก หลัง
ไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ ปริยายที่กระแสน้ำแห่ง
แม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำมีอยู่ หนึ่ง ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น
อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสน้ำมีอยู่.

[๔๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความ
นับว่ากระแสน้ำเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านตะวันออกและในที่สุดด้านตะวันตกแห่งเกาะนั้น
ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำ.

[๔๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่ง
ความนับว่าสองกระแสน้ำเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านเหนือ และในที่สุดด้านใต้แห่งเกาะนั้น
ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่า สองกระแสน้ำ.

[๔๘๑] ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ละงิดเป็นสัทธาทรีย์ ละงั้นเป็นสัทธาพะ
ละงิดเป็นสัทธาพะ ละงั้นเป็นสัทธาทรีย์ ละงิดเป็นวิริยาทรีย์ ละงั้นเป็นวิริยาพะ ละงิด
เป็นวิริยาพะ ละงั้นเป็นวิริยาทรีย์ ละงิดเป็นสติทรีย์ ละงั้นเป็นสติพะ ละงิดเป็นสติพะ
ละงั้นเป็นสติทรีย์ ละงิดเป็นสมาธิทรีย์ ละงั้นเป็นสมาธิพะ ละงิดเป็นสมาธิพะ ละงั้น
เป็นสมาธิทรีย์ ละงิดเป็นปัญญาทรีย์ ละงั้นเป็นปัญญาพะ ละงิดเป็นปัญญาพะ ละงั้น
เป็นปัญญาทรีย์.

[๔๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

ปุพพโกฏฐกสูตร

พระสารีบุตรไม่เชื่อพระพุทธเจ้า

[๔๘๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพโกฏฐกะ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น
แล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้ว ตรัสว่า

[๔๘๔] ดูกรสารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัทธาทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยาทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์
ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็น
ที่สุด.

[๕๘๕] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่ถึงความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนฺนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนฺนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด ก็แลอมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนฺนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนฺนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด.

[๕๘๖] พ. ดิเสฯ สารีบุตร ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้น พึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนฺนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด ก็แลอมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนฺนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๔

ปุพพารามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญฺณินทรีย์เป็นใหญ่

[๕๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาณมการมารดา ในปุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณา ย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๕๘๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่ง อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณา ย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี อินทรีย์อย่างหนึ่งเป็นไฉน? คือปัญฺณินทรีย์.

[๔๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ อันไปตามปัญญาของพระ-
*อริยสาวกผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

[๔๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่งนี้แล อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

ปุพพารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๒

[๔๘๗] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์
หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
ฯลฯ

[๔๘๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการ อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๔๘๙] อินทรีย์ ๒ ประการเป็นไฉน? คือ ปัญญาอันเป็นอริยะ ๑ วิมุติอันเป็น
อริยะ ๑ ก็ปัญญาอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็นปัญญินทรีย์ วิมุติอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็น
สมาชินทรีย์.

[๔๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

ปุพพารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๔๙๑] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์
หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๔๙๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการ อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๔๙๓] อินทรีย์ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาชินทรีย์ ๑

ปัญญินทรีย์ ๑.

[๕๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๗

บุพพารามสูตรที่ ๔

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๕๕๕] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ ความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์ หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๐๐๐] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๑] อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธิินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑.

[๑๐๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘

ปิณโฑลภารทวาชสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๓

[๑๐๐๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกธัมพี ก็สมัยนั้น ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ ได้พยากรณ์หรือหัตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๔] ครั้งนั้น ภิกษุมารูปร เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระ- *ผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะพยากรณ์หรือหัตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ เห็นอำนาจประโยชน์ อะไรหนอ จึงพยากรณ์หรือหัตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๓ ประการ

อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโฑถาวรทวาจะ จึงพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัด
ว่า ชาตีสันแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๓] อินทรี ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สตินทรี ๑ สมานทรี ๑ ปัญญินทรี ๑.

[๑๐๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๓ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโฑถาวรทวาจะจึงพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว ...
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรี ๓ ประการนี้ มีอะไรเป็นที่สุด มีความสันเป็น
ที่สุด มีความสันแห่งอะไรเป็นที่สุด มีความสันแห่งชาติ ขราและมรณะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุปิณโฑถาวรทวาจะเห็นว่า ความสันแห่งชาติ ขราและมรณะดังนี้แล จึงพยากรณ์หรือหัตผล
ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

สัทธาสูตร

ว่าด้วยศรัทธาของพระอริยสาวก

[๑๐๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะชื่ออาปนละ ในแคว้นอังคะ
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า ดูกรสารีบุตร อริยสาวก
ผู้ใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้นไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในตถาคต
หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๑๑] พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด มีศรัทธามั่น
เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต
หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถ
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็วิธีของอริยสาวกนั้น เป็นวิธีอินทรี ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติประกอบด้วยสติเป็น
เครื่องรักษาดนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำพูดแม่นยำได้.

[๑๐๑๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สติของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรี ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดมั่นวินิพพานให้
เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๑๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมานทรี ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่ตุดและเบื้องตันอันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องตันที่ตุดไม่ปรากฏแก่
เหล่าสัตว์ ผู้มีอวิชชาเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความ

ดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิดคืออวิชา นั้นเป็นบทธันสงบ นั้นเป็นบทธันประณีต
คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด
ความดับ นิพพาน.

[๑๐๑๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวก
นั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้น
ตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้
ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุฉะนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๑๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ศรัทธาของอริยสาวก เป็นสัทธินทรีย์ ดังนี้แล.

[๑๐๑๗] พ. ดีละๆ สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสในตถาคต
อริยสาวกนั้นไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยัง
กุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๘] ดูกรสารีบุตร กิวิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่อง
รักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดแม่นยำได้.

[๑๐๑๙] ดูกรสารีบุตร กัสติขของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มี
ศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดมั่นนิพพานให้เป็น
อารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๒๐] ดูกรสารีบุตร ก็สมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธิินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัด
อย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์
ผู้มีอวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่าไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับ
ด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิด คืออวิชา นั้นเป็นบทธันสงบ นั้นเป็นบทธันประณีต
คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด
ความดับ นิพพาน.

[๑๐๒๑] ดูกรสารีบุตร ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล
พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว
รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้ว
นั่นเอง เหตุฉะนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๒๒] ดูกรสารีบุตร สิ่งใดเป็นศรัทธาของอริยสาวกนั้น สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์
ของอริยสาวกนั้น ดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ขราวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขราสุตร	๒. อุณณภพราหมณสูตร
๓. สาเกตสูตร	๔. ปุพพโกฏฐกสูตร
๕. ปุพพารามสูตรที่ ๑	๖. ปุพพารามสูตรที่ ๒
๗. ปุพพารามสูตรที่ ๓	๘. ปุพพารามสูตรที่ ๔
๙. ปิณโทลภาทวาชสูตร	๑๐. สัทธาสูตร

สูตรชาตวรรคที่ ๖

โกสลสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกสลพราหมณคาม ในแคว้นโกสล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า.

[๑๐๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัตว์มนุษย์ โลกกล่าวว่าเป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีมือ มีความกล้า ฉลาด บรรดาโพธิปักขิยธรรมทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ วิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธิินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัตว์มนุษย์ โลกกล่าวว่าเป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีมือ มีความกล้า ฉลาด บรรดาโพธิปักขิยธรรมทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

มัลลสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๑๐๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลล ชื่ออุรุเวลกัปปะ ในแคว้นมัลล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๑๐๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กौरยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใดอริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ก็ตั้ง

ลงมัน.

[๑๐๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนยอด เมื่อเขายังไม่ได้ยกยอดขึ้น เพียงใด กลอนเรือนก็ยังไม่ชื่อว่า ตั้งอยู่มั่นคง เพียงนั้น เมื่อใด เขายกยอดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น กลอนเรือนจึงเรียกว่า ตั้งอยู่มั่นคง ฉะนั้น อริยญาณ ยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ก็ตั้งลงมั่น ฉะนั้นเหมือนกัน อินทรีย์ ๔ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑.

[๑๐๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ อันไปตามปัญญาของอริยสาวก ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะและพระอเสขะ

[๑๐๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฉมสภาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระอเสขะ มีอยู่หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน.

[๑๐๓๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระอเสขะมีอยู่.

[๑๐๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ เป็นไฉน? ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยาย แม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกจากศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ? พระเสขะนั้นย่อมรู้ชัด อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกจากศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้มีพระภาค ไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๕ นั้น มีสิ่งใดเป็นคฤ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด ภิกษุผู้เป็นเสขะยังไม่

ถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม่นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสาะจะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสกขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสาะ.

[๑๐๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสาะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสกขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสาะ เป็นไฉน? ภิกษุผู้เป็นเสาะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๕ คือ สัทชนทรีย์ ... ปัญฺชนทรีย์ อินทรีย์ ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด อริยสาวกผู้เป็นเสาะถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม่นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสาะอาศัย และตั้งอยู่ในเสกขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสาะ.

[๑๐๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสาะย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๖ คือ จักขุณทรีย์ ๑ โสณินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายยินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ อริยสาวกผู้เป็นเสาะย่อมรู้ชัดว่า อินทรีย์ ๖ เหล่านี้ จักดับไปหมดสิ้นโดยประการทั้งปวง ไม่มีเหลือ และอินทรีย์ ๖ เหล่าอื่น จักไม่เกิดขึ้นในภพไหนๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม่นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสาะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสกขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระเสาะ.

จบ สูตรที่ ๓

ปทสูตร

บทธรรมที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้

[๑๐๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินชนิดใดชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญฺชนทรีย์ เรากล่าวว่าเป็นยอดแห่งบทธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทแห่งธรรมทั้งหลายเป็นไฉน ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้? ได้แก่บทแห่งธรรม คือ สัทชนทรีย์ ... วิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธิินทรีย์ ... ปัญฺชนทรีย์ ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

จบ สูตรที่ ๔

สารสูตร

ปัญฺชนทรีย์เป็นยอดแห่งบทธรรม

[๑๐๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญฺชนทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดของบทแห่งธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่ณชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลก

กล่าวว่า เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โศภิตกยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณทริยํ เรา
กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโศภิตกยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โศภิตกยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทริยํ ...
วิริยินทริยํ ... สตินทริยํ ... สมานินทริยํ ... ปัญฺณทริยํ เป็นโศภิตกยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้.

[๑๐๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่า
เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โศภิตกยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณทริยํ เรากล่าวว่า
เป็นยอดแห่งโศภิตกยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

ปติฏฐิตสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเอก

[๑๐๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริยํ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอกเจริญแล้ว
เจริญดีแล้ว ธรรมอันเอกเป็นไฉน? คือความไม่ประมาท.

[๑๐๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่ประมาทเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
รักษาคิไตฺในอาสวะและธรรมที่มีอาสวะ เมื่อเธอรักษาคิไตฺในอาสวะ และธรรมที่มีอาสวะ
สัทธินทริยํ วิริยินทริยํ สตินทริยํ สมานินทริยํ แม้ปัญฺณทริยํ ก็ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๑๐๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริยํ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอกเจริญแล้ว
เจริญดีแล้ว แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

พรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

[๑๐๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่าง:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ฌวณิมุขปาณินโครธ แทบฝั่ง
แม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ทรงเกิดความ
ปริวิตกแห่งพระหฤทัยอย่างนี้ว่า อินทริยํ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ
มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด อินทริยํ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทริยํ ที่เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญฺณทริยํ
ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
อินทริยํ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า
มีอมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๔๘] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยด้วยใจแล้ว
จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียด
แขนที่คู้ หรืออุ้งแขนที่เหยียด ฉะนั้น.

[๑๐๔๘] ครั้งนั้น ท้าวสัทัมบดีพรหม กระทำฝ่าห่มเฉียงป่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี
ไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต
ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อินทรีย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็น
เบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำมากแล้ว
ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์ได้ประพาศพิพรหมจรรย์
ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ แม้ในเวลานั้น เขารู้จักพระองค์อย่างนี้ว่า
สหากิกขุ เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ข้าพระองค์จึงคลายกำฉันทในกามทั้งหลายเสียได้ เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติพรหมโลก แม้ใน
พรหมโลกนั้น เขาก็รู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท้าวสัทัมบดีพรหมฯ.

[๑๐๕๑] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าพระองค์รู้ ข้าพระองค์เห็น ข้อที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๗

สุกรขาตสูตร

ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

[๑๐๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ ใกล้
พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระองค์ตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรแล้วตรัสถามว่า ดูกรสารีบุตร
ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงประพาศนอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือใน
ศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๓] ท่านสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณา เห็นธรรม
เป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพาศนอบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคต หรือในศาสนา
ของพระตถาคต.

[๑๐๕๔] พ. อุคละฯ สารีบุตร ภิกษุผู้พิจารณา เห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ
อันยอดเยี่ยม จึงประพาศนอบน้อม ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต

[๑๐๕๕] ดูกรสารีบุตร ก็ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยม ที่ภิกษุพิจารณา
เห็นอยู่ จึงประพาศนอบน้อมอย่างยิ่ง ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคตนั้น เป็นไฉน?

[๑๐๕๖] สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณาในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์
อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ย่อมเจริญวิริยอินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธิินทรีย์ ...
ปัญฺณินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเป็นแดนเกษม
จากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ จึงประพาศนอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต

หรือในศาสนาของพระตลาคค

[๑๐๕๗] พ. อุกละๆ สารีบุตร ชรรเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยมนี้แล
ที่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอยู่ จึงประพุดนอบน้อมอย่างยิ่งในตลาคค หรือในศาสนาของตลาคค.

[๑๐๕๘] ดูกรสารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่ง ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพุดในตลาคค
หรือในศาสนาของตลาคค เป็นไฉน?

[๑๐๕๙] สว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณาในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ในสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
การนอบน้อมอย่างยิ่งแล ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพุดในพระตลาคค หรือในศาสนาของตลาคค.

[๑๐๖๐] พ. อุกละๆ สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่งนี้แล ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพุด
ในตลาคค หรือในศาสนาของตลาคค.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

อินทรี ๕ ไม่เกิดนอกพุทธกาล

[๑๐๖๑] สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตลาคคอรหันตสัมมาสัม-
*พุทธเจ้าหาเกิดไม่ อินทรี ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ... ปัญญินทรี ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อินทรี ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอก
จากความอุบัติแห่งพระตลาคคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหาเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๙

อุปาทสูตรที่ ๒

อินทรี ๕ ไม่เกิดนอกวินัยพระสุคต

[๑๐๖๒] สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่ อินทรี ๕
เป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ... ปัญญินทรี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สูตรชาตวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกศลสูตร	๒. มัลลสูตร
๓. เสขสูตร	๔. ปทสูตร
๕. สารสูตร	๖. ปติฏฐิตสูตร
๗. พรหมสูตร	๘. สูตรชาตสูตร

๑๐. อุปาทาสูত্রที่ ๒.

๑๖๖๗) ดุกรภิกขุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อรรถาณะ เพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรี ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ๓๑ ปณณทรี ๒ ดุกรภิกขุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้แล

อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อ
กำหนดรู้อัตถะนะ เพื่อความสิ้นอาสวะ.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอินทรีย์ ๕ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๐๖๘] ดูกุรณิกุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ
สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกุรณิกุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕
เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง
คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญอินทรีย์ ๕ ได้านิสงส์ ๗ ประการ

[๑๐๖๙] ดูกุรณิกุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ
สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกุรณิกุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕
เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ได้ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗
ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน
จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ ที่นั้นจะได้เป็น
พระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขาร-
*ปรินิพพายี ผู้อุทซังโสโตกนิภุคคามิ ๑ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป ดูกุรณิกุ
ทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวัง
ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

รูกขสูตรที่ ๑

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๐] ดูกุรณิกุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว้าโลกกล่าว
ว่าเป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิต
กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๑] ดูกุรณิกุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๒] ดูกุรณิกุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว้าโลกกล่าว
ว่าเป็นยอดแห่งต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้น

เหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๗

รูกขสูตรที่ ๒

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๒

[๑๐๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นปาริฉัตตะะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นปาริฉัตตะะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๘

รูกขสูตรที่ ๓

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๓

[๑๐๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาณลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาณลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านี้ แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๙

รูกขสูตรที่ ๔

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นโกฏฐิมพลี

(ไม้จ้าวป่า) โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โทธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทริยํ บัณฺฑิตกถาว่า เป็นยอดแห่งโทธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทริยํ เป็น โทธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญฺณินทริยํ เป็นโทธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุทชนดิโคชนิดหนึ่ง ต้นโกฏลิมพลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โทธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทริยํ บัณฺฑิตกถาว่า เป็นยอดแห่งโทธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้น เหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โทธิปักขิยวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สลฺยโณชนาสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. ปริญญาสูตร	๔. อาสวักขยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. รุกขสูตรที่ ๑	๘. รุกขสูตรที่ ๒
๙. รุกขสูตรที่ ๓	๑๐. รุกขสูตรที่ ๔.

คังคาทิเปยยาเลที่ ๘

อานิสงส์แห่งการเจริญอินทริย ๕

[๑๐๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน ぱไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอินทริย ๕ กระทำให้มาก ซึ่งอินทริย ๕ ย่อมเป็นผู้นุ่ม ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทริย ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทริย ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทริยํ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยอินทริย ... สตินทริยํ ... สมาธิทริยํ ... ปัญฺณินทริยํ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทริย ๕ กระทำ ให้มากซึ่งอินทริย ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๐๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชนอันเป็น ส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทฺธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล (อินทรีย์ที่อาศัยวิเวกเป็นต้น พึงขยายความออกไปเหมือนมรรคสังยุต)

[๑๐๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังลงสู่ทิศปรายจีน บ่า ไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใดใด ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนม้ไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนม้ไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนม้ไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

[๑๐๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๐๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล (อินทรีย์สังยุตมีส่วนเหมือนในมรรคสังยุต)

จบ อินทรีย์สังยุต

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ศัลยสูตร ๒. อนุสยสูตร ๓. อัฏฐานสูตร ๔. อาสวกายสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑ ๖. ผลสูตรที่ ๒ ๗. สัตตานิสังสสูตร ๘. รุกขสูตรที่ ๑ ๙. รุกขสูตรที่ ๒
๑๐. รุกขสูตรที่ ๓ ๑๑. รุกขสูตรที่ ๔.

จบ อินทริยสังยุต

๕. สัมมปปธานสังยุต

ว่าด้วยสัมมปปธาน ๔

[๑๐๕๐] สาวัตถินิทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้ สัมมปปธาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๐๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อน้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใดใด ภิกษุเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มาก ซึ่งสัม-
*มปปธาน ๔ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

ปาจีนนินนสูตร ๖ สูตร สมุททนินนสูตร ๖ สูตร ๒ อย่าง เหล่านี้

อย่างละ ๖ สูตร รวมเป็น ๑๒ สูตร เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าวรรค (พึง

ขยายความคังคาเปยยาแลแห่งสัมมปปธานสังยุต ด้วยสามารถสัมมปปธาน)

จบ วรรคที่ ๑

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. ภูมสูตร ๔. มุลสูตร ๕. สารสูตร

๖. วัสถสิกสูตร ๗. ราชสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สุริยสูตร ๑๐. วัถตสูตร

(พึงขยายความอัปมาทวรรคด้วยสามารถสัมมปปธาน)

จบ วรรคที่ ๒

[๑๐๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้อย่างนั้น แม่น้ำใดใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มาก

ซึ่งสัมมปธาน ๔ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปธาน ๔ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปธาน ๔ อย่างนี้แล (พึงขยายความพลกรณีวรรค ด้วยสามารถสัมมปธานอย่างนี้).

จบ วรรคที่ ๓

[๑๐๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้ สัมมปธาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชนเป็นส่วน เบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล สัมมปธาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(พึงขยายความออกไป เหมือนอสทวรรค)

จบ สัมมปธานสังยุต

๖. พลสังยุต

ว่าด้วยพละ ๕

[๑๐๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธาพละ ๑ วิริยพละ ๑ สติพละ ๑ สมาธิพละ ๑ ปัญญาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการ นี้แล.

[๑๑๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยพละ ... สติพละ ... สมาธิพละ ... ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ ... วิริยพละ ... สติพละ ... สมาธิพละ ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ... ย่อมเจริญปัญญาพละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๑๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็น

ส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน เหล่านี้แล.

[๑๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด
มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ... ย่อมเจริญปัญญาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด พละ ๕ เหล่านี้แล อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

จบ พลสังยุต

๗. อิทธิปาตสังยุต

ปาวาลวรรคที่ ๑

อปารสูตร

อิทธิบาท ๔

[๑๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไผ่ฝั่ง อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท
อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธาน-
*สังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย
วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไผ่ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๑

วิริยสูตร

ผู้ปรารภอิทธิบาทชื่อว่าปรารภอริยมรรค

[๑๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่า
นั้นก็ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปรารภแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ
และปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร อิทธิบาท ๔ เหล่านี้
อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคที่
ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

อริยสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความสิ้นทุกข์

[๑๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสัจจาร ... วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปรานสัจจาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

นิพพุตสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความหน่าย

[๑๑๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อความสงบ เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสัจจาร ... วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปราน-
*สัจจาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว ... เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๔

ปเทสสูตร

ฤทธิ์สำเร็จได้เพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสัจจาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปรานสัจจาร.

[๑๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

เหล่านี้ ในปัจจุบัน ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยัง
ส่วนแห่งฤทธิให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

สัมมัตตสูตร

ฤทธิบริบูรณ์ได้เพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านี้ ในอดีตกาล ยัง
ฤทธิให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังฤทธิให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านี้ ในอนาคตกาล
จักยังฤทธิให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังฤทธิให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านี้ ในปัจจุบัน ย่อม
ยังฤทธิให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังฤทธิให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท
ประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านี้ ในอดีตกาล ยัง
ฤทธิให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังฤทธิให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะ
เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านี้ ใน
อนาคตกาล จักยังฤทธิให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังฤทธิให้สำเร็จ
บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ ในปัจจุบัน ย่อมยังฤทธิให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังฤทธิ
ให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตร

ได้เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติเพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเหล่านี้ ในอดีตกาล กระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ ภิกษุเหล่าใดเหล่านี้ ในอนาคตกาล จักทำให้แจ้งซึ่งเจโต
วิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ กระทำ
ให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ ภิกษุเหล่าใดเหล่านี้ ในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ

ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย สิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ กระทำให้มาก
ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิ-
*บาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ...
จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล กระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักทำให้แจ้ง
ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

พุทธสูตร

เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประ-
*กอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เขาจึงเรียกตลาคตาว่า
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๘

ญาณสูตร

พระพุทธเจ้าเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้นั่นแล อันเราควรเจริญ ...

อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและประธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและประธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมงฺสาสมาธิและประธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมงฺสาสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมงฺสาสมาธิและประธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

เจติยสูตร

การเจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้อายุยืน

[๑๑๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี
ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงรุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาต
ยังเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตแล้ว เวลาปัจฉิมเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว
ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้าสีทนะ เราจะเข้าไปยังป่าवाल-
*เจติย์ เพื่อพักผ่อนในตอนกลางวัน ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ถือผ้าสีทนะ ตามพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์.

[๑๑๒๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจติย์ ประทับนั่งบนอาสนะที่
ท่านพระอานนท์ปูถวาย ส่วนท่านพระอานนท์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์
อุเทนเจติย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ โคตมกเจติย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ สัตตัมพเจติย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์
พหุปัตตกเจติย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ สารันทเจติย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ อิทธิบาท ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่ง
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว
สังสมแล้ว ประรภคิแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่ง หรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง
ดูกรอานนท์ อิทธิบาท ๔ อันตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน
กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สังสมแล้ว ประรภคิแล้ว ตถาคตนั่น เมื่อจำนงอยู่
พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง.

[๑๑๒๕] แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอฬาสันโอฬาร
อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มิอาจรู้ทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง เพื่อ
ประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เมื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

[๑๑๒๖] แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกร
อานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์ ... ตลาคตนัน เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกิน
กว่ากัลป์หนึ่ง.

[๑๑๒๗] แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอฬาสันโอฬาร
อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มิอาจรู้ทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาค ... เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

[๑๑๒๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า เธอจงไปเกิด อานนท์
เธอรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจาก
อาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้ว ไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่งในที่ไม่ไกล.

[๑๑๒๙] ครั้งนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็น
เวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรมารผู้มีบาป
ภิกษุสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก้อ้วล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรง
ธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์
ตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดง
ธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขู่ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยัง
ไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาค
เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก้อ้วล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควร
แก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ
แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขู่ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น
ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงปรินิพพานในบัดนี้เถิด
ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า ดูกรมารผู้
มีบาป ภิกษุณีสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ... ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุณีผู้เป็น
สาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ... แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขู่ปรับปวาทที่บัง-
*เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงปรินิพพานใน
บัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงทรงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า ดูกรมารผู้

มีบาป อุบาท ๗๗ อุบาทกาสาวิกาของเราจักยังไม่เจียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก้ตัวกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ ย่ำยีไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับปราทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสัทธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาทกาสาวิกา ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เจียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก้ตัวกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับ ปราทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสัทธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจง ปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของ พระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า ดูกรมาร ผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรา จักยังไม่สมบูรณ์ แพร่หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มั่นคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคสมบูรณ์แล้ว แพร่หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มั่นคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานใน บัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๓] เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ดูกรมารผู้มี บาป ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด การปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีในไม่ช้า แต่นี้ล่วงไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน.

[๑๑๓๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงปลงอายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ และเกิด ขนพองสยองเกล้าน่าสพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น.

[๑๑๓๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระอุทาน นี้ในเวลานั้น ความว่า

มุนี เมื่อเทียบเคียงนิพพานและภพ ได้ปลงเสียแล้วซึ่ง
ธรรมอันปรุงแต่งภพ ยินดีแล้วในภายใน มีจิตตั้งมั่นแล้ว
ได้ทำลายแล้วซึ่งขันธ์ คือกิเลสอันเกิดในตนเปรียบดังเกาะ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาวาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปารสูตร ๒. วิรัตนสูตร ๓. อริยสูตร ๔. นิพพุตสูตร
๕. ปเทสสูตร ๖. สัมมัตตสูตร ๗. ภิกขุสูตร ๘. พุทธสูตร
๙. ญาณสูตร ๑๐. เจติยสูตร

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

ปุพพสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๓๖] พระนครสาวิตตี. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่
ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรหนอ เป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ของการเจริญอิทธิบาท.

[๑๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
อิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่าฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป
ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้อง
หลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันท
นั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด
กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เรามีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรม
จิตใจให้สว่างอยู่.

[๑๑๓๘] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า
วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้
สว่างอยู่.

[๑๑๓๙] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า
จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๔๐] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้
ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไป
ภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันท
นั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด
เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เรามี
ใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๔๑] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้
หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้
หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดิน
เหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้
ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไป

ตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๔๒] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งอยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตธาตุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์.

[๑๑๔๓] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมรรคต ก็รู้ว่า จิตเป็นมรรคต หรือจิตไม่เป็นมรรคต ก็รู้ว่า จิตไม่เป็นมรรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น.

[๑๑๔๔] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้ เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพนั้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพนั้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

[๑๑๔๕] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด ซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

[๑๑๔๖] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑

มหัศจรรย์สูตร

อานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาท

[๑๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญ กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หลุดไปในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หลุดไปในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาทกับปธานสังขาร

[๑๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยฉันทะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราบความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งขึ้นไปเพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทะนี้ด้วย ฉันทสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาท

ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ เขายังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยะนี้ด้วย วิริยสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ เขายังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร จิตนี้ด้วย จิตตสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร.

[๑๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ เขายังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่งขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิมังสานี้ด้วย วิมังสาสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

จบ สูตรที่ ๓

โมคคัลลานสูตร

พระโมคคัลลานแสดงอุทธี

[๑๑๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิกคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมารูป ที่อยู่ภายใต้ปราสาทของมิกคารมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พูดจาอ้อฉาว ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะลี้ก ไม่สำรวมอินทรี.

[๑๑๕๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า ดูกรโมคคัลลานะ สพรหมจารีเหล่านี้ ที่อาศัยอยู่ภายใต้ปราสาทของมิกคารมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พูดจาอ้อฉาว ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะลี้ก ไม่สำรวมอินทรี ไปเถิด โมคคัลลานะ เธอจงยังภิกษุเหล่านั้นให้สังเวช ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว แสดงอิทธิบาทสังขาร ให้ปราสาทของมิกคารมารดาสะท้อนสะท้อนหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่มือ.

[๑๑๕๖] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว พูตกันว่า น้าอัศจรรยंहนอท่าน ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิกคารมารดา นี้ ก็มีรากลึกลงไปถึงใต้แล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละเมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรสักอย่าง

หนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะท้อนสะท้อนหวั่นไหว.

[๑๑๕๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังที่ซึ่งภิกษุเหล่านั้นยืนอยู่แล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง
เพราะเหตุอะไร? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอัสจรรย์ไม่เคยมีมาแล้ว
ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิกคารมารดา นี้ ก็มีรากเล็ก ผังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละ
เมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะท้อนสะท้อนหวั่นไหว.

[๑๑๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะ ประสงค์จะ
ให้เธอทั้งหลายสังเวช จึงทำปราสาทของมิกคารมารดา ให้สะท้อนสะท้อนหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่-
*เท้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก
อย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญธรรมเหล่าไหน เพราะได้กระทำให้มากซึ่งธรรม
เหล่าไหน?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่ง
ภายินนี้ จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังแล้ว จักทรงจำไว้.

[๑๑๕๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟังเถิด ภิกษุโมคคัลลานะ
มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔
เป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริย-
*สมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อน
เกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความ
สำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด
เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
ภิกษุโมคคัลลานะย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
ภิกษุโมคคัลลานะย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

พรหมณสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติเพื่อละฉันทะ

[๑๑๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอาณนทอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้นนั้น อุณณา-
*พราหมณ์เข้าไปหาท่านพระอาณนทถึงที่อยู่ได้ปราศรัยกับท่านพระอาณนท ครั้นผ่านการปราศรัย
พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอาณนทว่า

[๑๖๖๓] ดูกรท่านอาณนท ท่านประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคตม เพื่อประโยชน์
อะไร? ท่านพระอาณนทตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เราประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละ
ฉันทะ.

[๑๖๖๔] อุณ. ดูกรท่านอาณนท ก็มรรคา ปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น มีอยู่หรือ?

อา. มีอยู่ พราหมณ์.

[๑๖๖๕] อุณ. ดูกรท่านอาณนท ก็มรรคาเป็นไฉน ปฏิปทาเป็นไฉน?

อา. ดูกรพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอุทฺธิบาท อันประกอบด้วยฉันท-
*สมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอุทฺธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิ
และปธานสังขาร นี้แลเป็นมรรคา เป็นปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น.

[๑๖๖๖] อุณ. ดูกรท่านอาณนท เมื่อเป็นเช่นนั้น ฉันทะนั้นยังมิใช่ไม่มี
บุคคลจักละฉันทะด้วยฉันทะนั้นเอง ข้อนี้มีฐานะที่มิได้.

อา. ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจะย้อนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านเห็นควรอย่างไร
พึงแก้อย่างนั้นเถิด.

[๑๖๖๗] ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ในเบื้องต้นท่านได้มี
ความพอใจว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่
หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความเพียรว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว
ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความคิดว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความ
คิดที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้ไตรตรองพิจารณาว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว
ความไตรตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๑๖๖๘] อา. ดูกรพราหมณ์ อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตจีณาสพ
อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนถึงแล้วโดย
ลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น ในเบื้องต้นก็มี
ความพอใจเพื่อบรรลुरुหัต เมื่อบรรลुरुหัต ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไป ในเบื้องต้นก็มี

ความเพียรเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็จะจับไป ในเบื้องต้นก็มี
ความคิดเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็จะจับไป ในเบื้องต้นก็มีความ
ไตรตรองพิจารณาเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลแล้ว ความไตรตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็จะจับไป.

[๑๑๖๕] ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? เมื่อเป็นเช่นนั้น ความ
พอใจนั้นยังมีอยู่หรือไม่?

อุ. ข้าแต่ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจก็มีอยู่โดยแท้ ไม่มีหามิได้
ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้ง
นัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ท่านประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระอานนท์จงจำ
ข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๑

ผู้มีฤทธิ์มาก เพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพ
มาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งใน
อนาคตกาล จักมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก
มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า
*หนึ่งในปัจจุบัน เป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้
มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธาน
สังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก
เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งใน
อนาคตกาล จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มี
ฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือ
พราหมณ์ทั้งหมด ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่ง
อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๒

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก
ก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำ
ให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล ... สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ...
ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลาย
อย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อม
เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก
ก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำ
ให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล ... สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคน
ก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์หลาย
อย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

อภิญาสูตร

ได้เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้งั่งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา

อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็น
ผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน
ประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
กระทำให้งั่งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

เทสนาสูตร

แสดงปฏิบัติเข้าถึงอิทธิบาทภาวนา

[๑๑๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอิทธิ อิทธิบาท อิทธิบาทภาวนา และปฏิบัติ

ที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้

๗๑๑ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่า อธิธ.

[๑๑๗๖] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี่เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๑๗๗] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี่เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๑๗๘] ก็ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ สัมมาทิฐิ ๗๑๑ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หัดหุในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลาง ค่ำฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อม เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสา ของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หัดหุในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้อง หลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบ ด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี่เรียกว่า ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๘๑] ก็ฉันทะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี่เรียกว่า ฉันทะที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๘๒] ก็ฉันทะที่หัดหุในภายในเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ นี่เรียกว่า ฉันทะที่หัดหุในภายใน.

[๑๑๘๓] ก็ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปราปรากามคุณ ๕ ในภายนอก นี่เรียกว่า ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก.

[๑๑๘๔] ภิกษุมีความสำคัญในเบื้องหลัง และเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น อย่างไร? ความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้า อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว กระทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้ว แทงตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญา ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๕] ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณากายนี้ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา เบื้องล่างแต่ปลายผมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่างๆ ว่า ในกายนี้มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ใสใหญ่ ใส่น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๖] ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และประธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิमितเหล่านี้ เขาย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและประธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิमितเหล่านั้น อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและประธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิमितเหล่านี้ เขาย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและประธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิमितเหล่านั้น ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๗] ก็ภิกษุมิจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร? อาโลกสัญญา (ความสำคัญว่าแสงสว่าง) อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมิจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่อย่างนี้แล.

[๑๑๘๘] ก็วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่าวิริยะที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๘๙] ก็วิริยะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิริยะที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๐] ก็วิริยะที่หดหู่ในภายในเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ นี้เรียกว่า วิริยะหดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๑] ก็วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? วิริยะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปราปรากามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่าวิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๙๒] ก็ภิกษุมิจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร

อาโลกสัญญา อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมิจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๕๓] ก็จิตที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า จิตที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๕๔] ก็จิตที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า จิตที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๕๕] ก็จิตที่หุดหู่ในภายในเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ สัมปยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า จิตที่หุดหู่ในภายใน.

[๑๑๕๖] ก็จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? จิตที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ประปราย กามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๕๗] ภิกษุมิจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๕๘] ก็วิมมังกาย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? วิมมังกาที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิมมังกาย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๕๙] ก็วิมังกาที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? วิมังกาที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิมังกาที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๒๐๐] ก็วิมังกาที่หุดหู่ในภายในเป็นไฉน? วิมังกาที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ สัมปยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า วิมังกาที่หุดหู่ในภายใน.

[๑๒๐๑] ก็วิมังกาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? วิมังกาที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ประปราย กามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิมังกาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๒๐๒] ภิกษุมิจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อธิธัมม ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอธิธัมม ๔ อย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอธิธัมม ๔ อย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(พึงขยายอธิบายแม้ทั้งหมดให้พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร	๒. มหัพผลสูตร
๓. จันทสูตร	๔. โมคคัลลานสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๘. อภิญาสูตร
๙. เทสนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร.

อโยคุพวรรคที่ ๓

มรรคสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๐๕] สāvātthīnān. อูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะโรหणे เป็นมรรคา เป็นปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท เรานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุณ้น้อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุณ้อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้.

[๑๒๐๖] อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก แล้วอย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๐๗] อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก แล้วอย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(แม้อภิญญาทั้งหกก็พึงขยายความออกไป)

จบ สูตรที่ ๑

อโยคุพสูตร

ว่าด้วยการแสดงฤทธิ์

[๑๒๐๘] สาวตณีนีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหม-
*โลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จแต่ใจ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันสำเร็จแต่ใจ.

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้?

พ. เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้.

[๑๒๐๙] อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จด้วยใจ และทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ เป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ ทั้งไม่เคยมีมาแล้ว.

พ. ดูกรอานนท์ พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้อัศจรรย์ และประกอบด้วยธรรมอันน่า-
*อัศจรรย์ เป็นผู้ไม่เคยมีมา และประกอบด้วยธรรมอันไม่เคยมีมา.

[๑๒๑๐] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัณฐานและลหุสัณฐานในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบาว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ.

[๑๒๑๑] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนก้อนเหล็กที่เผาไฟอยู่วันยังค่ำ ย่อมเบาว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉะนั้นใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัณฐานและลหุสัณฐานในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบาว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๒๑๒] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัณฐานและลหุสัณฐานในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายคน คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๑๓] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนปุยฝุ่นหรือปุยฝ้าย ซึ่งเป็นเชื้อธาตุที่เบา ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัณฐานและลหุสัณฐานอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

[๑๒๑๔] ดูกรอานนท์ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้

โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลาย
คนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสูตรกสูตร

ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล
ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอิทธิบาทหวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๒๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
แล ภิกษุพึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความ
ถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผลานิสงส์ ๗

[๑๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการ เป็นไฉน? คือ จะได้ชม
อรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าใน
ปัจจุบันไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ ล้นไป
จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรีนิพพายี ๑ ผู้สังขารปรีนิพพายี ๑
ผู้สังขารปรีนิพพายี ๑ ผู้อุทรังโสโตกนิภูคามี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำ
ให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปฏิปทาที่จะถึงอิทธิบาท

[๑๒๒๑] สาวตถิณีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่าอิทธิ.

[๑๒๒๓] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี่เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๔] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี่เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๒๕] ปฏิปทาที่จะถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๖

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๒๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรอานนท์ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๒๗] พ. ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๒๘] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี่เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๙] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี่เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๐] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘

นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๗

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๑] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่าอิทธิ.

[๑๒๓๓] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๓๔] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๕] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๘

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๖] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๓๗] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๓๘] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๓๙] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๔๐] ก็ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ๑๗ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๕

โมคคัลลานสูตร

สรรเสริญพระโมคคัลลานว่ามีฤทธิ์มาก

[๑๒๔๑] ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้
มีอนุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ๑๗

[๑๒๔๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอนุภาพมาก
อย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุโมค-
*คัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจัก
ไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่ห่อหุ้มในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และ
เธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลัง
ฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ...
วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกิน
ไป ๑๗ เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
โมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอนุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔
เหล่านี้.

[๑๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คน
เดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ๑๗ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

[๑๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้า
ถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

ตลาคตสูตร

พระตลาคตมีฤทธิ์มาก

[๑๒๔๕] ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ตลาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอนุภาพ
มากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๔๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ตถาคตย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประกอบเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านในภายนอก และตถาคตมีความสำคัญใน เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสา สมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประกอบเกินไป ฯลฯ ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพ มากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คน เดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

[๑๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เพราะ ได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(พึงให้อภิญญาทั้ง ๖ พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ อโยคุพพวรรคที่ ๒

รวมสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสูตร ๒. อโยคุพพสูตร ๓. ภิกขุสุตทกสูตร
๔. ผลสูตรที่ ๑ ๕. ผลสูตรที่ ๒ ๖. อานันทสูตรที่ ๑
๗. อานันทสูตรที่ ๒ ๘. ภิกขุสูตรที่ ๑ ๙. ภิกขุสูตรที่ ๒
๑๐. โมคคัลลานสูตร ๑๑. ตถาคตสูตร.

กัณฐกปิณฑาณแห่งอิทธิบาทสังยุตที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งอิทธิบาท ๔

[๑๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่าไปสู่ทิศปรายจัน แม่น้ำฉันใด ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้ร่ำรวยไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสัจจาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปรานสัจจาร ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ร่ำรวยไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

[๑๒๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปรานสัจจาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปรานสัจจาร ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เหล่านี้เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน อันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

(คังคาเปยยาเลเหมือนกับมรรคสังยุต ที่ข้าพเจ้าให้พิสดารแล้ว พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

จบ อิทธิบาทสังยุต

๘. อนุรุทธสังยุต

รโหคตวรรคที่ ๑

รโหคตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๑๒๕๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่องแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าเบื่ออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๑๒๕๔] ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะรู้ความปริวิตกในใจของท่านพระอนุรุทธะ ด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านอนุรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขียดแขนที่รู้ หรือรู้แขนที่เขียด ฉะนั้น ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านอนุรุทธะด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่า ปรารภสติปัฏฐาน ๔?

[๑๒๕๕] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิตในภายใน ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมคือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๐] ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิญญาในสิ่งที่ไม่ปฏิญญาอยู่เกิด ฯลฯ ก็ยอมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.

[๑๒๖๑] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลายในภายใน ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๒] ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิญญาในสิ่งที่ไม่ปฏิญญาอยู่เกิด ฯลฯ ก็ยอมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๑

รโหิตยวรรคที่ ๒

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๑๒๖๓] สาวตถินิทาน ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความรู้ปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่องแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่าเบื่ออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๑๒๖๔] ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ รู้ความปริวิตกในใจของท่านอนุรุทธะด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนุรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขี่ยคานที่คู้ หรือคู้แขนที่เขี่ยค จะนั้น.

[๑๒๖๕] ครั้งนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ ได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านพระอนุรุทธะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔?

[๑๒๖๖] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยอมพิจารณาเห็นภายในภายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นภายในภายในภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นภายในภายในทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๗] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาในภายในอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๘] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นจิตในจิตในภายในอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตในภายนอกอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

พึงกำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๕] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมในภายในอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๒

สุตฺตสูตร

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๖๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสุตฺต ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงไปนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๖๑] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหา-
*อภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นภายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโทมนัส
ในโลกเสียได้ เราพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เราพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เราพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสียได้
ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ
ปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เรา
จึงได้รู้ธรรมอันแล้ว โดยความเป็นธรรมแล้ว รู้ธรรมปานกลาง โดยความเป็นธรรมปานกลาง
รู้ธรรมอันประณีต โดยความเป็นธรรมอันประณีต.

จบ สูตรที่ ๓

กัณฺฐกีสฺสูตรที่ ๑

ธรรมที่พระเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๖๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมค-
*คัลลานะอยู่ ณ กัณฺฐกีวัน (ป่าไผ่มีหนาม) ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่าน
พระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านอนุรุทธะ ธรรม
เหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๖๓] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุ
ผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายในภายใน ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต ... ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสียได้

ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

กัณฐกีสสูตรที่ ๒

ธรรมที่พระอเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๗๔] สาเกตนิทาน ... ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า

ดูกรท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๗๕] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

กัณฐกีสสูตรที่ ๓

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๗๖] สาเกตนิทาน. ... ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า

ท่านอนรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๗๗] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ ผมจึงรู้โลกพันหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๖

คัมภักขยสูตร

เจริญสติปัฏฐานเพื่อความสิ้นตัณหา

[๑๒๗๘] สาวตถีนิทาน. ณ ที่นั่นแล ท่านพระอนรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา.

จบ สูตรที่ ๗

สฬพาการสูตร

ภิกษุผู้เจริญสติปัฏฐานไม่ลาสิกขา

[๑๒๗๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ ณ สฬพาการ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน เมื่อเป็นเช่นนั้น หม่อมหาชนคือเอาจอบและตะกร้ามา ด้วยประสงค์ว่า จักทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ดังนี้ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หม่อมหาชนนั้นจะพึงทดน้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ได้บ้างหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ไม่ได้ ขอรับ.

อ. เพราะเหตุไร?

ภ. เพราะการที่จะทดแม่น้ำคงคาอันไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน ให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ มิใช่กระทำให้ง่าย หม่อมหาชนนั้นจะพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่าแน่นอน.

อ. ฉะนั้นเหมือนกัน ผู้มีอายุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต จะพึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ให้ยินดี ด้วยโศกะว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ จงมาเถิด ท่านจะครองผ้ากาสาวะเหล่านี้อยู่ทำไม ท่านจะเป็นผู้มี ศีรษะโล้นมือถ่อกระเบื้องเพียวบิดงออยู่ทำไม นิมนต์ท่านสักมาบริโภคมสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด ข้อที่ภิกษุผู้เจริญ ผู้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ จักลาสิกขาออกมานั้น มิใช่ฐานะที่จะ มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตลอดกาลนาน จักหวนสึก มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๑๒๗๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุย่อม เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อัมพปาลีสูตร

ว่าด้วยวิหารธรรม

[๑๒๗๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะและท่านพระสารีบุตร อยู่ในอัมพปาลีวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวหน้าของท่าน บริสุทธิผ่องแผ้ว ในเวลานี้ ท่านอนรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก?

[๑๒๘๒] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติ
ปัฏฐาน ๔ มาก สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ
เวลานี้ ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในวิหารธรรมเหล่านี้ เป็นอันมากอยู่ ภิกษุใดเป็นอรรหัตตชีนาสพอยู่จบ
พรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว สิ้น
สังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อยู่มาก.

สา. เป็นลาภของเราแล้ว เราได้ดีแล้ว ที่ได้ฟังอสาภิวาจาในที่เฉพาะหน้าท่าน
พระอนุรุทธะผู้กล่าว.

จบ สูตรที่ ๕

กิลานสูตร

จิตตั้งมั่นในสติปัฏฐานทุกขเวทนาไม่ครอบงำ

[๑๒๘๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ในป่าอันธวัน ใกล้พระนครสาวัตถี อาพาธ
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่าน พระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้
ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ท่านอนุรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหน ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิด
ขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต?

[๑๒๘๔] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ใน
สติปัฏฐาน ๔ ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต
อยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล้ว
ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ รโหคตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รโหคตสูตรที่ ๑	๒. รโหคตสูตรที่ ๒
๓. สุตตสูตร	๔. กัณณกีสสูตรที่ ๑
๕. กัณณกีสสูตรที่ ๒	๖. กัณณกีสสูตรที่ ๓
๗. ตัณห์ภักขยสูตร	๘. สลพาการสูตร
๙. อัมพปาลีสูตร	๑๐. กิลานสูตร.

ทุติยวรรคที่ ๒

สหัสสูตร

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ได้ ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๘๖] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหา-
*อภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต
อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้
กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เราย่อมระลึกได้ตลอดพันกัลป์ เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

อิทธิสูตร

เจริญสติปัฏฐานแสดงฤทธิ์ได้

[๑๒๘๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียว
เป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๒

ทิพโสตสูตร

ว่าด้วยเสียง ๒ ชนิด

[๑๒๘๘] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์
และมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๓

เจโตปริยสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้ใจผู้อื่น

[๑๒๘๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น
ด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

ฐานฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ฐานะอฐานะ

[๑๒๕๐] ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ฐานะโดยความเป็นฐานะ และอฐานะ โดยความเป็นอฐานะ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

วิปากสูตร

ว่าด้วยการรู้วิปากของกรรม

[๑๒๕๑] ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้วิปากของการกระทำกรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

สัพพัตถคามินีปฏิบัติทาสูตร

ปฏิบัติทาอันให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง

[๑๒๕๒] ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้จักปฏิบัติทาอันให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

นानาธาตุสูตร

ว่าด้วยการรู้ธาตุต่างๆ

[๑๒๕๓] ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ธาตุเป็นอนันตและโลกธาตุต่างๆ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

อหิมุตติสูตร

ว่าด้วยการรู้หิมุตติต่างๆ

[๑๒๕๔] ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้หิมุตติอันเป็นต่างๆ กัน ของสัตว์ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๙

อินทริยสูตร

ว่าด้วยการรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทริย์

[๑๒๕๕] ดูกุรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริย์ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

สังกิเลสสูตร

ว่าด้วยการรู้ความเศร้าหมองความผ่องแผ้ว

[๑๒๕๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความ
ออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๑

วิชาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการระลึกชาติได้

[๑๒๕๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึก
ได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ
พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๒

วิชาสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการเห็นจุดและอุปบัติ

[๑๒๕๘] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจุดกำลังอุปบัติ ฯลฯ
ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๓

วิชาสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการทำอาสวะให้สิ้นไป

[๑๒๕๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ ทุติยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสตสูตร	๒. อิทธิสูตร
๓. ทิพโสตสูตร	๔. เจโตปริยสูตร
๕. ฐานาฐานสูตร	๖. วิปากสูตร
๗. สัพพัตถคามินีปฏิบัติปาฐสูตร	๘. นานาชาตสูตร
๙. อธิมุตติสูตร	๑๐. อินทริยสูตร
๑๑. สังกิเลศสูตร	๑๒. วิชาสูตรที่ ๑
๑๓. วิชาสูตรที่ ๒	๑๔. วิชาสูตรที่ ๓.
-

๕. ฅานสังยุต

ว่าด้วยฅาน ๔

[๑๓๐๐] สาวัตถิณทาน. ฅ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฅาน ๔ เหล่านี้ ฅาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐฅานมวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุตุติยฅาน มีความผ่องใสแห่งจิต ในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบลงไป มีปีติและสุข เกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฅาน ที่พระอรียเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฅานนี้ เป็นผู้มือุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุตตฅาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฅาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้าคงคา ไหลไปสู่ทิศปราชิน หลังจากไปสู่ทิศปราชิน บ่าไปสู่ทิศปราชิน ฉนใด ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฅาน ๔ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่ นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉนนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฅาน ๔ อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐฅาน มวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุตติยฅาน ... ตติยฅาน ... จตตฅาน ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฅาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีออกไปอย่างนี้ จนถึงความแสวงหา)

[๑๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๓๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฅาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อความรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ ฅาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐฅาน มวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุตติยฅาน ... ตติยฅาน ... จตตฅาน ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฅาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อความรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อละความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล

(คังคาเปยยาถ พึงขยายเนื้อความฅานสังยุต ตลอดถึงบาลีไปจนถึงความแสวงหา เหมือนมรรคสังยุต).

จบ ฅานสังยุต

อานาปานสังยุต

เอกธรรมวรรคที่ ๑

เอกธรรมสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติ

[๑๓๐๕] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ อานาปานสติ.

[๑๓๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก เป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปิติหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปิติหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเปลี่ยนจิต หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสะเค้นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสะเค้นหายใจเข้าดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๑

โพฆมกสูตร

ว่าด้วยโพฆมก

[๑๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๐๘] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วย
อานาปานสติ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัม-
*โพชฌงค์ ... วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปิติสัมโพชฌงค์ ... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... สมาธิสัมโพชฌงค์ ...
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอานาปานสติ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๒

สุทธกสูตร

วิธีเจริญอานาปานสติ

[๑๓๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๐] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

ผลนิสงส์เจริญอานาปานสติ ๒ ประการ

[๑๓๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๒] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหยา
ใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้ง-
*หลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก.

[๑๓๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ พึงหวังได้ผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความ

ถือมั่นอยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ผลานิสงส์การเจริญอานาปานสติ ๗ ประการ

[๑๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๕] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมศึกษาว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปาน-
*สติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ขมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ขมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ขมในเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้ขม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ขมไซ้ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ลื่นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตรายปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้ตฐังโสโตกนิภฏฐคามิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อริกฐสูตร

การเจริญอานาปานสติ

[๑๓๑๗] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเจริญอานาปานสติหรือหนอ?

[๑๓๑๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอริกฐะได้กราบทูลพระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอยู่.

พ. ดูกรอริกฐะ ก็เธอเจริญอานาปานสติอย่างไรเล่า?

[๑๓๑๙] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กามฉันทในกามที่ล่วงไป ข้าพระองค์ละได้แล้ว กามฉันทในกามที่ยังไม่มาถึงของข้าพระองค์ไปปราศแล้ว ปฏิณัฏฐานาในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นภายในและภายนอก ข้าพระองค์กำจัดเสียแล้ว ข้าพระองค์มีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอย่างนี้แล.

[๑๓๒๐] พ. ดูกรอริกฐะ อานาปานสตินั้นมีอยู่ เราไม่ได้กล่าวว่าไม่มี ก็แต่ว่า อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางด้วยวิธีใด เธอจงพึงวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระอรุณฐะทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอรุณฐะ ก็
อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคน
ไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขามีสติหายใจออก
มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อม
สำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอรุณฐะ อานาปานสติย่อม
บริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

กัปินสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๑] พระนครสาวัตถี. กัสสมัยนั้น ท่านพระมหากัปินะ นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค.

[๑๓๒๒] พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านมหากัปินะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้นแล้วได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
เห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของภิกษุนั้นหรือหนอ?

[๑๓๒๓] ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใดข้าพระองค์ทั้งหลาย
เห็นท่านผู้มีอายุนั้นนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือนั่งในที่ลับรูปเดียว ในเวลานั้น ข้าพระองค์ทั้ง
หลายมิได้เห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของท่านผู้มีอายุนั้นเลย.

[๑๓๒๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความ
หวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ ได้กระทำมากซึ่งสมาธิใด
ภิกษุนั้นได้สมาธินั้นตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยากไม่ลำบาก.

[๑๓๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความ
หวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ กระทำมากซึ่งสมาธิ เป็น
ไฉน? เพราะได้เจริญ ได้กระทำมากซึ่งอานาปานสติสมาธิ.

[๑๓๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้วอย่างไร ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่ง
จิตก็ดี ย่อมไม่มี? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อ
ความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก
ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญ กระทำมากแล้วอย่างนี้แล ความไหวหรือความเอนเอียง
แห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี.

จบ สูตรที่ ๗

ทีปสูตร

อานิสงส์แห่งการเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๓] ดูกฤกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๒๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นไว้เฉพาะหน้า เขมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (ฟังขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณา โดยความเห็นสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความเห็นสละคืนหายใจเข้า) ดูกฤกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๒๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นโพธิสัตว์ยังมีได้ตรัสรู้ ก็ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก กายไม่ลำบาก จักขุไม่ลำบาก และจิตของเราย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.

[๑๓๓๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า แม่กายของเราไม่พึงลำบาก จักขุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๑] ดูกฤกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสละความระลึกและความดำริของเราที่อาศัยเรือนนั้นเสีย ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๒] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิญญาว่าปฏิญญาอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๓] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิญญาว่าไม่ปฏิญญาอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๔] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งไม่ปฏิญญาและในสิ่งปฏิญญาว่าปฏิญญาอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๕] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งปฏิญญาและในสิ่งไม่ปฏิญญาว่าไม่ปฏิญญาอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๖] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเว้นสิ่งไม่ปฏิญญาและสิ่งปฏิญญาทั้งสองนั้นเสีย แล้ววางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๗] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสัจจจากาม สัจจจากุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๘] ... ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุนิพพาน มีความผ่องใสแห่งจิตใน

ภายใน เป็นธรรมชาติอันสูงส่ง ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแก่สมาธิอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๕] ... ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๐] ... ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๑] ... ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอากาศาณญายตนฌานด้วยมนสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิจจสัญญา เพราะไม่มนสิการถึงนันทตตสัญญา ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๒] ... ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุวิญญูณญายตนฌานด้วยมนสิการว่า วิญญูณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปาน-
*สติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๓] ... ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอาภิญญายตนฌานด้วยมนสิการว่า ไม่มีอะไรน้อยหนึ่ง เพราะล่วงวิญญูณญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปาน-
*สติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๔] ... ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เพราะล่วงอาภิญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม้งิภษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุสัญญาเวทิตนโรธ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าผลิตเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าผลิตเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขมสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าผลิตเพลิน ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น เมื่อเธอเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเธอเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าผลิตเพลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิต เบื้องหน้าแต่กายแตก.

[๑๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงลุลูกลงได้ ก็เพราะ

อาศัยน้ำมันและไส้ เพราะหมดน้ำมันและไส้ ประทีปน้ำมันไม่มีเชื้อ ฟังดับไป จันใด ภิกษุก็
ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อ
เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมด
ในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิตเบื้องหน้าแต่กายแตก.

จบ สูตรที่ ๘

เวสาลีสูตร

ว่าด้วยการเจริญอสุกกรรมฐาน

[๑๓๔๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี
ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุกแก่ภิกษุทั้งหลาย โดย
อเนกปริยาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา
ปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักถึงเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว
ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุ
ผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

[๑๓๔๙] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกถา ตรัส-
*สรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอเนกปริยาย จึงชวนชวาย
ประกอบการเจริญอสุก อันเกลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอนေနอยู่ ภิกษุเหล่านั้นอดอัคระอา เกลียด-
*กายนี้ ย่อมแสวงหาศาตราสำหรับปลงชีวิต ลิบริูปบ้าง ยี่ลิบริูปบ้าง สามลิบริูปบ้าง ย่อมนำศาตรา
มาโดยวันเดียวกัน.

[๑๓๕๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงถึงเดือนนั้นแล้ว ตรัส
เรียกท่านพระอานนท์มาตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ เพราะเหตุไรหนอ ภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนเบาบาง
ไป? ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัส
อสุกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก แก่ภิกษุทั้งหลาย
โดยอเนกปริยาย ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่ง
อสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอเนกปริยาย จึงชวนชวายประกอบการเจริญ
อสุกอันเกลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอนေနอยู่ อดอัคระอา เกลียดกายนี้ ย่อมแสวงหาศาตรา
สำหรับปลงชีวิต ลิบริูปบ้าง ยี่ลิบริูปบ้าง สามลิบริูปบ้าง ย่อมนำศาตรามาโดยวันเดียวกัน
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสบอกปริยาย โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์จะฟังดำรงอยู่
ในอรรถผลเกิด.

[๑๓๕๑] พ. ดูกรอานนท์ ถ้าอย่างนั้น ภิกษุมีประมาณเท่าใด ที่อาศัยเมืองเวสาลี
อยู่ เธอจงให้ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัส
พระผู้มีพระภาคแล้ว ยังภิกษุทั้งหมดที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่ให้มาประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา
แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุม

กันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๓๕๒] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีต ชื่นใจ เป็นธรรมชาติเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอุกฤษฏธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ให้อันตรายจนสงบไปโดยพลัน.

[๑๓๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนธูลีและละอองที่ฟุ้งขึ้นในเดือนท้ายฤดูร้อน ฝนใหญ่ในสมัยมีไข้กาล ย่อมยังธูลีและละอองนั้นให้อันตรายจนสงบไปโดยพลัน ฉนใด สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีต ชื่นใจ เป็นธรรมชาติเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอุกฤษฏธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ให้อันตรายจนสงบไปโดยพลัน ฉนนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร เป็นสภาพสงบ ... ให้อันตรายจนสงบไปโดยพลัน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ในที่เรือกว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขมยีสติ หายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสะเค้นหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสะเค้นหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นสภาพสงบ ... ให้อันตรายจนสงบไปโดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๖

กิมิลสูตร

การเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกิมิลลา ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระกิมิละว่า ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกิมิละนิ่งอยู่.

[๑๓๕๖] แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามท่านกิมิละว่า ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ท่านพระกิมิละก็นิ่งอยู่.

[๑๓๕๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์

ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรอานนท์ สมณอันล้นพ้นด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความละเอียด หายใจออก เราจักพิจารณาเห็นโดยความละเอียด หายใจเข้า ดูกรอานนท์ สมณอันล้นพ้นด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๕๘] ดูกรอานนท์ สมณใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า สมณนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่งในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละอานนท์ สมณนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๕๙] ดูกรอานนท์ สมณใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตติ หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตติหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า สมณนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละอานนท์ สมณนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๐] ดูกรอานนท์ ในสมณใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิง หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิต หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจเข้า สมณนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิต

ในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อ
นั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มี
สติหลง ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๑] ดูกรอานนท สมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความ
เป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง
หายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเนียง
ว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความดับหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเนียง
ว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความสละคืนหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชณาและโทมนัส
นั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้ เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละอานนท สมัยนั้น ภิกษุย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัส
ในโลกเสียได้.

[๑๓๖๒] ดูกรอานนท เปรียบเหมือนมีกองดินใหญ่อยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง ถ้า
เกวียนหรือรถผ่านมาในทิศบูรพา ก็ย่อมกระทบกองดินนั้น ถ้าผ่านมาในทิศปัจฉิม ทิศอุดร ทิศ
ทักษิณ ก็ย่อมกระทบกองดินนั้นเหมือนกัน ฉนใด ภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ ย่อมจะกำจัดอกุศลธรรมอันลามกนั้นเสียได้.

จบ เอกธรรมวรรคที่ ๑.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกธรรมสูตร	๒. โพชนกสูตร
๓. สุทธกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อริฏฐสูตร
๗. กัปปีนสูตร	๘. ทิปสูตร
๙. เวสาลีสูตร	๑๐. กิมิลสูตร.

ทุติยวรรคที่ ๒

อิจฉานังคสูตร

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ

[๑๓๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสนทที่ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้

อิจฉานังคณคร ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำภัณฑ-
*บาตรูปเดียว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำภัณฑบาตรูปเดียว

[๑๓๖๔] ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่องสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเมืงสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออก ยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออก สั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมรู้ชัดว่า เราจักกำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก ... ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืน หายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะยังไม่บรรลุนิพัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๑๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตปัญญาอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

[๑๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

โลมสกังภยสูตร

วิหารธรรมของพระเสขะ ต่างกับของพระพุทธองค์

[๑๓๖๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระโสมสกังภิยะอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหาโมคคัลลานะ เข้าไปหาท่านพระโสมสกังภิยะถึงที่อยู่ ถวายนมัสการแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ นั้น เป็นวิหารธรรมของพระเสขะ เป็นวิหารธรรมของพระ-
*ตถาคต หรือว่าวิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง ท่านพระโสมสกังภิยะถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ นั้นแล เป็นวิหารธรรมของพระเสขะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หามิได้ วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๐] ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวัตร ๕ นิวัตร ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวัตร พยาบาทนิวัตร ถีนมิทธนิวัตร อุทธัจจกุกกุจจะนิวัตร วิจิกิจฉา-
ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวัตร ๕ เหล่านี้.

[๑๓๗๑] ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีนาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวัตร ๕ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ฝังงูตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มีอันเกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา นิวัตร ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวัตร พยาบาทนิวัตร ถีนมิทธนิวัตร อุทธัจจกุกกุจจะนิวัตร วิจิกิจฉา-
*นิวัตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีนาสพ ... หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวัตร ๕ เหล่านี้ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ฝังงูตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

[๑๓๗๒] ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๓] ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพโรสถ์ ชื่อ อจินังคละ ใกล้อจินังคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำาภินาบาตรูปเดียว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำาภินาบาตรูปเดียว.

[๑๓๗๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นโดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาอยู่ด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออก ยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพานตัณหา ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ?

[๑๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชินาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

[๑๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

[๑๓๗๙] ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๒

อนันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของพระอนนท

[๑๓๘๐] พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้นแล ท่านพระอนนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้อ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีอยู่ อนนท.

[๑๓๘๑] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ ... ธรรม ๗ ข้อ

อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไหน?

พ. ดูรอาณนที ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติอันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๒] ดูรอาณนที ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่าง
ไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ใน
ป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขามี
สติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจ
เข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความละเอียดเห็นหายใจออก
ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความละเอียดเห็นหายใจเข้า ในสมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาวก็รู้
ชัดว่าหายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่า
หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกาย
สังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อม
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่ง ในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่ง
ได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อาณนที ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๓] ดูรอาณนที ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้ปิติ
หายใจออก หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อม
สำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับ
จิตสังขารหายใจออก ... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร?
เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ติซึ่งลมหายใจ
ออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อาณนที ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๔] ดูรอาณนที ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิต
หายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อม
สำเนียงกว่า จักตั้งจิตมั่นหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเปลื้องจิตหายใจออก ...
หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญ
สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ
อาณนที ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๕] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสะคลิ้นหายใจออก ... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๖] ดูกรอานนท์ สมာธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๗] ดูกรอานนท์ ก็สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ในสมัยใด ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ในสมัยนั้น สติของเธอย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยใด สติของภิกษุดังมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ในสมัยนั้น เขมมีสตืออยู่อย่างนั้น ย่อมคั่นคว่ำพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๑๓๘๘] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุมีสตืออยู่อย่างนั้น ย่อมคั่นคว่ำพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา ในสมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เมื่อเธอคั่นคว่ำพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน

[๑๓๘๙] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด เมื่อภิกษุคั่นคว่ำพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ในสมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ปีติอันหาอาโมสมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.

[๑๓๙๐] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ปีติอันหาอาโมสมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร ในสมัยนั้น ปีติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ แม้กายของภิกษุผู้มีใจเอบอิมด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ.

[๑๓๙๑] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด แม้กายของภิกษุผู้มีใจเอบอิมด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ ในสมัยนั้น ปัสสทธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญปัสสทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสทธิสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ จิตของภิกษุผู้มี

กายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๑๓๕๒] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น ในสมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เขอย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๕๓] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ในสมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๕๔] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... เห็นจิต ในจิต ... เห็นธรรมในธรรม ในสมัยนั้น สติของเขาย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม.

[๑๓๕๕] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด สติของภิกษุย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ (เพ็งขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนสติปัฏฐานข้อต้น) เขอย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๕๖] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ในสมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๕๗] ดูกรอานนท์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้ ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๕๘] ดูกรอานนท์ ถ้าโพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ... วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปีติสัมโพชฌงค์ ... ปัสสทธิสัมโพชฌงค์ ... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๓

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

[๑๓๕๙] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน พระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้ บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มี อยู่หรือหนอ? ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์

ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

[๑๔๐๐] ดูกรอานนท์ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน? ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

[๑๔๐๑] ดูกรอานนท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี ฯลฯ ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๒] ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือ หนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย.

[๑๔๐๓] ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์ เป็นไฉน?

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนไวยากรณ์ภาษิตข้างต้น)

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๔] ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้ว จักทรงจำไว้.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

[๑๔๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ เป็นไฉน? ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๖

สังโยชนสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อละสังโยชน์

[๑๔๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์.

[๑๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อนุสยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อถอนอนุสย

[๑๔๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย.

จบ สูตรที่ ๘

อัทธานสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อรู้อิทัธานะ

[๑๔๐๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อิทัธานะ ฯลฯ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อิทัธานะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อาสวัคชสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๔๑๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุต
ด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้น
อาสวะ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉานังคสูตร	๒. สกัณฺณสูตร
๓. อานันทสูตรที่ ๑	๔. อานันทสูตรที่ ๒
๕. ภิกขุสูตรที่ ๑	๖. ภิกขุสูตรที่ ๒
๗. สังโยชนสูตร	๘. อนุสยสูตร
๙. อิทัธานสูตร	๑๐. อาสวัคชสูตร

จบ อานาปานสังยุต

๑๐. โสตาปัตติสังยุต

เวฬุทวารวรรคที่ ๑

ราชาสูตร

คุณธรรมของพระอริยสาวก

[๑๔๑๑] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดีในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้ว
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้เป็นสหายของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าวเธอแวดล้อมไปด้วย
หมู่นางอัปสร เบริขรม พร่างพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวณันทวัน ใน
ดาวดึงส์พิภพนั้น ท้าวเธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจาก
นรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกติ วินิบาต.

[๑๔๑๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเยี่ยวยำอรรถาพอยู่ด้วยคำข้าวที่แสวงหามาด้วย

ปลื้มแข่ง นุ่งห่มแม่ผ้าที่เศร้าหมอง เธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอก็
พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ
ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มี
ผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว
อันผู้ใดบรรลุนั้นพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชน
พึงรู้เฉพาะตน ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของ
พระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร คือ คู่แห่งบุรุษ ๔
บุรุษบุคคล ๘ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของ
ทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า
ใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญูชนสรรเสริญ อันตณฺหาและทิฏฐิ
ไม่อุปคละแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้.

[๑๔๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การได้
ทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่ถึงสี่วที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ หน ของการได้ธรรม ๔ ประการ.

จบ สูตรที่ ๑

โอคธสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
 ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ อริย-
*สาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดศาสดา ได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้
จบลงแล้ว จึงได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๑๕] สรทฺธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรมมีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นแล

ย่อมบรรลุนิพพาน สุข อันยังลงในพรหมจรรย์ตามกาล.

จบ สูตรที่ ๒

ทิมาวุสูตร

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปน-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ทิมาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เชิญ

คฤหบดีชื่อโชติยะ ผู้เป็นบิดามาสั่งว่า ข้าแต่คฤหบดี ขอท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วกราบทูลตามคำของพมว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่มาวอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของที่มาวอุบาสก โชติยกฤหบดีรับคำที่มาจากวอุบาสกแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๑๔๑๓] ครั้นแล้ว โชติยกฤหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่มาวอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และเขากราบทูลมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของที่มาวอุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดูสมณภาพ.

[๑๔๑๔] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของที่มาวอุบาสก ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ แล้วได้ตรัสถามที่มาวอุบาสกว่า ดูกรที่มาวอุบาสก ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ละหรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลา ย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ที่มาวอุบาสก กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ เยียวอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกข-
*เวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุเลาย่อมไม่ปรากฏ.

[๑๔๑๕] พ. ดูกรที่มาว เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรที่มาว ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

[๑๔๑๖] ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

พ. ดูกรที่มาว เพราะฉะนั้นแหละ ท่านตั้งอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ เหล่านี้แล้ว พึงเจริญธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป.

[๑๔๑๗] ดูกรที่มาว ท่านจงพิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์ มีความสำคัญในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่า เป็นอนัตตา มีความสำคัญในการละ มีความสำคัญในความคลายกำหนด มีความสำคัญในการดับ ดูกรที่มาว ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๑๔๑๘] ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็

เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่า เป็นของไม่เที่ยง มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์ ... มีความสำคัญในความดับ อีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โขทัยคฤหบดีนี้ อย่าได้ถึงความทุกข์โดยล่วงไปแห่งข้าพระองค์เลย โขทัยคฤหบดีได้กล่าวว่า พ่อทิดมาว พ่อย่าได้ใส่ใจถึงเรื่องนี้เลย พ่อทิดมาว จงใส่ใจพระพุทธรูปที่พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ท่านให้คิดเถิด.

[๑๔๒๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสอนทิดมาวอุบาสกด้วยพระโอวาทนี้แล้ว เสด็จออกจากอาสนะแล้วหลีกไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ทิดมาวอุบาสกกระทำกาละแล้ว.

[๑๔๒๔] ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิดมาวอุบาสกที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทิดมาวอุบาสกเป็นบัณฑิต มีปกติพูดจริง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และไม่ยังตนให้ลำบาก เพราะมีธรรมเป็นเหตุ ทิดมาวอุบาสกเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป.

จบ สูตรที่ ๓

สาริปุตตสูตรที่ ๑

เป็นพระโสดาบันเพราะมีธรรม ๔ ประการ

[๑๔๒๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระอานนทอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระอานนทออกจากที่เรือนเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านสารีบุตร เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า?

[๑๔๒๖] ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔

สาริปุตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยองค์ธรรมเครื่องบรรลุนิพพาน

[๑๔๒๗] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระ-
*สารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสตาปัตตียังคะ ๑-ๆ ดังนี้ โสตาปัตตียังคะเป็นไฉน?

[๑๔๒๘] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสตาปัตตียังคะ คือ สัปปริสสังเสวะ การคบสัตบุรุษ ๑ สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ กระทำไว้ในใจโดยอุบายที่ชอบ ๑ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑.

[๑๔๒๙] พ. อุททะฯ สารีบุตร โสตาปัตตียังคะ คือ สัปปริสสังเสวะ ๑ สัทธรรม-
*สวนะ ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ ๑.

[๑๔๓๐] ดูกรสารีบุตร ที่ที่เรียกว่า ธรรมเพียงดังกระแสะๆ ดังนี้ ก็ธรรมเพียงดัง
กระแสะเป็นไฉน? ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแสะ.

[๑๔๓๑] พ. อุททะฯ สารีบุตร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมา-
*ทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแสะ.

@๑. องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุนิพพาน

[๑๔๓๒] ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสตาบันๆ ดังนี้ โสตาบันเป็นไฉน?

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ผู้นี้เรียกว่า
พระโสดาบัน ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้.

[๑๔๓๓] พ. อุททะฯ สารีบุตร ผู้ซึ่งประกอบด้วยอริยมรรค ๘ นี้ เรียกว่า โสตาบัน
ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

อปติสูตร

ว่าด้วยช่างไม้นามว่าอิสิทัตตะ

[๑๔๓๔] สาวัตถีนิทาน. ก็สมัยนั้น ภิกษุมารูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาค
ด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน.

[๑๔๓๕] ก็สมัยนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะ อยู่อาศัย
ในหมู่บ้านด้วยกรณียกิจบางอย่าง พวกเขาได้ฟังข่าวว่า ภิกษุมารูปกระทำจิวรกรรมของพระ
ผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จะเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน จึงวาง
บุรุษไว้ในหนทางโดยสั่งว่า ดูกรผู้บุรุษผู้เจริญ ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
เสด็จมาในเวลาใด ฟังบอกพวกเราในเวลานั้น บุรุษนั้นอยู่มาได้ ๒-๓ วัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาค
เสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาพวกช่างไม้แล้วได้บอกว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเสด็จมา ขอท่านทั้งหลายจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๔๓๖] ครั้งนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะเข้าไปเฝ้าพระผู้

มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วเดินตามพระผู้มีพระภาคไปข้างพระปฤษฎางค์ พระผู้มีพระภาคทรงแหวะจากหนทางเสด็จเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่ง แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดถวาย พวกช่างไม้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า

๑๔๓๓) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาค
ว่า จักเสด็จจาริกจากพระนครสาวัตถีไปในโกศลชนบท เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความ
เสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจาริกจากนครสาวัตถีไปในโกศลชนบทแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างจากเราไปแล้ว.

[๑๔๓๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจาริกจากโกสลชนบทไปยังแคว้นมัลละ เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจากโกสลชนบทไปแคว้นมัลละแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๓๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจากแคว้นมัลลสะไปยังแคว้นวัชชี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นมัลลสะไปยังแคว้นวัชชีแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๔๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีไปยังแคว้นกาสิ เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีไปยังแคว้นกาสิแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๔๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาค
ว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นกาฬิโปจนแคว้นมคธ เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจาริกจากแคว้นกาฬิโปจนแคว้นมคธแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ น้อยใจ
เป็นอันมากกว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๔๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาค
ว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นมคธมายังแคว้นกาสี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้ม
ใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จ
จาริกจากแคว้นมคธมายังแคว้นกาสีแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า

พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจากแคว้นกาสีมายังแคว้นวัชชี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นกาสีมายังแคว้นวัชชีแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีมายังแคว้นมัลละ เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีมายังแคว้นมัลละแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจากแคว้นมัลละมายังแคว้นโกศล เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นมัลละมายังแคว้นโกศลแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นโกศลมายังพระนครสาวัตถี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า ประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจเป็นอันมากกว่า พระผู้มีพระภาคใกล้เราแล้ว.

[๑๔๔๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๔๘] ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้มีอยู่หรือหนอ?

พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ก็ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้เป็นไฉน?

[๑๔๔๙] ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อใดพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระราชประสงค์จะเสด็จออกไปยังพระราชอุทยาน เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องกำหนดช้างที่ขึ้นทรงของพระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วให้พระชายาซึ่งเป็นทีโปรดปราน เป็นที่พอพระราช-
*หฤทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับข้างหน้าพระองค์หนึ่ง ข้างหลังพระองค์หนึ่ง กลิ่นของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกลิ่นของนางราชกัญญาผู้ประมดด้วยของหอมดังขวิด

น้ำหอมที่เขาเปิดในขณะนั้น ภายสัมผัสของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกายสัมผัสของนางราชกัญญาผู้ดำรงอยู่ด้วยความสุข ดังปุยนุ่นหรือปุยฝ้าย ก็ในสมัยนั้น แม้ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระชายาทั้งหลายข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระเจ้าปเสนทิโกศลเล่า ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง.

[๑๔๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่รู้สึกว่า จิตอันลามกบังเกิดขึ้นในพระชายาเหล่านั้นเลย ข้อนี้แล คือความคับแค้นอย่างอื่นที่เป็นความคับแค้นกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแค้นยิ่งกว่าความคับแค้นนี้.

[๑๔๕๑] พ. ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฆราวาสจึงคับแค้น เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง ก็ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๕๒] ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ๗๑๑ ในพระธรรม ๗๑๑ ในพระสงฆ์ ๗๑๑ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๕๓] ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ๗๑๑ ในพระธรรม ๗๑๑ ในพระสงฆ์ ๗๑๑ ก็ไทยธรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีอยู่ในตระกูล ท่านทั้งหลายเฉลี่ยไทยธรรมนั้นทั้งหมด กับผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? เหมือนว่า พวกมนุษย์ในแคว้นโกศลมีเท่าไร ท่านทั้งหลายก็เฉลี่ยแบ่งปันให้เท่าๆ กัน.

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของข้าพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบพฤติการณ์อย่างนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

เวฬุทวารสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตน

[๑๔๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่อเวฬุทวาระ

[๑๔๕๕] พราหมณ์และภุควดีชาวเวฬุทวาระได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมผู้เป็นโอรสของเจ้าศากยะ เสด็จออกผนวชจากศากยสกุลเสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงเวฬุทวารคามแล้ว ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์

นั้นจริงไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระสมณโคดมพระองค์นั้น ทรงกระทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัด ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ เห็นปานนั้นเป็นความดี.

[๑๔๕๖] ครั้งนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพฐวารคามได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาค บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค บางพวกประณมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๔๕๗] ข้าแต่พระโคดม ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีความปรารถนา มีความพอใจ มีความประสงค์อย่างนี้ว่า ขอเราทั้งหลายพึงเฝ้าด้วยบุตรอยู่ครองเรือน พึงอุปโลภจันทน์ที่เขานำมาแต่แคว้นกาสิ พึงตัดทรงมาลา ของหอม และเครื่องอุปโลภ พึงยินดีทองและเงิน เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงเฝ้าด้วยบุตรอยู่ครองเรือน ... เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ด้วยประการใด ขอท่านพระโคดม โปรดทรงแสดงธรรม ด้วยประการนั้น แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ผู้มีความปรารถนา ผู้มีความพอใจ ผู้มีความประสงค์อย่างนั้นๆ เถิด.

[๑๔๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เราจักแสดง ธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟังธรรมปริยายนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพฐวารคามทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๔๕๙] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามาในตนเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ ผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่พอใจของเรา อนึ่ง เราพึงปลงคนอื่นผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่พอใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่พอใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่พอใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่พอใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนั้นแล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๐] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา

เห็นดังนั้น ผู้ใดพึงถือเอาสิ่งของที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบของเรา
อนึ่ง เราพึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมีได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรม
ข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวก
นั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากอกุศลนาทานด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจาก
อกุศลนาทานด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากอกุศลนาทานด้วย กายสมาจารของอริยสาวก
นั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๑] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนั้น ผู้ใดพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของเรา ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของ
เรา อนึ่ง เราพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของคนอื่น ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้
ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของ
ผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากกามสมุจฉาจารด้วย ชักชวนผู้อื่น
เพื่อให้งดเว้นจากกามสมุจฉาจารด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากกามสมุจฉาจารด้วย
กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๒] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อม
พิจารณาเห็นดังนั้น ผู้ใดพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักใคร่
ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่
ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจ
แม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้น
อย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้
อื่นเพื่อให้งดเว้นจากมุสาวาทด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากมุสาวาทด้วย วิจิตรสมาจาร
ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๓] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนั้น ผู้ใดพึงยุยงให้เราแตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
อนึ่ง เราพึงยุยงคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปิสุณาวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อ
ให้เว้นจากปิสุณาวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากปิสุณาวาจาด้วย วิจิตรสมาจาร
ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๔] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนั้น ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงพูด

กะคนอื่นด้วยคำหยาบ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากพรสุวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากพรสุวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากพรสุวาจาด้วย วิสमाจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๕] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงพูดกะคนอื่นด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย วิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๖] อริยสาวกนั้นประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๖๗] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกประกอบด้วยสัทธรรม ๗ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ ด้วยฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง ๔ ประการนี้ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๖๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพฐวารคาม ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ๗๑ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ๗๑

จบ สูตรที่ ๗

คิณขกาวสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๖๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ครั้งนั้น ท่านพระอนนทฺ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อสาพหะมรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว ...

อุบาสกซื้อสุทธัตถะกระทำกาละแล้ว ... อุบาสกซื้อสุทธาดะกระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุซื้อสาพะมะมรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุนี้ซื้อนั้นตามมรณภาพแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรีติพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้นไป อุบาสกซื้อว่าสุทธัตถะกระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวหนึ่งแล้ว จักกระทำที่สุดทุกขได้ อุบาสกซื้อว่าสุทธาดะกระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๑] ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วพึงกระทำกาละ มิใช่เป็นของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้นั้นๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเรแล้วสอบถามเนื้อความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส (แว่นส่องธรรม) ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๒] ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว ... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้านั้น เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูป ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว ... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

คิณขกาวสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๗๓] (ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิณขกาวสสูตรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุซื้อโสกะมรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุนี้ซื้อโสกามรณภาพแล้ว ฯลฯ อุบาสกซื้อโสกะกระทำกาละแล้ว ฯลฯ อุบาสกซื้อโสกะกระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุซื้อโสกะมรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุนี้ซื้อโสกะ ... อุบาสกซื้อโสกะ ... อุบาสกซื้อโสกะกระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา

เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๕] ดูกรอานนท์ นี่แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๕

คิณขกาวสสูตรที่ ๓

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๗๖] (ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิณขกาวสสูตรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกชื่อกุกฺกุละในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำ กาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร ... อุบาสกชื่อกพิละในหมู่บ้าน แห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อทณิกัทธิยะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อกฐิสสละในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อตุฏฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อสันตุฏฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อภัททะ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อสุภัททะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็น อย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อุบาสกชื่อกุกฺกุละ กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อัน เป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป อุบาสกชื่อกพิละ ... ชื่อทณิกัทธิยะ ... ชื่อกฐิสสละ ... ชื่อตุฏฐะ ... ชื่อสันตุฏฐะ ... ชื่อภัททะ ... ชื่อสุภัททะ กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพ นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป.

[๑๔๗๘] ดูกรอานนท์ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เกินกว่า ๕๐ คน กระทำ กาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะ สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไปและเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียว แล้วจักทำที่สุดทุกขได้ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เกินกว่า ๕๐๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไป มีอันไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๙] ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว พึงกระทำกาละ มิใช่เป็น ของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้นั้นๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้วสอบถามเนื้อ ความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อ ธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความ ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๘๐] ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ เวฬุทวารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ราชาสูต	๒. โอคธสูตร
๓. ทิฆมาสุต	๔. สาริปุตตสูตรที่ ๑
๕. สาริปุตตสูตรที่ ๒	๖. ถปติสูตร
๗. เวฬุทวารสูตร	๘. คิณฺฆกาวสธสูตรที่ ๑
๙. คิณฺฆกาวสธสูตรที่ ๒	๑๐. คิณฺฆกาวสธสูตรที่ ๓.

ราชการามวรรคที่ ๒

สหัสสสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๘๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราชการาม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ภิกษุณีสงฆ์ ๑๐๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุณีเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑

พราหมณสูตร

ว่าด้วยอุทฺทยคามินีปฏิปทา

[๑๔๘๒] สาวัตถิณีทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมบัญญัติปฏิบัติปฏิบัติ ชื่ออุทยคามินี พวกเขาย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ มาเถิด ท่าน ท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ แล้วเดินบ่าหน้าไปทางทิศปราจีน ท่านอย่าเว้นบ่อ เหว ต่อ ที่มีหนาม หลุมเต็มด้วยคูถ บ่อโสโครกใกล้บ้าน ท่านพึงตกไปในที่ใด พึงรอความตายในที่นั้น ด้วยวิธีอย่างนี้ เมื่อแตกกายตายไป ท่านจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๔๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อบัญญัติของพราหมณ์ทั้งหลายนั้น เป็นความดำเนิน ของคนพาล เป็นความดำเนินของคนหลง ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ส่วนในอริย วินัย เราก็นิบัญญัติปฏิบัติปฏิบัติ ชื่ออุทยคามินี ที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลาย กำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๑๔๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุทยคามินีปฏิบัติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วน เดียว ฯลฯ เพื่อนิพพาน เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่ แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ อุทยคามินีปฏิบัติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่าย โดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อ ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๒

อนันทสูตร

ละธรรม ๔ ประกอบธรรม ๔ เป็นพระโสดาบัน

[๑๔๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอนนทอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตร ออกจากที่เรือนแล้ว เข้าไปหาท่านพระอนนทถึงที่อยู่ได้ปราศรัยกับท่านพระอนนท ครั้นผ่าน การปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนนท ว่า ดูกรอนนท เพราะละธรรมเท่าไร เพราะเหตุประกอบธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาค จึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ใน เบื้องหน้า?

[๑๔๘๖] ท่านพระอนนทกล่าวตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละธรรม ๔ ประการ เพราะเหตุประกอบธรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? ปุณฺณผู้ไม่ได้ดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่ หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้ดับ ประกอบ ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ

โลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม.

[๑๔๘๗] ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่ อริยสาวกนั้นว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน.

[๑๔๘๘] ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่ อริยสาวกนั้นว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

[๑๔๘๙] ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความทูลเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความทูลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี แก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด เมื่อแตกกาย ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เป็นศีลไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น.

[๑๔๙๐] ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละธรรม ๔ ประการนี้ เพราะเหตุประกอบธรรม ๔ ประการนี้ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓

ทุกติสูตรที่ ๑

มีธรรม ๔ ประการพันทุกติ

[๑๔๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย คือทุกติทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความ เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่ พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบ ด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๔

ทุกติสูตรที่ ๒

มีธรรม ๔ ประการ พันทุกติและวินิบาต

[๑๔๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย คือทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๕

มิตตามัจจุสูตรที่ ๑

องค์ธรรมเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ

[๑๔๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

มิตตามัจจุสูตรที่ ๒

องค์ธรรมเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ

[๑๔๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร ... ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม.

[๑๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ชาติดิน ชาตุน้ำ ชาติไฟ ชาติลม พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ไม่เพียงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนี้ ดังนี้ อริย-
*สาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอทั้งหลายพึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ชาติดิน ชาตุน้ำ ชาติไฟ ชาติลม พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่เพียงมี

ความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนี้ ดังนี้ อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นอย่าง
ที่จะมีได้.

[๑๔๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์
ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมทาน ให้ตั้ง
มั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

เทวจาริกสูตรที่ ๑

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๔๕๘] สาวตถิณีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหาร
เชตวัน ไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด
จะนั้น ลำดับนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตแล้ว
ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๔๕๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จําแนกธรรม เป็นความ
ดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้า สัตว์บางพวกในโลก
นี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่น
ไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้า
ถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ
เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๔๖๐] เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล
การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล ข้าแต่
ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธ-
*เจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวก
ในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

จบ สูตรที่ ๘

เทวจาริกสูตรที่ ๒

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๔๖๑] สาวตถิณีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหาร
เชตวัน ไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด

ฉะนั้น ครั้นนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตน์ท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า.

[๑๕๐๒] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ...
เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บาง
พวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๕๐๓] เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้บริสุทธิ์ทุกข์ การประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดี
แล ... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

จบ สูตรที่ ๘

เทวจริกสูตรที่ ๓

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๐๔] สาวตถินิทาน. ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระวิหารเชตวัน ไป
ปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น
ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๕๐๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... สัตว์บางพวกในโลกนี้
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบ
ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบ
ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๐๖] เทวดาทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ทุกข์ การประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระ-
*สงฆ์ ... หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดี

แล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว หมุ่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบรายการมรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสสูตร	๒. พราหมณสูตร
๓. อานันทสูตร	๔. ทุคติสูตรที่ ๑
๕. ทุคติสูตรที่ ๒	๖. มิตตามัจจสูตรที่ ๑
๗. มิตตามัจจสูตรที่ ๒	๘. เทวจาริกสูตรที่ ๑
๙. เทวจาริกสูตรที่ ๒	๑๐. เทวจาริกสูตรที่ ๓.

สรกานีวรรคที่ ๓

มหานามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

[๑๕๐๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้น
สักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามahanามสากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก
แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย
ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า
รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม
พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาละลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร
อภิธรรมปรายภพของเราจะเป็นอย่างไร?

[๑๕๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่างกลัวเลยๆ การ
สรวรรคอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกร
มหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน
กายนี้ของผู้นั้น มีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุก
และขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวดพั้น และมีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็น
ธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด ย่อมกัดกินกายนี้
แหละ ส่วนจิตของผู้นั้นอันศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา อบรมแล้วตลอดกาลนาน ย่อม
เป็นคุณชาติไปนเบื้องบนถึงคุณวิเศษ.

[๑๕๐๘] ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนบุรุษลงไปยังห้วงน้ำลึกแล้ว ฟุ้งทูปหม้อเนย
ใสหรือหม้อน้ำมัน สิ่งใดที่มีอยู่ในหม้อนั้นจะเป็นก่อนกรวดหรือกระเบื้องก็ตาม สิ่งนั้นจะจมลง
สิ่งใดเป็นเนยใสหรือน้ำมัน สิ่งนั้นจะลอยขึ้นถึงความวิเศษ ฉันทิ จิตของผู้ใดผู้หนึ่งอันที่อบรม
แล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดจนกาลนาน กายนี้ของผู้คน มีรูป ประกอบด้วย
มหาภูตรูป ๔ ... ส่วนจิตของผู้คนซึ่งอบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดจนกาล
นาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ฉันทิ เหมือนกัน ขอถวายพระพร มหาบพิตร
อย่ากลัวเลยๆ การสวรรคตอันไม่ลามกจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่ลามกจักมีแก่มหา-
*บพิตร.

จบ สูตรที่ ๑

มหานามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

[๑๕๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้น
สักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัด
ไปด้วยมนุษย์ มีถนนคั่นแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลายผู้เป็น
ที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า รด
เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม
พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาละลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร?

[๑๕๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่ากลัวเลยๆ การ
สวรรคตอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกร
มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่อะ
นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ... ในพระธรรมเจ้า ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วย
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๕๑๒] ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่โน้มโน้มโอนไปทางทิศปราจีน เมื่อ
รากขาดแล้ว จะพึงล้มไปทางไหน?

ม. ก็พึงล้มไปทางที่ต้นไม้โน้มโน้มโอนไป พระเจ้าข้า.

พ. ฉันทิ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ก็ย่อมเป็นผู้โน้มโน้ม
โอนไปสู่นิพพาน ฉันทิ เหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๒

โคธาสสูตร

ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นพระโสดาบัน

[๑๕๑๓] กบิลพัสดุ์นิทาน. ครั้งนั้น พระเจ้ามahanamasakayasaเสด็จเข้าไปหา
เจ้าศากยะพระนามว่า โคธา ครั้นแล้วได้ตรัสถามว่า

[๑๕๑๔] ดูกรโคธา พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า? เจ้าศากยะ
พระนามว่า โคธาตรัสตอบว่า ดูกรมahanama หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓
ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ... ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๑๕] ดูกรมahanama ก็พระองค์เล่าย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่
ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...?

ม. ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระ-
*โสดาบัน ... ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระ
อริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน

[๑๕๑๖] โค. จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคเท่านั้น
จะพึงทรงทราบเรื่องนี้ ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ หรือมิใช่ที่เป็นพระโสดาบัน?

ม. ดูกรโคธา เรามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคกันเถิด แล้วจักกราบทูลเนื้อความนี้แก่
พระองค์.

[๑๕๑๗] ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามและเจ้าศากยะพระนามว่า โคธา
เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหาเจ้าศากยะพระนามว่า โคธา ได้กล่าวถามว่า ดูกรโคธา
พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...?

[๑๕๑๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันกล่าวถามอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาศากยะ
ได้ตรัสตอบหม่อมฉันว่า ดูกรมahanama หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ว่าเป็นพระโสดาบัน ... ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... หม่อมฉันย่อม
ทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน ... ก็พระองค์เล่า ย่อม
ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...?

[๑๕๑๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเจ้าโคธาศากยะตรัสถามอย่างนี้แล้ว หม่อมฉัน

ตอบว่า ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ...
เป็นไปเพื่อสมาธิ หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ว่าเป็น
พระโสดาบัน ...

[๑๕๒๐] เมื่อหม่อมฉันกล่าวตอบอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาศากยะได้ตรัสกะหม่อมฉันว่า
จงรอก่อน มหานาม จรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคท่านนั้นจะพึงทรงทราบเรื่องนี้ว่า
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ หรือมิใช่ที่เป็นพระโสดาบัน?

[๑๕๒๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิด
ขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
(กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำ
หม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

[๑๕๒๒] ... ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์และ
ภิกษุณีสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น ...

[๑๕๒๓] ... ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ และอุบาสกทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่าย
นั้น ...

[๑๕๒๔] ... ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น ...

[๑๕๒๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิด
ขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมฉันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

[๑๕๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ผู้มีวาตะอย่างนี้
ย่อมตรัสอะไรกะพระเจ้ามahanamasakya เจ้าโคธาศากยะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
หม่อมฉันผู้มีวาตะอย่างนี้ มิได้พูดอะไรกะพระเจ้ามahanamasakya นอกจากกัลยาณธรรม
นอกจากกุศล.

จบ สูตรที่ ๓

สรกานีสสูตรที่ ๑

ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาด

[๑๕๒๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. กัสสมัยนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า สรกานี ล้นพระชนม์

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน ... เจ้าสรกานิสากยะถึงความเป็นผู้บรรลุด้วยสิกขา เสวยน้ำจันท.

[๑๕๒๘] ครั้นนั้น พระเจ้ามahanamasakya ราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน ... ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน ... เจ้าสรกานิสากยะถึงความเป็นผู้บรรลุด้วยสิกขา เสวยน้ำจันท.

[๑๕๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรจะพึงไปสู่วินิบาต ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิสากยะว่า เจ้าสรกานิสากยะเป็นอุบาสกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรจะพึงไปสู่วินิบาต.

[๑๕๓๐] ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญารำเรง เฉียบแหลม และประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลเช่นนั้นพ้นจากนรก กำเนิด สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๑] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญารำเรง เฉียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เขาเกิดเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลเช่นนั้นก็พ้นจากนรก กำเนิด สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๒] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญารำเรง ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป (และ) เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย ทุคติ วินิบาท.

[๑๕๓๓] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาสำเร็จ ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย ทุคติ วินิบาท.

[๑๕๓๔] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาสำเร็จ ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์ ธรรมทั้งหลาย ที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยัง) กว่าประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่नรก กำหนดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาท.

[๑๕๓๕] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาสำเร็จ ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่นรก ... อบาย ทุคติ วินิบาท.

[๑๕๓๖] ดูกรมหาบพิตร ถ้าแม่ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ ฟังรู้ทั่วถึงสุภาสิตทุกภาสิตไซ้ระอาตมภาพก็พึงพยากรณ์ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ว่า เป็นพระโสดาบัน ... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า จะป่วยกล่าวไปไปถึงเจ้าสรกานิสากยะ เจ้าสรกานิสากยะ สมาทานสิกขาในเวลาสิ้นพระชนม์ ขอลววยพระพร.

จบ สูตรที่ ๔

สรกานิสสูตรที่ ๒

ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาท

[๑๕๓๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า เจ้าสรกานิสากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

[๑๕๓๘] ครั้นนั้น พระเจ้ามหายานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ

ตรัสรู้ในเบื้องต้น ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อม
ยกโทษติเตียนกันว่า ... เจ้าศากนิศากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในลัทธิ.

[๑๕๓๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไรเล่า ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก
พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน
เมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าศากนิศากยะว่า เจ้าศากนิศากยะเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เจ้าศากนิศากยะนั้นจะพึงไปสู่วินิบาต
อย่างไร?

[๑๕๔๐] ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญารำเรือง ฉียบแหลม และประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อม
กระทำให้งั่งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๑] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญารำเรือง ฉียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ
เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เขาเป็นพระอนาคามี ผู้อันตราปรีณิพพายี อุปหัจจ-
*ปรีณิพพายี อสังขารปรีณิพพายี สสังขารปรีณิพพายี อุทังโสโตกนิฏฐคามิ บุคคลแม้นี้ก็พ้น
จากนรก ... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๒] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่ฉียบแหลม ไม่ประกอบด้วย
วิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี
จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย
ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๓] ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่ฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ
เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้ในเบื้องต้น บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๔] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ใน
พระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่ฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบ
ด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์
ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการพंगด้วยปัญญาของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ
บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๕] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ใน

พระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญารำเรียง ไม่เรียบแหลม ทั้งไม่ประกอบ
ด้วยวิมุติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญฺณินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรัก
ในพระศาสดาพอประมาณ บุคคลแบบนี้ไม่ไปสู่สุคติ ... อบาย ทูคติ วินิบาต.

[๑๕๔๖] ดุกรรมหาบทิตร เปรียบเหมือนนาที่ไม่ราบเรียบ มีพื้นไม่ดี ยังมีได้ก่นหลัก
ตอออก และพืชเลาก็แตกร้าว เสีย ถูกลมและแดดกระทบแล้ว ไม่แข็ง (ลึบ) เก็บไว้ไม่ดี
ถึงฝนจะหลังสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม?
พระเจ้ามหายานมสกลราชกราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นฉันใด ดุกรรมหาบทิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวไม่ดี
ประกาศไม่ดี ไม่เป็นนियานิกธรรม ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ มีให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศ
อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ไม่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไม่ดี.

[๑๕๔๗] ดุกรรมหาบทิตร เปรียบเหมือนนาที่ราบเรียบ มีพื้นดี ก่นหลักตอออกหมด
แล้ว และพืชเลาก็ไม่แตกร้าว ไม่เสีย ลมและแดดมิได้กระทบ แข็งแกร่ง เก็บไว้ดีแล้ว
ฝนพียงหลังสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม?
ม. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นฉันใด ดุกรรมหาบทิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวดีแล้ว
ประกาศดีแล้ว เป็นนियานิกธรรม เป็นไปเพื่อความสงบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้
อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติ
ชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไม่ดี จะป่วยกล่าวไป
ไยถึงเจ้าสรณิสถายะ เจ้าสรณิสถายะได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในเวลาจะสิ้นพระชนม์.

จบ สูตรที่ ๕
ทุติยสูตรที่ ๑

จำแนกโศดาปัตติยังคะ ๔ ด้วยอาการ ๑๐

[๑๕๔๘] สวตถินิทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็น
ไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเฝ้า
จงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้ว จงให้ทำทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเตียรเกล้า
ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอ
กราบทำทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเตียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ ของท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่
อภิเวทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบทำทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเตียรเกล้า
และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความ

อนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วย
ด้วยนิภาพ.

[๑๕๔๘] ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีท่าน
พระอนนทเป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่
เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ท่านพอดทนได้หรือ
พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ
ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทน
ไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทูละลงเลย ความกำเริบ
ย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

[๑๕๔๙] สว. ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสใน
พระพุทฺธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่
เลื่อมใสในพระพุทฺธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทฺธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็
เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้านั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับ
โดยพลัน.

[๑๕๕๐] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม
เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสใน
พระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า
ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๑] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์
เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสใน
พระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อ
ท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๒] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานนั้น ย่อม
ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็น
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๓] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาทิฏฐิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาทิฏฐิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาทิฏฐินั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๔] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาสังกัปปะเห็นปานใด

เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจาสังกับปะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสังกับปะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสังกับปะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

๑๕๕๖] ดูกฤตหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาจากเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาจากเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมวาจา ก็เมื่อท่านเห็นสัมมวาจากนั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๑] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจากัมมันตะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจากัมมันตะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมากัมมันตะนั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๘] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาอาชีวะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาอาชีวะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับ โดยพลัน.

[๑๕๕๕] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาวายามะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาวายามะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวายามะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวายามะนั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดยพลัน.

๑๕๖๐) ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจาสติเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจจาสติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาสติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

๑๕๖๑) ดูกรครุฑหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาสมาธิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสมาธินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๒] ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาญาณะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาญาณะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาญาณะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาญาณะนั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับ โดยพลัน.

[๑๕๖๓] ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้เฒ่าได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาวิมุตติเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอภาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาวิมุตติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาวิมุตติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวิมุตตินั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดยพลัน.

[๕๖๔] ครั้งนั้น เวทนาของท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีสงบระงับแล้วโดยพลัน ท่าน

อนาถบิณฑิกคฤหบดีอังกฤษ ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์ ด้วยอาหารที่เขาจัดมาเฉพาะ
ตน ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จนำมือออกจากบาตรแล้ว
จึงถือเอาอาสนะต่ำอันหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถา
เหล่านี้

[๑๕๖๕] ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงาม
ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์
และมีความเห็นอันตรง บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน
ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อ
ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา
ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม.

[๑๕๖๖] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ครั้นอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว จึงลุกจาก
อาสนะหลีกไป.

[๑๕๖๗] ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน
พระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอมาจากไหนแต่ยงวัน ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอนอนาถบิณฑิกคฤหบดีด้วยโอวาทข้อนี้ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรอานนท์ สารีบุตรเป็นบัณฑิต สารีบุตรมีปัญญามาก ได้จำแนกโศดาปัตติยคะ ๔ ด้วยอาการ
๑๐ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๖

ทุติยสูตรที่ ๒

กล่าวความตายเพราะไม่มีธรรม ๔ ประการ

[๑๕๖๘] สาวตถินิทาน. กัสสมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็น
ไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจง
ไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้ว จงให้ทำทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเตียรเกล้า
ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอ
กราบทำทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเตียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่
อภิเวทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบทำทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเตียรเกล้า
และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความ
อนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับนิมนต์ด้วย
ดูชนิภาพ.

[๑๕๖๕] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนทันทุงแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า

[๑๕๖๖] ดูกรคฤหบดี ท่านพอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทรมาย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทรมาย่อมปรากฏ.

[๑๕๖๗] อ. ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับในโลกนี้ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีล ก็เมื่อเขาเห็นความเป็นผู้ทุศีลนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

[๑๕๖๘] ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกผู้ได้สดับในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมไม่ มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็น ไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อเขาเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมไม่มีความ สะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

[๑๕๖๓] ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนตผู้เจริญ กระผมไม่กลัว กระผมจักพูดแก่ท่านได้ ด้วยว่ากระผมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใดซึ่งสมควรแก่กุลหัตถ์ อันพระผู้มีพระภาค ทรงแสดงแล้ว กระผมยังไม่ได้เห็นความขาดอะไรๆ ของสิกขาบทเหล่านั้นในตนเลย.

อ. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๓

เวรภยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยภยเวร ๕ ประการ

[๑๕๖๔] สาวตถิณีทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ผู้นั่ง อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรคฤหบดี ภยเวร ๕ ประการของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริย- *สาวกประกอบแล้วด้วยโสดาปัตติยังคะ ๔ ประการ และบุญธรรมอันประเสริฐ อริยสาวกนั้น เห็นดีแล้ว แทบตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๖๕] ภยเวร ๕ ประการเป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อม ประสพภยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โทมนัสที่ เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกเว้นจากการฆ่าสัตว์แล้ว ภยเวร อันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้ลักทรัพย์ ... บุคคลผู้ประพฤติผิดในกาม ... บุคคลผู้พูดเท็จ ... บุคคลผู้ดื่มเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสพ ภยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็น ไปทางใจก็มี ก็เพราะดื่มเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นปัจจัย เมื่อ อริยสาวกงดเว้นจากการดื่มเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภยเวรอัน อันนั้น เป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ ภยเวร ๕ ประการเหล่านี้ สงบระงับแล้ว.

[๑๕๖๖] อริยสาวกประกอบด้วยโสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวก ประกอบด้วยโศดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้.

[๑๕๗๗] ก็ญายธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วย ปัญญา เป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งปฏิจกสมุปปาท อย่างเดียว โดยอุบายอันแยบคายเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ย่อมเกิด ด้วยประการดังนี้ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ย่อมดับ ด้วยประการดังนี้ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ก็เพราะอวิชชาดับด้วยการสำรอก โดยหาส่วนเหลือมิได้ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับวิญญาณจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ญายธรรมอันประเสริฐนี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา.

[๑๕๗๘] ดูกรคฤหบดี เมื่อใด ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโศดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และญายธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

เวรภยสูตรที่ ๒

ผู้ระงับภยเวร ๕ ได้พยากรณ์ตนเองได้

[๑๕๗๙] สาวัตถินิทาน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโศดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และญายธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

ลิจฉวีสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโศดาบัน

[๑๕๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ในป่ามหายาน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะว่า

[๑๕๕๑] ดูกรนันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกร นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๕๒] ดูกรนันทกะ ก็แลอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นผู้ ประกอบด้วยอายุทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสุขทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยยศทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นใหญ่ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูกรนันทกะ ก็เราได้ฟังแต่สมณะหรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้น หามิได้ ความจริง เรารู้อย่างเห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น.

[๑๕๕๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกะมหาอำมาตย์ ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะว่า ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ท่านผู้เจริญ นันทกะมหาอำมาตย์กล่าวว่า ดูกรพนาย บัดนี้ยังไม่ต้องการอาบน้ำภายนอก ต้องการจักอาบน้ำภายใน คือ ความเลื่อมใสใน พระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สรกานีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหานามสูตรที่ ๑	๒. มหานามสูตรที่ ๒
๓. โคธาสสูตร	๔. สรกานีสูตรที่ ๑
๕. สรกานีสูตรที่ ๒	๖. ทุสิตยสูตรที่ ๑
๗. ทุสิตยสูตรที่ ๒	๘. เวรภยสูตรที่ ๑
๙. เวรภยสูตรที่ ๒	๑๐. ลิจจวิสูตร.

ปฏญญากิถันทวรรคที่ ๔

อภิถันทสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๕๔] สāvātthīnītan. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมา ซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความ เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีก

ประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

อภิธานสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อภิธานสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข

ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาอันเป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อความชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เทวปทสูตรที่ ๑

เทวบท ๔ ประการ

[๑๕๘๓] สāvattiniṭṭhaṇaṃ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบท (ข้อปฏิบัติของเทวดา) ของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๔

เทวปทสูตรที่ ๒

เทวบท ๔ ประการ

[๑๕๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้วว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวบทของ

พวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้วว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๕

สภาคตสูตร

เทวดาสรรเสริญผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

[๑๕๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปอยู่ที่ประชุมแล้วกล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เทวดาเหล่าใดประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้า จุตจากอรรถาพจน์แล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าเห็นปานใด จุตจากอรรถาพจน์แล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าเห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เทวดาเหล่าใดประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จุตจากอรรถาพจน์แล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด จุตจากอรรถาพจน์แล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปอยู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

มหานามสูตร

สมบัติของอุบาสก

[๑๕๔๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนคร

กบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล พระเจ้ามโหฬารราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ทรงอภิเษกแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าอุบาสก? พระผู้
มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร บุคคลผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ
ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นอุบาสก.

[๑๕๕๑] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้
ถึงพร้อมด้วยศีล?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน
เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร เป็นผู้งดเว้นจากมูสาวาท เป็นผู้งดเว้นจากสุราเมรัยมัชช-
*ปมาทัญฐาน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล.

[๑๕๕๒] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญา
ตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนก
ธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

[๑๕๕๓] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็น
มลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนก
อยู่ครอบครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ.

[๑๕๕๔] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา
เป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อขำแรกกิเลส ให้ถึงความ
สิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา.

จบ สูตรที่ ๗

วัธสสูตร

ธรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนภูเขา น้ำนั้น
ไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธาร ลำห้วย ให้เต็ม ชอกเขา ลำธาร ลำห้วย เต็มแล้ว
ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็มแล บึงเต็มแล้วย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม
แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้
เต็ม ฉนฺได ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ อันใด และ

ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เหล่าใด ของอริยสาวก ธรรมเหล่านั้น เมื่อไหลไปถึงฝั่ง ย่อมเป็นไป เพื่อความสิ้นอาสวะ ฉะนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๘

กาฬิโกธาสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๕๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของเจ้าสาเกยานินามว่า กาฬิโกธา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย พระนางกาฬิโกธาสาเกยานิเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระนางกาฬิโกธาสาเกยานิว่า

[๑๕๕๗] ดูกรพระนางโกธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวิกาในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน ดูกรพระนางโกธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๕๘] พระนางกาฬิโกธากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่าใด ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในหม่อมฉัน และหม่อมฉันก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะว่าหม่อมฉันประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... อนึ่ง ไทยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสกุล หม่อมฉันเฉลี่ยไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับท่านที่มีศีล มีกัลยาณธรรม.

พ. ดูกรพระนางโกธา เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผลท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๙

นันทียสูตร

อยู่ด้วยความประมาทและไม่ประมาท

[๑๕๕๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิล-
*พัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า นันทียะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๖๐๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด ไม่มีโสดาปัตติยงคธรรม ๔ ประการ

โดยประการทั้งปวง ในกาลทุกเมื่อ อริยสาวกนั้นหรือหนอที่พระองค์ตรัสเรียกว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทิยะ อริยสาวกใด ไม่มีโศดาปัตติยัคะ ๔ ประการ เราเรียกอริยสาวกนั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน อนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท และอยู่ด้วยความไม่ประมาท โดยวิธีใด ท่านจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว นันทิยสาकยะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๖๐๑] ดูกรนันทิยะ ก็อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างไร? อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้น ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีสัทธิ เมื่อไม่มีปีสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีสัทธิ เมื่อไม่มีปีสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างนี้แล.

[๑๖๐๒] ดูกรนันทิยะ ก็อริยสาวกผู้เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างไร? อริย-
*สาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้น พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจก่oprด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุขย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท อีกประการหนึ่ง อริย-
*สาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจก่oprด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุข ย่อม

เป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบปญญาภิธานทวารคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑	๒. อภิสันทสูตรที่ ๒
๓. อภิสันทสูตรที่ ๓	๔. เทวปทสูตรที่ ๑
๕. เทวปทสูตรที่ ๒	๖. สภาคตสูตร
๗. มหานามสูตร	๘. วัสสสูตร
๙. กาฬโคธาสสูตร	๑๐. นันทิยสูตร

สคาถกปญญาภิธานทวารคที่ ๕

อภิสันทสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นผู้จําแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

[๑๖๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับประมาณมิได้.

[๑๖๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณน้ำในมหาสมุทรว่า ประมาณเท่านี้อาพหะ ๑- หรือว่าร้อยอาพหะ พันอาพหะ แสนอาพหะ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ น้ำย่อมถึงความนับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับประมาณมิได้ แม้นใด ใครๆ จะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำ

มาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ
นับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
พระพุทธพจน์นี้ว่า

@๑. ๑ อาพหกะ เท่ากับ ๔ ทะนาน ฯ

[๑๖๐๖] แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ไหลไปยังสาคร

ทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่งที่น่ากลัว

มาก เป็นที่อยู่ของหมู่มาร ฉนโค สายธารแห่งบุญย่อมไหลไปสู่

นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่งและเครื่องอุปโภค

เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉนโคเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

อภิธานสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔

ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่

หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม

นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย

ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการ

ที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี้เป็น

ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความ

ตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดี

ในการจำแนกทาน อยู่รอบครองเรือน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

[๑๖๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย

ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ

เท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่

จะนับจะประมาณมิได้.

[๑๖๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหานทีเหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรพ

มหิ ย่อมไหลเรื่อยไปที่ปากน้ำใด จะนับจะประมาณน้ำที่ปากน้ำนั้นว่า ประมาณเท่านี้อาพหกะ

หรือร้อยอาพหกะ พันอาพหกะ แสนอาพหกะ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ แม่น้ำย่อมถึงความ

นับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ แม้ฉนโค ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวก

ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข

มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ นับว่าเป็นกอง

บุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉนโคเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๑๐] แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ย่อมไหลไปสู่
สาครทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่ง
น้ำกล้วมาก เป็นที่อยู่ของหมู่มฤตนะ จันได สายธารแห่งบุญย่อมไหล
ไปสู่บรรณผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่งและเครื่อง
ปูลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร จันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

อภิธานสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนก
ธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่ง
ความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระสงฆ์ ... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึงความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็น
ไปเพื่อขำแรกเกิดส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมา
ซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้แล.

[๑๖๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศลอันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ
เท่านี้มีใครกระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่
จะนับจะประมาณมิได้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๑๓] ผู้ใดต้องการบุญ ตั้งมั่นในกุศล เจริญมรรคเพื่อบรรลุมตธรรม

ผู้นั้นบรรลุธรรมที่เป็นสาระ ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไป (แห่งอาสวะ)

ย่อมไม่หวั่นไหวในเมื่อจตุราขมาถึง.

จบ สูตรที่ ๓

มหัทธนะสูตรที่ ๑

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า
เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว

ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ดุริยภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง
มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๔

มหัทธนะสูตรที่ ๒

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๕] ดุริยภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า
เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นผู้มั่งคั่ง ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดุริยภิกขุ
ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก
มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๖๑๖] ดุริยภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ดุริยภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

จบ สูตรที่ ๖

นันทิยสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยनันทิยะ ผู้ประทับ
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดุริยภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ดุริยภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มี
ความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗

ภทฺทียสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๘] กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยภทฺทียะ ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูภทฺทียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

มหานามสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๙] กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้ามahanamasakayarajh ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรมhabpitth อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบันมีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

โศดาปัตตียังคสูตร

โศดาปัตตียังคะ ๔ ประการ

[๑๖๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โศดาปัตตียังคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังธรรม ๑ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โศดาปัตตียังคะ ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบสคาถกปญฺญาภิธานทวารวคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิธานสูตรที่ ๑	๒. อภิธานสูตรที่ ๒
๓. อภิธานสูตรที่ ๓	๔. มหัทธนสูตรที่ ๑
๕. มหัทธนสูตรที่ ๒	๖. ภิกขุสูตร
๗. นันทียสูตร	๘. ภทฺทียสูตร
๙. มหานามสูตร	๑๐. โศดาปัตตียังคสูตร

สัปปญฺญวรรคที่ ๖

สคาถกสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมเป็นพระ

โศดบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็น
ไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสในไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ใน
พระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโศดบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๒๒] ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงาม ที่พระ

อริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความ

เห็นตรง บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของเขาไม่เปล่า

ประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระ-

พุทธเจ้า พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็น

ธรรม ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑

วัสสวตถสูตร

ว่าด้วยพระอริยบุคคลมีน้อยกว่ากันโดยลำดับ

[๑๖๒๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี
แล้ว ไปโดยลำดับ ถึงพระนครกบิลพัสดุ์ ด้วยกรณีบางอย่าง พวกเจ้าศากยะชาวพระนคร
กบิลพัสดุ์ได้ทราบข่าวว่า ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี มาถึงพระนครกบิลพัสดุ์
แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุรูปนั้นถึงที่อยู่ ทรงแสดงภิกษุนั้นแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุนั้นว่า

[๑๖๒๔] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ประหาร และยังมีพระกำลังหรือ?

ภิกษุนั้นทูลว่า พระผู้มีพระภาคไม่ประหารและยังมีพระกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภ. แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภ. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ระหว่างพรรษานี้ อะไรๆ ที่ท่านได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระ
พักตร์พระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ?

ภ. ขอถวายพระพร เรื่องนี้อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระ
ภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ
เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ สิ้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลก
นั้นเป็นธรรมดา มีมากกว่า อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์ผู้มี

พระภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นอุปาติกะ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็น สกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้ อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีมากกว่า อีกประการหนึ่ง อตมภาพได้พึง มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำ ที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป มีความไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๒

ธรรมทินนสูตร

ธรรมทินนอุบาสกพยากรณ์โสดาปัตติผล

[๑๖๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระ นครพาราณสี ครั้นนั้น อุบาสกชื่อว่า ธรรมทินนะ พร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้ มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อใดจะพึงมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพระองค์ ทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงตรัสสอน โปรดทรงปราสอนข้อนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พระสูตรเหล่านี้ที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตระ ประกอบ ด้วยความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลเป็นนิตย์อยู่ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลาย พึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

[๑๖๒๖] ข. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังครองเรือน นอนกกกูกอยู่ ยังทาจันทร์แค้นกาสี ยังใช้มาลาของหอมและเครื่องดูบไล้ ยังยินดีทองและเงินอยู่ จะเข้าถึง พระสูตรที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตระ ประกอบด้วย ความว่าง ตลอดนิตยกาลอยู่ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมอันยิ่ง แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่แล้วในสิกขาบท ๕ เถิด.

พ. ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

ข. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ ที่พระผู้มีพระภาคทรง แสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ทั้งหลาย และข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นชัดในธรรม เหล่านั้น เพราะว่า ข้าพระองค์ทั้งหลาย ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไป

เพื่อสมาธิ.

พ. คุณธรรมทินนะ เป็นลาภของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล
อันท่านทั้งหลายพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๓

กิลยานสูตร

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการ

[๑๖๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้น ภิกษุมารูปลกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มี
พระภาคทรงทำจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน พระเจ้ามahanamasakya-
*ราช ได้ทรงสดับข่าวว่า ภิกษุมารูปลกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มี
พระภาคทรงทำจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ครั้นนั้น พระเจ้า
มahanamasakya ราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อม
ฉันได้ยินมาว่า ภิกษุมารูปลกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำ
จิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉัน
ยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญาพึงกล่าว
สอนอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก.

[๑๖๒๘] พ. คุณกรมhabpittra อุบาสกผู้มีปัญญา พึงปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า ท่านจงเบาใจเถิดว่า
ท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีศีลที่
พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๖๒๙] คุณกรมhabpittra อุบาสกผู้มีปัญญา ครั้นปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว พึงถามอย่างนี้
ว่า ท่านมีความหวังใยในมารดาและบิดาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังใย
ในมารดาและบิดาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวจะเขอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็น
ธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความหวังใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำ
ความหวังใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความหวังใยในมารดาและ
บิดาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความหวังใยในมารดาและบิดาของเราแล้ว.

[๑๖๓๐] อุบาสกนั้นพึงถามเขอย่างนี้ว่า ก็ท่านยังมีความหวังใยในบุตรและภริยาอยู่
หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังใยในบุตรและภริยาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวจะเข
อย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความหวังใยในบุตร
และภริยา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความหวังใยในบุตรและภริยา ก็จักตายไปเหมือน
กัน ขอท่านจงละความหวังใยในบุตรและภริยาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละ

ความหวังไว้ในบุตรและภริยาของเราแล้ว

[๑๖๓๑] อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความหวังไว้ในกามคุณ ๕ อัน เป็นของมนุษย์อยู่หรือไม่? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังไว้ในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์ อยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่า กามอันเป็น ของมนุษย์ ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้น จาตุมหาราชเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว จิตของเรา น้อมไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว.

[๑๖๓๒] อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ยังดีกว่า ประณีต กว่า พวกเทพชั้นจาตุมหาราช ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราช แล้วน้อมจิต ไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์เถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราช แล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวก เทพชั้นยามายังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ ... พวกเทพชั้นดุสิตยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นยามา ... พวกเทพชั้นนิมมานรดียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดุสิต ... พวกเทพ ชั้นปรินิมิทตวสวัตตียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นนิมมานรดี ... พรหมโลกยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นปรินิมิทตวสวัตตี ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นปรินิมิทตวสวัตตี แล้ว น้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นปรินิมิทตวสวัตตี แล้ว จิตของเราน้อมไปในพรหมโลกแล้ว.

[๑๖๓๓] อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ แม้พรหมโลกก็ไม่ เทียง ไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสักกายะ ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพรหมโลก แล้วนำจิต เข้าไปในความดับสักกายะเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำ จิตเข้าไปในความดับสักกายะแล้ว ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกันของ อุบาสก ผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้งร้อยปี คือ พ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

[๑๖๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้ มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การ คบสัตตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งสกทาคามีผล

[๑๖๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล

จบ สูตรที่ ๖

ผลสูตรที่ ๓

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอนาคามีผล

[๑๖๓๖] ... ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล

จบ สูตรที่ ๗

ผลสูตรที่ ๔

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอรหัตผล

[๑๖๓๗] ... ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล

จบ สูตรที่ ๘

ปฏิลากสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการได้ปัญญา

[๑๖๓๘] ... ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา

จบ สูตรที่ ๙

วุฒิสสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาเจริญ

[๑๖๓๙] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา

จบ สูตรที่ ๑๐

เวปุลลสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาไพบลย

[๑๖๔๐] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบลยแห่งปัญญา

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ สัปปัญญวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกาคสูตร	๒. วัธสวุตตสูตร
๓. ธรรมทินนสูตร	๔. ทิลาณสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. ผลสูตรที่ ๓	๘. ผลสูตรที่ ๔
๙. ปฏิลากสูตร	๑๐. วุฒิสสูตร
๑๑. เวปุลลสูตร.	
-

มหาปัญญวรรคที่ ๗

มหาปัญญาสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญามาก

[๑๖๔๑] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก

จบ สูตรที่ ๑

ปุถุปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาแน่นหนา

[๑๖๔๒] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา

จบ สูตรที่ ๒

วิปุลปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไพศาล

[๑๖๔๓] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพศาล

จบ สูตรที่ ๓

คัมภีรปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาลึกซึ้ง

[๑๖๔๔] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง

จบ สูตรที่ ๔

อัปมัตตปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาหาประมาณมิได้

[๑๖๔๕] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาประมาณมิได้

จบ สูตรที่ ๕

ภุริปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาดังแผ่นดิน

[๑๖๔๖] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเพียงดังแผ่นดิน

จบ สูตรที่ ๖

พาหุลปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญามาก

[๑๖๔๗] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก

จบ สูตรที่ ๗

สีมปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาเร็ว

[๑๖๔๘] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว

จบ สูตรที่ ๘

ลหุปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาเบา

[๑๖๔๕] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเบา

จบ สูตรที่ ๕

หาสปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญารำเริง

[๑๖๕๐] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญารำเริง

จบ สูตรที่ ๑๐

ชวนปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไว

[๑๖๕๑] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไว

จบ สูตรที่ ๑๑

ติกขปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญากล้า

[๑๖๕๒] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญากมกล้า

จบ สูตรที่ ๑๒

นิพเพธิกปัญญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญาชำแรกกิเลส

[๑๖๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ มหาปัญญวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปัญญสูตร	๒. ปุณปัญญสูตร
๓. วิปุลลปัญญสูตร	๔. คัมภีรปัญญสูตร
๕. อัปมัตตปัญญสูตร	๖. ฐูรีปัญญสูตร
๗. พาหุลปัญญสูตร	๘. สีมปัญญสูตร
๙. ลหุปัญญสูตร	๑๐. หาสปัญญสูตร
๑๑. ชวนปัญญสูตร	๑๒. ติกขปัญญสูตร

๑๓. นิพเพชกปัญญสูตร.

จบ โสคาปัตติลังยุต

๑๑. สัจจสังยุต

สมาธิวรรคที่ ๑

สมาธิสูตร

ผู้มีใจตั้งมั่นย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๔] สาวกเถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธ-
*คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิสัถสถานสูตร

ผู้หลักเ็นอยู่ย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลักออกเ็นอยู่ ภิกษุผู้หลักออกเ็นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์-
*สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลักออกเ็นอยู่ ภิกษุผู้หลักออกเ็นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

กุลปุตตสูตรที่ ๑

ผู้ออกบวชโดยชอบเพื่อรู้ร้อยยี่สี่ ๔

[๑๖๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชแล้วเพื่อรู้ร้อยยี่สี่ ๔ ตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด จักออกบวชเพื่อรู้ร้อยยี่สี่ ๔ ตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชอยู่ เพื่อรู้ร้อยยี่สี่ ๔ ตามความเป็นจริงร้อยยี่สี่ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขร้อยยี่สี่ ทุกขสมุทัยร้อยยี่สี่ ทุกขนิโรธร้อยยี่สี่ ทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทาร้อยยี่สี่ ก็กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ในอนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชเพื่อรู้ร้อยยี่สี่ ๔ นี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ

เป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

กัลปุตตสูตรที่ ๒

ผู้ออกบวชโดยชอบรู้อริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง

[๑๖๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กัลปบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็น
บรรพชิตโดยชอบ รู้แล้วตามความเป็นจริง กัลปบุตรเหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความ
เป็นจริง กัลปบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้ตามความ
เป็นจริง กัลปบุตรเหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง กัลปบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง กัลปบุตรเหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็กัลปบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ในอนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล
ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้ตามความเป็นจริง กัลปบุตรเหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัจ ๔
เหล่านี้ ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร
เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

สมณพราหมณรู้อริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง

[๑๖๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล รู้
แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า
หนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้อริยสัจ ๔
ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ในอนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล รู้
ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัจ ๔ เหล่านี้ตามความเป็นจริง
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

สมณพราหมณ์ประกาศอริยสัจ ๔ ที่ตนรู้

[๑๖๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
ประกาศแล้วซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศแล้วซึ่ง
อริยสัจ ๔ ว่าเป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต

กาล จักประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักประกาศ อริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน กาล ประกาศอยู่ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศ อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ใน อนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล ประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดประกาศอริยสัจ ๔ เหล่านี้ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

วิตักกสูตร

ว่าด้วยการตรึกในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าตรึกถึงอกุศลวิตกอันลามก คือ กาม-
*วิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะวิตกเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความ
ดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะตรึก พึงตรึกว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความตรึกเหล่านี้ ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ
ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำ
ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

จินตสูตร

ว่าด้วยการคิดในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าคิดถึงอกุศลจิตอันลามกกว่า โลกเที่ยง
โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระก็อย่าง
หนึ่ง สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื่อง
หน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เป็นอีกก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่
พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคิดนี้ประกอบด้วยประ-
*โยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

วิคคาหิกกถาสสูตร

ว่าด้วยการพูดที่ไม่เป็นประโยชน์

[๑๖๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดถ้อยคำแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เราปฏิบัติถูก สิ่งที่ควรพูดก่อน ท่านพูดเสียทีหลัง สิ่งที่ควรพูดทีหลัง ท่านพูดเสียก่อน เป็นประโยชน์แก่เรา ไม่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ความเป็นไปอย่างอื่นที่คลาดเคลื่อน ท่านประพฤติก่อนแล้ว ท่านยกวาทะขึ้นแล้วเพื่อเปลื้องวาทะของผู้อื่น ท่านถูกข่มขืนแล้ว ท่านจงชำแรกออก ถ้าท่านอาจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ติรัจฉานกถาสสูตร

ว่าด้วยการพูดติรัจฉานกถา

[๑๖๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดติรัจฉานกถา ซึ่งมีหลายอย่าง คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตรอก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลပ်ไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้นๆ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สมาธิวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาธิสูตร
๒. ปฏิสัลดานสูตร
๓. กุลปุตตสูตรที่ ๑
๔. กุลปุตตสูตรที่ ๒

๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

๗. วิตักกสูตร ๘. จินตสูตร

๙. วิคคาหิกกถาสสูตร ๑๐. ตีรจันนากถาสสูตร

 สัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

 ตถาคตสูตรที่ ๑

 ทรงแสดงพระธรรมจักร

[๑๖๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาแล้วตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุด
๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ ส่วนสุด ๒ อย่างนั้นเป็นไฉน? คือ การประกอบตนให้
พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นของเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปูลุชน ไม่ประเสริฐ
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ การประกอบความลำบากแก่ตน เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ๑ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุด ๒ อย่างเหล่านี้ อันตถาคต
ได้ตรัสรู้แล้ว กระทำจักขุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความ
ตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ก็ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนั้น ... เป็นไฉน? คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แหละ ซึ่งได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพ
ชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนี้แล อันตถาคตได้ตรัสรู้
แล้ว กระทำจักขุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อ
นิพพาน.

[๑๖๖๕] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจนี้แล คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่
ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็น
ทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้ แม้ข้อนั้นก็เป็นทุกข์
โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ก็ทุกขสมุททยอริยสัจนี้แล คือ ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่
ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ความเพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่
กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ทุกขนิโรธอริยสัจนี้แล คือ ความดับด้วยการสละโดยไม่
เหลือแห่งตัณหาอันนั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัย ก็ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทาอริยสัจนี้แล คือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ซึ่งได้แก่สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมา
สมาธิ.

[๑๖๖๖] ดูภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นควรกำหนดรู้ ฯลฯ
ทุกขอริยสัจนั้นเรากำหนดรู้แล้ว.

[๑๖๖๗] ดูภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา

ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขสมุทัยอริยสัจ ๑๑๑ ทุกขสมุทัยอริยสัจนั้นควรละ ๑๑๑
ทุกขสมุทัยอริยสัจนั้นเราละแล้ว.

[๑๖๖๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑๑๑ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นควรกระทำให้
แจ้ง. ๑๑๑ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นเรากระทำให้แจ้งแล้ว

[๑๖๖๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ๑๑๑ ทุกขนิโรธคามินี
ปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นเราเจริญแล้ว.

[๑๖๗๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง
มีนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ของเรา ยังไม่บริสุทธิตีเพียงใด เราก็อยัง
ไม่ปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม-
*โลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น ก็เมื่อใด ญาณทัสสนะ
(ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้
ของเรา บริสุทธิตีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณใน
โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ ก็ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ปลื้มใจ ชื่นชม
ภานิตของพระผู้มีพระภาค.

[๑๖๗๑] ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณภานิตนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจาก
ธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ท่านโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรแล้ว พวก
ภุมมเทวดาได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ฌ ปา
อิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือ
ใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้ พวกเทพชั้นจาตุมหาราชได้ฟังเสียงของพวกภุมมเทวดาแล้ว ...
พวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว ... พวกเทพชั้นยามาได้ฟังเสียง
ของพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว ... พวกเทพชั้นดุสิตได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นยามาแล้ว ... พวก
เทพชั้นนิมมานรดีได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดุสิตแล้ว ... พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีได้ฟังเสียง
ของพวกเทพชั้นนิมมานรดีแล้ว ... พวกเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้น
ปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว ได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศ
แล้ว ฌ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้.

[๑๖๗๒] โดยขณะนั้น โดยครุณั้น เสียงได้ระบือขึ้นไปจนถึงพรหมโลกด้วยประการ

ฉะนั้นก็หมั่นโลกธาตุนี้สะท้อนสะท้อนหวั่นไหว ทั้งแสงสว่างอันยิ่ง หาประมาณมิได้ได้ปรากฏ
แล้วในโลก ล่วงเทวานุภาพของพวกเทพดาทั้งหลาย.

[๑๖๗๓] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งอุทานว่า โภณทัณฺณูญะได้รู้แล้วหนอ
โภณทัณฺณูญะได้รู้แล้วหนอ เพราะเหตุนั้นคำว่า อัญญาโภณทัณฺณูญะ จึงได้เป็นชื่อของท่านโภณทัณฺณูญะ
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ตถาคตสูตรที่ ๒

จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง เกิดแก่ตถาคต

[๑๖๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นควร
กำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กำหนดรู้แล้ว.

[๑๖๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ ทุกขสมุทัย
อริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุทยอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย ละได้แล้ว.

[๑๖๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจ
นั้น ควรกระทำให้แจ้ง ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กระทำให้แจ้งแล้ว.

[๑๖๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้น
แก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น
พระตถาคตทั้งหลาย เจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

จันทรสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔

[๑๖๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[๑๖๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไฉน? ควรจะกล่าวได้ว่า อุปาทาน
ชั้น ๕ อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานชั้นคือรูป อุปาทานชั้นคือเวทนา อุปาทาน
ชั้นคือสัญญา อุปาทานชั้นคือสังขาร อุปาทานชั้นคือวิญญาณ นี้เรียกว่าทุกขอริยสัจ.

[๑๖๘๐] ก็ทุกขสมุทยอริยสัจเป็นไฉน? ตณฺหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วยความ
กำหนดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา
วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ.

[๑๖๘๑] ก็ทุกขนิโรธอริยสังเป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่ง ตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหานั้น นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัง.

[๑๖๘๒] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง.

[๑๖๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัง ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อายตนสูตร

ว่าด้วยอริยสัง ๔

[๑๖๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัง ๔ เหล่านี้ อริยสัง ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัง ทุกขสมุทยอริยสัง ทุกขนิโรธอริยสัง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง.

[๑๖๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสังเป็นไฉน? ควรจะกล่าวว่า อายตนะ ภายใน ๖ อายตนะภายใน ๖ เป็นไฉน? คือ อายตนะคือตา ฯลฯ อายตนะคือใจ นี้เรียกว่า ทุกขอริยสัง.

[๑๖๘๖] ก็ทุกขสมุทยอริยสังเป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กำมตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัง.

[๑๖๘๗] ก็ทุกขนิโรธอริยสังเป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่ง ตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหานั้น นี้เรียกว่า ทุกข-
*นิโรธอริยสัง.

[๑๖๘๘] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง.

[๑๖๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัง ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ธารณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัง ๔

[๑๖๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัง ๔ ที่เราแสดงไว้เถิด.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำซึ่งอริยสังที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัง ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสังเป็นข้อที่ ๑ ทุกขสมุทยอริยสัง

เป็นข้อที่ ๒ ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๕๑] พ. ดูกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอทรงจำได้ เราแสดงทุกขสมุทยอริยสัจเป็นข้อที่ ๒ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ธารณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔ อย่างถูกต้อง

[๑๖๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงไว้แล้วเถิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำได้ ซึ่งอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้นี้มีฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้นี้มีฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๕๓] พ. ดูกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้นี้มีฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้นี้มีฐานะที่จะมีได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่

เราแสดงแล้วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

อวิชาสูตร

ว่าด้วยอวิชา

[๑๖๕๔] ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อวิชาๆ ดังนี้ อวิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าตกอยู่ในอวิชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ความไม่รู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่าอวิชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลย่อมชื่อว่าตกอยู่ในอวิชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

วิชาสูตร

ว่าด้วยวิชา

[๑๖๕๕] ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชาๆ ดังนี้ วิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าถึงวิชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ความรู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่า วิชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลย่อมชื่อว่าถึงวิชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

สังกาสนสูตร

ว่าด้วยบัญญัติแห่งอริยสัจ ๔

[๑๖๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติว่า นี่เป็นทุกขอริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจำแนกในทุกขอริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี่เป็นทุกขอริยสัจ ฯลฯ เราบัญญัติว่า นี่เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจำแนกทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี่เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา-
*อริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ตถสูตร

ว่าด้วยของจริงแท้ ๔ อย่าง

[๑๖๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็น

อย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างเป็นไฉน? สิ่งนี้ว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ทางให้ถึงความดับทุกข์ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ขรรมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑ ๒. ตถาคตสูตรที่ ๒

๓. จันทรสูตร ๔. อายตนะสูตร

๕. ฆารณสูตรที่ ๑ ๖. ฆารณสูตรที่ ๒

๗. อวิชชาสูตร ๘. วิชาสูตร

๙. สังกาสนสูตร ๑๐. ตถสูตร

โกฏฐคามวรรคที่ ๓

วัชชีสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการตรัสรู้และไม่ตรัสรู้ร้อยสี่ ๔

[๑๖๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏฐคามในแคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ได้ตรัสรู้ไม่ได้แทงตลอดร้อยสี่ ๔ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงเล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ร้อยสี่ ๔ เป็นไฉน? คือ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ไม่ได้แทงตลอดทุกข์ร้อยสี่ ๑ ทุกข์สมุทัยร้อยสี่ ๑ ทุกข์นิโรธร้อยสี่ ๑ ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาร้อยสี่ ๑ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงเล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ร้อยสี่ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้ว ทุกข์สมุทัยร้อยสี่ ... ทุกข์นิโรธร้อยสี่ ... ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาร้อยสี่ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้ว ตัณหาในภพขาดสูญแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๖๕๙] เพราะไม่เห็นร้อยสี่ ๔ ตามเป็นจริง เราและเธอทั้งหลายได้

ท่องเที่ยวไปในชาตินั้นๆ ตลอดกาลนาน ร้อยสี่ ๔ เหล่านี้ เรา

และเธอทั้งหลายเห็นแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพถอนขึ้นได้แล้ว มุล-

*แห่งทุกข์ตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

วัชชีสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้ชัดและไม่รู้ชัดอริยสัจ ๔

[๑๓๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ... นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๑๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ... นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ และนับว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งแล้วซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๓๐๒] ชนเหล่าใดย่อมไม่รู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ และไม่รู้จักซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์ ชนเหล่านั้นเสื่อมแล้วจากเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ ไม่ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ เข้าถึงชาติและชราโดยแท้ ส่วนชนเหล่าใดย่อมรู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ และรู้จักซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์ ชนเหล่านั้นถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ ไม่เข้าถึงชาติและชรา.

จบ สูตรที่ ๒

สัมมาสัมพุทธสูตร

ว่าด้วยความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๓๐๓] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ตามความเป็นจริง ตถาคตาจึงกล่าวว่า เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๓๐๔] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เหล่าใดในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น
ตรัสรู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งใน
อนาคตกาล จักตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดแล้ว จักตรัสรู้
อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ตรัสรู้
อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความ
เป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็พระ-
*อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง ... จักตรัสรู้ ...
ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตาม
ความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สอวักขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

[๑๗๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น ไม่กล่าวความ
สิ้นอาสวะของผู้ไม่รู้ไม่เห็น ก็ความสิ้นอาสวะของผู้รู้ อะไร ผู้เห็นอะไร? ความสิ้นอาสวะของ
ผู้รู้เห็นว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อย่างนี้
ผู้เห็นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

मितตสูตร

ว่าด้วยการอนุเคราะห์มิตร

[๑๗๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งและ
ชนเหล่าใดจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม จะพึงสำคัญถ้อยคำว่าเป็นสิ่งที่ตนควร
เชื่อฟังชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมาทานให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้ อริยสัจ ๔
ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ... ชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน
ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้ อริยสัจ ๔ เหล่านี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

ตถสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔ เป็นของจริงแท้

[๑๗๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-

*อริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล เป็นของจริงแท้ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าอริยสัจ ดูกฤกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

พระตถาคตเป็นอริยะในโลกทั้งปวง

[๑๗๐๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-

*อริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า อริยสัจ ดูกฤกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ปริณฺเวยยสูตร

ว่าด้วยหน้าที่ในอริยสัจ ๔

[๑๗๐๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-

*อริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล บรรดาอริยสัจ ๔ ประการนี้ อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ ที่ควรละ ที่ควรกระทำให้แจ้ง ที่ควรให้เกิดมี มีอยู่ ก็อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ เป็นไฉน? ทุกขอริยสัจ ควรกำหนดรู้ ทุกขสมุทยอริยสัจ ควรละ ทุกขนิโรธอริยสัจ ควรกระทำให้แจ้ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรให้เกิดมี ดูกฤกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ควัมปติสูตร

ผู้เห็นทุกข์ ชื่อว่าเห็นในสมุทัยนิโรธมรรค

[๑๗๑๐] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เฒ่ามารูปอยู่ ณ เมืองสาหณียะ แคว้นเจติย ก็สมัยนั้น เมื่อภิกษุผู้เฒ่ามารูปกลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉิมภัต นั่งประชุมกันในโรงกลม เกิดสนทนากันขึ้นในระหว่างประชุมว่า ดูกธาวาสทั้งหลาย ผู้ใดหนอแลย่อมเห็นทุกข์ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็น แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

[๑๗๑๑] เมื่อภิกษุผู้เฒ่าทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระควัมปติเถระได้กล่าวกะ

ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ฟังมา ได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ใดย่อมเห็นทุกข์ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้ใดย่อมเห็นทุกขสมุทัย ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้ใดย่อมเห็นทุกขนิโรธ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

ผู้ใดยอมเห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นแม่ทุกข์ แม่ทุกขสมุทัย แม่ทุกขนิโรธ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โภจิกามวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรค คือ

๑. วัชชีสูตรที่ ๑ ๒. วัชชีสูตรที่ ๒
๓. สัมมาสัมพุทฺธสูตร ๔. อรหันตสูตร
๕. อาสวกขยสูตร ๖. มิตตสูตร
๗. ตถสูตร ๘. โลกสูตร
๙. ปริญญะยสูตร ๑๐. คัมภีปติสูตร.

สีสปาปรณวรรคที่ ๔

สีสปาสูตร

เปรียบสิ่งที่ตรัสรู้มีมากเหมือนใบไม้บนต้น

[๑๓๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสปาวน ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงถือใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบด้วยฝ่าพระหัตถ์ แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราถือด้วยฝ่ามือกับใบที่บนต้น ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระผู้มีพระภาคทรงถือด้วยฝ่าพระหัตถ์มีประมาณน้อย ที่บนต้นมากกว่า พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วมิได้บอกเธอทั้งหลายมีมาก ก็เพราะเหตุไรเราจึงไม่บอก เพราะสิ่งนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่บอก.

[๑๓๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งอะไรเราได้บอกแล้ว เราได้บอกแล้วว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ก็เพราะเหตุไรเราจึงบอก เพราะสิ่งนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน เพราะฉะนั้น เราจึงบอก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ขทิสสูตร

ว่าด้วยการทำที่สุดแห่งทุกข์เพราะตรัสรู้อรียสัจ ๔

[๑๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอรียสัจ ...

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบตะเกียน ใบทองหลาง หรือน้ำมะขามป้อม ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ขอนี้มีฐานะที่จะมีได้ ฉันทิ ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ ฉันทินั้นเหมือนกัน.

[๑๗๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดแลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบบัว ใบทองกวาว หรือใบย่านทราย ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ขอนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฉันทิ ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉันทินั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

ทัณฑสูตร

ผู้ท่องเที่ยวไปในโลกเพราะไม่เห็นอริยสัจ

[๑๗๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลขว้างขึ้นไปบนอากาศแล้ว บางคราวเอาโคนตกลงมาก็มี บางคราวเอาตอนกลางตกลงมาก็มี บางคราวเอาปลายตกลงมาก็มี ฉันทิ สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีนิวรณ์ คืออวิชชา มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ ได้เล่นไปอยู่ ท่อง- *เที่ยวไปอยู่ บางคราวจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกก็มี บางคราวจากปรโลกมาสู่โลกนี้ก็มี ฉันทินั้นเหมือนกัน ขอนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำ ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

เจตสูตร

ให้รีบเพียรเพื่อตรัสรู้ เหมือนรีบดับไฟบนศีรษะ

[๑๗๑๗] พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าหรือ ศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว จะควรกระทำอย่างไร? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อผ้าหรือศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว ควรจะกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความไม่ย่อเย้อ ความไม่ทอดลอย สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อดับผ้าหรือศีรษะนั้น.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงวางเฉย ไม่ใส่ใจถึงผ้าหรือศีรษะที่ถูกไฟไหม้แล้ว พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความไม่ย่อเย้อ ความไม่ทอดลอย สติและ สัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อตรัสรู้หรืออริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ตรัสรู้ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็น ไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น

แหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินี-
*ปฏิบัติทา.

จบ สูตรที่ ๔

สัตตัสตสูตร

ว่าด้วยการตรัสรู้อรียสัจ ๔

[๑๓๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีอายุร้อยปี พึงกล่าวอย่างนี้แก่ผู้มี
ชีวิตอยู่ร้อยปีว่า มาเถิด บุรุษผู้เจริญ ชนทั้งหลายจักเอาห่อกร้อยเล่มทึบแทงท่าน ในเวลาเช้า ...
ในเวลาเที่ยง ... ในเวลาเย็น ท่านนั้นถูกเขาเอาห่อสามร้อยเล่มทึบแทงอยู่ทุกวันๆ มีอายุร้อยปี
มีชีวิตอยู่ร้อยปี จักตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ได้ตรัสรู้โดยล่วงร้อยปีไป กุลบุตรผู้เป็นไปในอำนาจ
แห่งประโยชน์ควรจะได้รับเอา ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นที่สุดอันบุคคลไป
ตามอยู่รู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดแห่งการประหารด้วยหอก ดาบ หลาว และขวานย่อมไม่ปรากฏ
จันใด ก็ข้อนี้พึงมิได้จันนั้นว่า ก็เราไม่กล่าวการตรัสรู้อรียสัจ ๔ พร้อมด้วยทุกข์ โทมนัส
แต่เรากล่าวการตรัสรู้อรียสัจ ๔ พร้อมด้วยสุข โสมนัส อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอรียสัจ
 ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทาอรียสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติทา.

จบ สูตรที่ ๕

ปาณสูตร

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฬิพนจากอบายใหญ่

[๑๓๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงตัดหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้
ในชมพูทวีปนี้ แล้วรวบรวมเข้าด้วยกัน ครั้นแล้วกระทำให้เป็นหลาว ครั้นกระทำให้เป็นหลาว
แล้ว พึงร้อยสัตว์ขนาดใหญ่ในมหาสมุทรในหลาวขนาดใหญ่ สัตว์ขนาดกลางในหลาวขนาดกลาง
สัตว์ขนาดเล็กในหลาวขนาดเล็ก ก็สัตว์ขนาดเขื่องในมหาสมุทรยังไม่ทันหมด หญ้า ไม้ กิ่งไม้
และใบไม้ในชมพูทวีป พึงถึงความสิ้นไปหมดไปโดยแท้ การที่จะเอาหลาวร้อยสัตว์ขนาดเล็กใน
มหาสมุทร ซึ่งมีมากกว่าสัตว์ขนาดเขื่องนั้น มิใช่กระทำได้ง่าย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
ตัวมันเล็ก จันใด อบายก็โตใหญ่ จันนั้น บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฬิพนจากอบายที่ใหญ่โต
อย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี้
ทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติทา.

จบ สูตรที่ ๖

สุริยูปมาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อนการตรัสรู้อรียสัจ

[๑๓๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมา
ก่อน คือ แสงเงินแสงทอง จันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อนแห่งการตรัสรู้อรียสัจ ๔

ตามความเป็นจริง คือ สัมมาทิฐิ ฉะนั้นเหมือนกัน อันภิกษุผู้มีความเห็นชอบ พึงหวังข้อนี้ไว้ว่า จักรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์-
*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

สุริยอุปมาสูตรที่ ๒

พระตถาคตอุบัติความสว่างย่อมปรากฏ

[๑๗๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทร์และพระอาทิตย์ยังไม่เกิดขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมากก็ยังไม่มียิ่งนั้น เวลานั้นมีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ไม่ปรากฏ เมื่อใด พระจันทร์และพระอาทิตย์เกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมากก็ย่อมมี เวลานั้น ไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมากก็ยังไม่มียิ่งนั้น เวลานั้น มีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนก การกระทำให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ยังไม่มี เมื่อใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมากก็ย่อมมี เวลานั้นไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็นหมอก การบอก การแสดง ... การกระทำให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ย่อมมี อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

อินทขิลสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริง ย่อมรู้ผู้อื่นว่ารู้หรือไม่รู้

[๑๗๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ เปรียบเหมือนปุยพู่กันหรือปุยฝ้าย เป็นของเบา คอยจะลอยไปตามลม บุคคลวางไว้ที่ภาคพื้นอันราบเรียบแล้ว ลมทิศบูรพา พัดพัดปุยพู่กันหรือปุยฝ้ายนั้นไปทางทิศประจิมได้ ลมทิศประจิมพัดพัดเอาไปทางทิศบูรพาได้ ลมทิศอุดรพัดพัดเอาไปทางทิศทักษิณได้ ลมทิศทักษิณพัดพัดเอาไปทางทิศอุดรได้ ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะปุยพู่กันหรือปุยฝ้ายนั้นเป็นของเบาฉนั้นใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์-

*นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์
อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็น
อริยสัจ ๔ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๗๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่
ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่
เปรียบเหมือนเสาหลักหรือเสาหินมีรากลึก เขาฝังไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง ถึงแม้
ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้าน
หวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉนใด สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินี-
*ปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้
เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว
ฉนนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

วาทีสูตร

ผู้รู้ชัดตามเป็นจริง ไม่หวั่นไหวต่อผู้ยกวาทะ

[๑๗๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีความต้องการวาทะ ผู้
แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า
จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดย
สธรรมชาติ ขอนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนเสาหิน ๑๖ สอก เสาหินนั้นมียากลึกลงไป
ข้างล่าง ๘ สอก ข้างบน ๘ สอก ถึงแม้ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา ... ทิศประจิม ...
ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้านหวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก
เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉนใด ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ
นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจาก
ทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น
ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสธรรมชาติ ขอนี้มิใช่
ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว ฉนนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔
เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ
นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ สีสปาปรณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสปาสูตร	๒. ขทิสสูตร
๓. ทัณหาสูตร	๔. เจลสูตร
๕. สัตตีสตสูตร	๖. ปาณสูตร
๗. สุริยุปมาสูตรที่ ๑	๘. สุริยุปมาสูตรที่ ๒
๙. อินทปิลสูตร	๑๐. วาทิสสูตร.

ปปาตวรรคที่ ๔

จินตสูตร

การคิดเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ไม่มีประโยชน์

[๑๗๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากเมืองราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณี
ชื่อสุมาคชา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ ขอบสระโบก-
*ขรณีชื่อสุมาคชา เข้าได้เห็นกองทัพบกประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้นบัว ที่ขอบสระโบกขรณี
ชื่อสุมาคชา ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า เราชื่อว่าเป็นคนบ้า ชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว
เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก ครั้นนั้น บุรุษนั้นเข้าไปยังนครบอกแก่หมู่มหาชนว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย เราชื่อว่าเป็นคนบ้า ชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก หมู่
มหาชนถามว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าได้อย่างไร ท่านมีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร สิ่งอะไรที่ไม่มี
ในโลกซึ่งท่านเห็นแล้ว?

บุ. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะบอกให้ทราบ เราออกจากกรุงราชคฤห์ เข้าไปยัง
สระโบกขรณีชื่อสุมาคชา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ
ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เราได้เห็นกองทัพบกประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้นบัวที่ขอบสระ
โบกขรณีชื่อสุมาคชา เราเป็นบ้าได้อย่างนี้ เรามีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ ก็สิ่งนี้ไม่มีในโลก เราเห็น
แล้ว.

มหา. ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าแน่ ท่านมีจิตฟุ้งซ่านแน่ ก็และสิ่งนี้ไม่มีในโลก
ท่านเห็นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง.

[๑๗๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามเทวดากับอสูรประชิดกัน ก็
ในสงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ ก็พวกอสูรที่แพ้กแล้ว ยังจิตของพวกเขา
เทวดาห้วงวงงอยู่ เข้าไปสู่บุรีหรือสุรโดยทางก้นบัว เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิด

เรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรีก็อันนั้น
ชีพเป็นอื่น สรรีก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิด
นั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความ
คลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๑๗๒๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้น ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... เพื่อนิพพาน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปปาตสูตร

ว่าด้วยเหวคือความเกิด

[๑๗๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนคร
ราชคฤห์ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
มาเถิด เราจักเข้าไปยังยอดเขากันเขตแดนเพื่อพักกลางวัน ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เสด็จเข้าไปยัง
ยอดเขากันเขตแดน ภิกษุรูปหนึ่งได้เห็นเหวใหญ่บนยอดเขากันเขตแดน ครั้นแล้วได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหวนี้ใหญ่ เหวนี้ใหญ่แท้ๆ เหวอื่นที่ใหญ่กว่า
และน่ากลัวกว่าเหวนี้อยู่หรือ พระเจ้าข้า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เหวอื่นที่ใหญ่
กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้อยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้เป็นไฉน?

[๑๗๒๙] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้
ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ... เพื่อความแก่ ... เพื่อความตาย ...
เพื่อความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้นใจ ยินดีแล้ว ย่อม
ปรุ่งแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นใจบ้าง ครั้นปรุ่งแต่ง
แล้ว ย่อมตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความ
ร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัส ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๓๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

ยอมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ... และความคับแค้นใจ ไม่ยินดีแล้ว
ยอมไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ... และความคับแค้นใจ ครั้นไม่ปรุงแต่ง
แล้ว ย่อมไม่ตกลงสู่ห้วงคือความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นจากความเกิด ... และความคับแค้นใจย่อมพ้นจากทุกข์ อุดร
ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

ปริพาหสูตร

ว่าด้วยความเร่าร้อน

[๑๗๓๑] อุดรภิกษุทั้งหลาย นรกรู้ว่ามีความเร่าร้อนมาก มีอยู่ในนรกรนั้น บุคคล
ยังเห็นรูปร่างใดอย่างหนึ่งด้วยนัยน์ตาได้ (แต่) เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็นรูป
ที่น่าปรารถนา เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจ
อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าชอบใจ ได้ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยหูได้ ... ได้สูดกลิ่นอย่างใด
อย่างหนึ่งด้วยจมูกได้ ... ได้ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยลิ้นได้ ... ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใด
อย่างหนึ่งด้วยกายได้ ... ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างหนึ่งด้วยใจได้ (แต่) รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าปรารถนา
อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าปรารถนา รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าใคร่ รู้แจ้ง
รูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าพอใจ.

[๑๗๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนมาก ความเร่าร้อนมากแท้ๆ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า
และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ มีอยู่หรือ?

พ. อุดรภิกษุ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อน
นี้เป็นไฉน?

[๑๗๓๓] อุดรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ยอมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้ว ย่อมปรุงแต่ง ครั้น
ปรุงแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อนด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิดบ้าง ความแก่บ้าง ความตายบ้าง
ความเศร้าโศก ความรำไร ความทุกข์ ความโทมนัส และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไป
จากทุกข์.

[๑๗๓๔] อุดรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ยอมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุงแต่ง

ครั้งนี้ไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่เร่าร้อน ด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิด ... และความคับแค้นใจ
เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากความเกิด ... ความคับแค้นใจ ย่อมพ้น
จากทุกข์ ดุกริกขุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

ภูฏสูตร

ว่าด้วยฐานะที่มีได้และมีไม่ได้

[๑๗๓๕] ดุกริกขุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ตรัสรู้ทุกข์ขอรียสัจตาม
ความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาขอรียสัจตามความเป็นจริงแล้ว จัก
กระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้
ว่า เราไม่ได้กระทำเรือนชั้นล่าง แล้วจักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนี้มีฐานะที่
จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกข์ขอรียสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ
ไม่ตรัสรู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้
ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ฉนนันเหมือนกัน.

[๑๗๓๖] ดุกริกขุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกข์ขอรียสัจตาม
ความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาขอรียสัจตามความเป็นจริงแล้ว จัก
กระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้
ว่า เรากระทำเรือนชั้นล่างแล้ว จักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้
ฉนใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่าเราได้ตรัสรู้ทุกข์ขอรียสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้
ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้
เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนนันเหมือนกัน ดุกริกขุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

วาลสูตร

ว่าด้วยการแทงตลอดตามความเป็นจริงยาก

[๑๗๓๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ไกล
เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์หุงแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตใน
เมืองเวสาลี ท่านพระอานนท์ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับ
เรียนศิลปะ ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว
ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ ที่จักยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว.

[๑๗๓๘] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว
เวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มี

พระภาคแล้วนี้ ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
ประทานพระวโรกาส เมื่อเวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตใน
เมืองเวสาลี ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิธรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะ
ยิธกุสรีให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว ข้าพระองค์
ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ที่ยิธกุสรีให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่
ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอ
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อย่างไรหนะทำได้ยากกว่ากัน หรือจะให้เกิดขึ้นได้ยากกว่ากัน?
คือ การที่ยิธกุสรีให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด กับการ
แทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้วเป็น ๗ ส่วน.

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การแทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้ว
เป็น ๗ ส่วน กระทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่าพระเจ้าข้า.

พ. ดูกรอานนท์ ขนเหล่าใดย่อมแทงตลอดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ขนเหล่านั้นย่อมแทงตลอดได้ยากกว่าโดยแท้ เพราะฉะนั้นแหละ
อานนท์ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

อรรถกถาสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริงไม่ตกไปสู่ที่มีผิด

[๑๗๓๕] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกกันตมรมมีแต่ความทุกข์ มีดลุมมัวเป็นหมอก
สัตว์ในโลกันตมรมนั้น ไม่ได้รับรัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนี้.

[๑๗๔๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืดนั้นมาก ความมืดนั้นมากแท้ๆ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่า
และน่ากลัวกว่าความมืดนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภิกษุ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้
เป็นไฉน.

[๑๗๔๑] พ. ดูกรภิกษุ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อม
ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้วย่อมปรุ้งแต่ง ครั้นปรุ้งแต่ง
แล้ว ย่อมตกไปสู่ความมืดคือความเกิด ... และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๔๒] ดูกรภิกษุ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดี

ในสังขารทั้งหลายซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุ่งแต่ง ครั้นไม่ปรุ่งแต่ง แล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่ความมืดคือความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นบ้าง เรากล่าวว่า สมณะ หรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นไปจากความเกิด ... และความคับแค้นใจ ย่อมพ้นไปจากความทุกข์ ดุกริกขุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

ฉิลลพสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๗๔๓] ดุกริกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษโยนแหก ซึ่งมีช่องเดียวลงไปใน มหาสมุทร เตาตาบอดมีอยู่ในมหาสมุทรนั้น ต่อล่วงร้อยปี มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เตาตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปี มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอกให้เข้าไปในแหกซึ่งมีช่องเดียวนั้นได้บ้างหรือหนอ? ริกขุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ถ้าม่วงกาลนานไปบางครั้งบางคราว เตาจะสอดคอกให้เข้าไปในแหกนั้นได้บ้าง.

พ. ดุกริกขุทั้งหลาย เตาตาบอด ต่อล่วงร้อยปี มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ สอด คอกให้เข้าไปในแหกซึ่งมีช่องเดียวนั้น ยังจะเร็วกว่า เราย่อมกล่าวความเป็นมนุษย์เพราะคนพาล ผู้ไปสู่วินิบาตแล้วคราวเดียวก็หาไม่ได้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร? เพราะว่าในวินิบาตนี้ ไม่มีการ ประพฤติธรรม การประพฤติชอบ การกระทำกุศล การกระทำบุญ มีแต่การเคียดแค้นกันและกัน การเคียดแค้น ผู้มีกำลังน้อยกว่า ย่อมเป็นไปในวินิบาตนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็น อริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดุกริกขุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริง ว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

ฉิลลพสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการได้ความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๗๔๔] ดุกริกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีนี้มีน้ำเป็นอันเดียวกัน บุรุษโยน แหกซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาปฐพีนั้น ลมทิศบูรพาพัดเอาแหกนั้นไปทางทิศประจิม ลมทิศ ประจิมพัดเอาไปทางทิศบูรพา ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศ อุดร เตาตาบอดมีอยู่ในมหาปฐพีนั้น ต่อล่วงร้อยปี มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะ สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เตาตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปี มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอด คอกให้เข้าไปในแหกซึ่งมีช่องเดียวนั้นได้บ้างหรือหนอ? ริกขุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ข้อที่เตาตาบอด ต่อล่วงร้อยปี มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอกเข้าไปในแหกซึ่งมี ช่องเดียวนั้นเป็นของยาก.

พ. ฉะนั้นริกขุทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคตอรหันต-

*สัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลกเป็นของยาก ชรรณวินัยที่พระศาสดาประกาศแล้วจะรุ่งเรืองในโลก ก็เป็นของยาก ความเป็นมนุษย์นี้เขาได้แล้ว พระศาสดาทอหันทสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติแล้วในโลก และชรรณวินัยที่ศาสดาประกาศแล้วก็รุ่งเรืองอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ติเนรสูตรที่ ๑

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

[๑๗๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหิน ประมาณเท่าเมล็ดถั่ว

เขียว ๗ ก้อนแห่งขุนเขาสิเนรุราช เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้วกับขุนเขาสิเนรุราช อย่างไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้ว น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุราชแล้ว ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน ที่บุรุษนั้นเก็บไว้แล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ตรีสรูแล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไป หมดไปแล้ว มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับ กองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ขาติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ติเนรสูตรที่ ๒

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

[๑๗๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาสิเนรุราชถึงความสิ้นไป หมดไป เว้นก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป นี้แหละมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับ ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ตรีสรูแล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไป หมดไปแล้ว มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับ

กับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ขาติ จันนั้นเหมือนกัน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาตรวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จินตสูตร	๒. ปาตสูตร
๓. ปริพาหสูตร	๔. ญญสูตร
๕. วาสสูตร	๖. อัมมการสูตร
๗. นิกคพสูตรที่ ๑	๘. นิกคพสูตรที่ ๒
๙. สนิเรสูตรที่ ๑	๑๐. สนิเรสูตรที่ ๒

อภิสมยวรรคที่ ๖

นขลิตาสูตร

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับฝุ่นที่ปลายเล็บ

[๑๗๔๗] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนฝุ่นเล็กน้อย ไว้ที่ปลายพระนขาแล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายเล็บที่เราชวนขึ้นนี้กับมหาปฐพีนี้ อย่างไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาอัน
พระผู้มีพระภาคทรงชวนขึ้นนี้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับมหาปฐพีแล้ว ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลาย
พระนขาที่พระผู้มีพระภาคชวนขึ้นแล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเดียว.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้สมบูรณ์
ด้วยทวิจฺจุ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ที่สิ้นไป
หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้
ส่วนเดียว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ขาติ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

โปกขรณสูตร

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับน้ำปลายห้อยคา

[๑๗๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโปกขรณ โดยยาว ๕๐ โยชน์ โดย
กว้าง ๕๐ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ เต็มด้วยน้ำเปี่ยมฝั่ง กาดำกั้นได้บุรุษเอาปลายห้อยคาจุ่มน้ำขึ้น

จากสระนั้น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำที่เขาเอาปลายหญาจุ่มขึ้น กับน้ำใน
สระโบกขรณี ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระ
โบกขรณีมากกว่า น้ำที่เขาเอาปลายหญาจุ่มขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในสระโบกขรณี
แล้ว น้ำที่เขาเอาปลายหญาจุ่มขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

สัมเภชสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบที่ยังเหลือเท่ากับหยดน้ำ

[๑๗๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา
อจิรวดี สรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด บรูษตักน้ำ ๒-๓ หยดขึ้นจากที่นั่น เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำที่ไหลไปประจบกัน
ไหนดจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบมากกว่า
น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน น้ำ ๒-๓ หยดที่
เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

สัมเภชสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบที่หมดไปเท่ากับน้ำในแม่น้ำ

[๑๗๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา
อจิรวดี สรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด น้ำนั้น พึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือ
น้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเทียบน้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่ง
สิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ไหนดจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป มากกว่า น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ
อยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ซึ่งสิ้นไป หมดไปแล้ว น้ำ ๒-๓ หยดที่ยัง
เหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ปฐวีสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบที่ยังเหลือเท่ากับก้อนดิน

[๑๗๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา

๗ ก่อนจากแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก่อนดินประมาณเท่าเมล็ด
กระเบา ๗ ก่อน ที่เขาเก็บไว้ กับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่มากกว่า ก่อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่เขาเก็บไว้ มี
ประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ก่อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่เขาเก็บไว้
ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ปฐมสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ทั้งหมดไปเท่ากับแผ่นดิน

[๑๗๕๒] ดูกภิกษุทั้งหลาย แผ่นดินใหญ่พึงถึงความสิ้นไปหมดไป ยังเหลือ
ก่อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความ
หมดไป สิ้นไป ของแผ่นดินใหญ่ กับก่อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่ยังเหลือ
ไฉนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่หมดไป
สิ้นไป มากกว่า ก่อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย
เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ที่หมดไป สิ้นไป ก่อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่ยัง
เหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สมุทตสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับหยดน้ำ

[๑๗๕๓] ดูกภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษดักน้ำมหาสมุทร ๒-๓ หยด เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาดักขึ้น กับน้ำในมหาสมุทร ไฉน
จะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรมากกว่า น้ำ
๒-๓ หยด ที่เขาดักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทร น้ำ ๒-๓ หยด ที่เขา
ดักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

สมุทตสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ทั้งหมดเท่ากับมหาสมุทร

[๑๗๕๔] ดูกภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรพึงถึงความสิ้นไปหมดไป

ยังเหลือน้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไปหมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไปมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป น้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับก้อนหิน

[๑๗๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน แห้งขุนเขาหิมวันต์ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับขุนเขาหิมวันต์ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์มากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์ ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับขุนเขา

[๑๗๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาหิมวันต์ ฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่าก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทวิจฺฉิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไป อย่างสูงเพียง ๗ ขาดิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ

นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อภิสมยวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขาสสูตร	๒. โปกขรณีสสูตร
๓. สัมเภชสูตรที่ ๑	๔. สัมเภชสูตรที่ ๒
๕. ปฐวีสูตรที่ ๑	๖. ปฐวีสูตรที่ ๒
๗. สมุททสูตรที่ ๑	๘. สมุททสูตรที่ ๒
๙. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑	๑๐. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

อามกธัญญเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

อัญญตรสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในมนุษย์น้อย

[๑๗๕๗] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราซ่อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่ได้เห็น อริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปัจจันตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในปัจจันตชนบทมาก

[๑๗๕๘] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราซ่อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มี

พระภาคทรงซ่อนไว้ในปลายพระนามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ผุ่นเล็กน้อยที่
พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ในปลายพระนา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบหรือแม้
ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท มีประมาณ
น้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจจุบันชนบทมีมากกว่า ที่กลับมาเกิดในพวกมีลักษณะ
ซึ่งเป็นพวกที่ไม่รู้แจ้ง ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

ปัญญาสูตร

ว่าด้วยสัตว์มีปัญญาจกุน้อย

[๑๗๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ประกอบด้วยปัญญาจกุน
อันเป็นอริยะ มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ตกไปในอวิชชา เป็นผู้มกมาย มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

สุราเมรยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้งดเว้นการดื่มน้ำเมาเล็กน้อย

[๑๗๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ
สุราเมรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ
สุราและเมรย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

อุทกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เกิดในน้ำมีมาก

[๑๗๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกิดบนบก มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ที่เกิดในน้ำ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

มัตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลมารดาเล็กน้อย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่มารดา มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่มารดา มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๖

เปตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลบิดาเล็กน้อย

[๑๗๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่บิดาเล็กน้อย โดย
ที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่บิดา มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

สามัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุศลสมณะมีน้อย

[๑๗๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุศลแก่สมณะมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุศลแก่สมณะ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

พราหมัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ถือกุศลพราหมณ์มีน้อย

[๑๗๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุศลแก่พราหมณ์มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุศลแก่พราหมณ์ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

อปจายิกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญมีน้อย

[๑๗๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้นอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่นอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัญญเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญตรสูตร	๒. ปัจฉันตสูตร
๓. ปัญญาสูตร	๔. สุราเมรยสูตร
๕. อุทกสูตร	๖. มัตเตยยสูตร
๗. เปตเตยยสูตร	๘. สามัญญสูตร
๙. พราหมัญญสูตร	๑๐. อปจายิกสูตร

อามกัญญเปยยาล ทุตติยวรรคที่ ๘

ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นปาณาติบาตมีน้อย

[๑๗๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เว้นจากปาณาติบาตมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เว้นจากปาณาติบาต มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑

อทินนาทานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นอทินนาทานมีน้อย

[๑๗๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากอทินนาทาน

มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากอทินนาทาน มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

กามสุมิจจาคารสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นกามสุมิจจาคารมีน้อย

[๑๗๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นกามสุมิจจาคาร มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากกามสุมิจจาคาร มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

มุสาวาทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นมุสาวาทมีน้อย

[๑๗๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากมุสาวาทมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุสาวาท มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

เปสฺสญฺญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำส่อเสียดมีน้อย

[๑๗๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำส่อเสียด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำส่อเสียด มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

ผรุสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำหยาบมีน้อย

[๑๗๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำหยาบมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำหยาบมีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

สัมผัสฺปฺปลาปสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการเพ้อเจ้อมีน้อย

[๑๗๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อมีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

พีชสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการพรากพีชคามมีน้อย

[๑๗๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการพรากพีชคาม และภุตคาม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการพรากพีชคามและภุตคาม มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

วิกาลโกชนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นบริโภคในเวลาวิกาลมีน้อย

[๑๗๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

คันธวิเลปนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นเครื่องอุปโลมมีน้อย

[๑๗๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัดทรง ประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ทุติยวรรคที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร ๒. อทินนาทานสูตร
๓. กามสมุจฉาจารสูตร ๔. มุสาวาทสูตร
๕. เปสฺสญฺญสูตร ๖. ผรุสฺสสูตร
๗. สัมผัสฺปฺลาปสูตร ๘. พิชฺสสูตร
๙. วิกาลโภชนสูตร ๑๐. คันธวิเลปนสูตร.

อามกธัญญเปยยาล ตติยวรรคที่ ๙

นัจจสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการฟ้อนรำมีน้อย

[๑๗๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการเล่นอันเป็นข้าศึก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการเล่นอันเป็นข้าศึก มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑

สยณสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการนั่งนอนในที่นั่งนอนสูงใหญ่มีน้อย

[๑๗๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่ง ที่นอนอันสูงใหญ่ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

รชตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเงินทองมีน้อย

[๑๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

ธัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการรับธัญญาติบมีน้อย

[๑๓๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับธัญญาติบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับธัญญาติบ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มังสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเนื้อดิบมีน้อย

[๑๓๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

กุมาริกาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเด็กหญิงมีน้อย

[๑๓๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

ทาสีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับทาสมีน้อย

[๑๓๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อเชพกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับแพะและแกะมีน้อย

[๑๓๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับแพะและแกะ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับแพะและแกะมีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับไก่และสุกรมีน้อย

[๑๓๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไก่และสุกร

มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไถ่และสุกร มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๙

หัตถิสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับช้างมีน้อย

[๑๗๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า และลา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า และลา มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัณฺณูปายาส ตติยวรรคที่ ๙

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นัจจสูตร	๒. สยณสูตร
๓. ราชสูตร	๔. รัญญสูตร
๕. มังสสูตร	๖. กุมาริกาสูตร
๗. ทาสีสูตร	๘. อเชพกสูตร
๙. กุกกุฏสูตร	๑๐. หัตถิสูตร.

อามกัณฺณูปายาส จตุตถวรรคที่ ๑๐

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีการทำต่างๆ กัน

[๑๗๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไถ่และที่ดิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไถ่และที่ดิน มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการซื้อและการขาย มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการซื้อและการขายมีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการประกอบ ทุทธกรรมและการรับใช้มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการประกอบ ทุทธกรรมและการรับใช้ มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการโก่งด้วยตราขัง การโก่งด้วยของปลอม และการโก่งด้วยเครื่องตวงวัด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการโก่งด้วยตราขัง การโก่งด้วยของปลอม และการโก่งด้วยเครื่องตวงวัด มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสินบน การล่อลวง และการทำของปลอม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสินบน การล่อลวง และการทำของปลอม มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัด

การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๒] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝุ่นไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราซ่อนไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ที่ปลายพระนขา มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ที่ปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติในพวกมนุษย์แล้วกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิด สัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดใน พวกเทวดามีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับมา เกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับ ไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับ ไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับ ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไป แล้ว กลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไป แล้ว จะกลับ ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๘๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัย ไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในปิตติวิสัย มีมากกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ยาวาณ-
*ภายิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีพระภายิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล.

จบ จักกเปยยา

จบ สังขสังยุต

จบ มหาวารวรรคสังยุต

รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสังยุต	๒. โภชนกสังยุต
๓. สติปัญญาสังยุต	๔. อินทริยสังยุต
๕. สัมมปธานสังยุต	๖. พลสังยุต
๗. อิทธิบาทสังยุต	๘. อนุรุธสังยุต
๙. ฌานสังยุต	๑๐. อานาปานสังยุต
๑๑. โสตาปัตติสังยุต	๑๒. สังขสังยุต.
-